

1/2019

22. ročník

cena 40 Kč

POODŘÍ

ČASOPIS OBYVATEL HORNÍ ODRY

Z obsahu:

Obnova krajiny mezi Vražným a Jeseníkem n. O.

Adolf Tollich z Pohoře

Mlýnský náhon v Hladkých Živicích

Minulost rybníků na katastru Zábřehu nad Odrou

Generál Jaroslav Hrabovský z Petřvaldíku

POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry

www.casopispoodri.cz

Vydává Společnost přátel Poodří (IČ: 64627870) ve spolupráci se ZO ČSOP Odry, ZO ČSOP Jeseník nad Odrou, Správou chráněné krajinné oblasti Poodří a Svazkem obcí Region Poodří.

Redakční rada: Ing. Radim Jarošek, Ing. Petr Lelek, Lumír Kuchařík, Ing. Alena Malíková, MVDr. Kateřina Křenková, Mgr. Ivan Bartoš, Jiří Zelený

Adresa redakce: Oblá 11, 709 00 Ostrava – Mariánské Hory

E-mail: radim.jarosek@volny.cz

Počítačová sazba a grafické zpracování: Aleš Luzar

Tisk: Printo spol. s r. o., Ostrava

Vydávání povoleno Ministerstvem kultury ČR, registrační číslo: MK ČR E 12812

ISSN 1803-2338

Vychází dvě čísla ročně.

Cena jednoho čísla: 40 Kč, roční předplatné: 80 Kč

Objednávky na adrese redakce.

XXII. ročník, č. 1/2019

Titulní strana obálky: Z procházky obnovenou polní cestou do Vražného (Foto Radim Jarošek).

Tato strana: Volavky na rybníku (Foto Jiřina Chalupská).

Ceník reklamy v POODŘÍ

Umístění na 3. nebo 4. straně obálky (černobílá) formát: A4 – 2 500 Kč, A5 – 1 000 Kč

Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí požadavku na reklamu, úpravu ceny (např. při opakované reklamě ve více číslech apod.) resp. řešení formou protislužby (např. propagací POODŘÍ v jiném periodiku).

Redakce děkuje za finanční příspěvek na tisk tohoto čísla:

- Obcím Albrechtický, Bartošovice, Bernartice nad Odrou, Hladké Životice, Jakubčovice nad Odrou, Jeseník nad Odrou, Jistebník, Kunín, Mankovice, Proskovice, Pustějov, Stará Bělá, Stará Ves nad Ondřejnicí, městysu Suchdol nad Odrou, městu Odry.
- Všem čtenářům, kteří přispěli jakoukoliv částkou nad předplatné.

Obsah

Obnova kulturní krajiny mezi obcemi Vražné a Jeseník nad Odrou Petr Stupárek	4	Moravské Kravařsko regionální produkt® Sandra Genčiová	46
Kde se vlastně rozkládají Oderské vrchy? Petr Dobeš	9	Oprava kříže manželů Sýkorových ve Staré Bělé Michal Hořínek	48
Minulost rybníků na katastru Zábřehu nad Odrou Petr Lexa Přendík	14	Věž staroveského zámku zdobí nová bář Michal Janošek	49
Revitalizace mlýnského náhonu v Proskovicích Jitka Hyklová	20	Odešla Šárka Neuschlová Radim Jarošek	52
Po druhé za synovcem Gregora Johanna Mendela – Dr. Aloisem Schindlerem Pavel Kašpar st., Jiří Kucharz, Emil Mateiciuc	23	Brigádní generál Jaroslav Hrabovský z Petřvaldiku Jaroslav Hrabovský, Radim Jarošek	53
Adolf Tollich – nadlesní na fulneckém panství, vlastivědný pracovník a čestný občan Pohoře Pavel Kašpar, st., Karel Gold	31	Polní dálnice Radim Jarošek	60
Obora u fulneckého zámku Radim Jarošek, Josef Pavlíček	38	Z činnosti Regionu Poodří za 1. pololetí roku 2019 Kateřina Křenková	62
Italští uprchlíci na Libavsku (1915–1919) K 100. výročí odchodu italských vystěhovalců z našeho území Jana Krejčová	43	Počasi prvního pololetí roku 2019 Petr Dobeš	62
		Mlýnský náhon Suchdol nad Odrou – Hladké Životice Část v katastrálním území Hladké Životice Radim Jarošek	63

Vážené čtenářky, vážení čtenáři!

Víte, co spojuje bývalé rybníky u Zábřehu nad Odrou, náhon v Proskovicích a Hladkých Životicích a aleje u Vražného? Nebo jinak: Co mají společného brig. generál Jaroslav Hrabovský s lesníkem Adolfem Tollichem a dr. Aloisem Schindlerem? Napovídat jistě příliš nemusím, že je to nejen kraj kolem řeky Odry, ale také stránky POODŘÍ, přesněji řečeno obsah tohoto čísla.

Vše dobré vám přeje

Radim Jarošek

Obnova kulturní krajiny mezi obcemi Vražné a Jeseník nad Odrou

Petr Stupárek

Široký pás dřevin v popředí je biokoridor; zleva doprava uprostřed snímku je silnice z Jeseníku n. O. do Vražného s ovocnou alejí a přibližně čtvercová plocha za ní je nově vysazený les.

Již delší dobu slyšíme z různých stran o hrozbě klimatických změn a možných negativních dopadů na lidstvo. Problém, který se ještě před několika lety mohl jevit pro občany naší republiky jako vzdálený, ohrožující nás maximálně vzrůstající migrací z oblastí postižených suchem, nás v posledních letech dostihl v podobě dlouhých období s minimem srážek a zvýšených teplot. Najednou jsme i u nás doma nuceni uznat, že vůči nebezpečí nastávajících změn nejsme imunní. Dochází k nadměrnému vysušování zemědělské půdy, chybí voda ve studních, umírají lesy. Problém se může někomu jevit jako natolik globální, že člověk jako jednotlivec se cítí bezmocný nastávajícím změnám čelit a něco konkrétního vykonat. Je zřejmě pravdou, že spousta systémových změn, přenastavení pravidel pro hospodaření v krajině a využívání přírodních zdrojů musí vzejít ze strany vlády, příp. orgánů Evropské unie. Jistě však nemusí být pravidlem, že samotný člověk nebo místní komunita jsou zcela bez možností. Projevy sucha v naší krajině by zdaleka nemusely být tak dramatické, pokud by

člověk krajinu využíval moudře a udržitelně, tj. tak, aby ji beze studu a v dobrém stavu uchoval pro užívání dalšími generacemi. Kdysi členitá a různorodá kulturní zemědělská krajina byla od 2. půle 20. století postupně přeměněna na jakousi továrnu pro výrobu potravin. Vznikly obrovské plochy polí s jednou plodinou a obdělávané velkými stroji; úroda byla zvyšována rostoucími dávkami umělých hnojiv, nebezpečí nárůstu škod na monokulturách je řešeno pravidelným používáním pesticidů. Při zcelování kdysi drobných políček a luk byly rozorány meze, zlikvidovány remízky, drobné mokřady byly odvodněny vybudováním plošných odvodnění, potoky narovnány a zčásti i ukryty do podzemních kanálů. Celkově bylo vynaloženo nezměrné úsilí pro odvodnění krajiny. Dnešní situace v krajině nám jasně ukazuje, že jsme se vydali špatnou cestou.

V dnešní době se však otevírá velký prostor pro místní občany, vlastníky půdy, zemědělce, obce či různé spolky, aby přispěli svým dílem a pomohli obnovit a uchovat zdraví naší krajiny pro nás, sebe samé i naše potomky. Je třeba navrátit krajině strukturu, drobné krajinné prvky, mokřady, stromořadí a zejména její schopnost zadržovat vodu.

Na příkladu z regionu Poodří, konkrétně prostoru mezi obcemi Vražné a Jeseník nad Odrou, vám chci ukázat, že společnými silami obcí, vlastníků půdy, různých zájmových skupin a nadšených jednotlivců je možné postupně provádět pozitivní změny v krajině a zlepšovat její odolnost vůči nastupujícím klimatickým změnám.

Zájmové území má rozlohu cca 690 ha a je vymezeno z východu silnicí Vražné – Jeseník nad Odrou, z jihu železniční tratí Suchdol n/O – Hranice, místní částí Hrabětice a Hrabětickým lesem, od západu zpevněnou polní cestou vedoucí z Hynčic do Hrabětického lesa a ze severní strany zastavěným územím obce Vražné. Celá tato plocha byla ještě před 15 lety takřka jednolitým

Rozlehlá pole člení ovocné i neovocné aleje.

V pravé části byl vysazen kolem staršího porostu lokální biokoridor a z něj vyběhají aleje do Hrabětic a Vražného.

Liniové výsadby vytváří v krajině síť a umožňují si vyjít do krajiny.

blokem orné půdy, přerušeným pouze ve směru západ – východ úzkým pásem břehového porostu Hrabětického potoka a jeho levobřežním přítokem, který má podobu otevřeného zpevněného příkopu, prakticky bez doprovodné zeleně. Jižněji se nachází částečně zpevněná polní cesta propojující osadu Hrabětic se silnicí Vražné-Jeseník nad Odrou. Jiné přírodě blízké prvky se zde až na několik izolovaných skupinek dřevin nevyskytovaly. Celé území bylo navíc plošně odvodněno melioračním systémem zaústěným do uvedených vodotečí. Ačkoliv se jedná o rovinaté až mírně zvlněné území, kombinace velkých bloků orné půdy a absence stabilizačních krajinných prvků má nevyhnutelně za následek vodní i větrnou erozi. Častá aplikace průmyslových hnojiv a pesticidů a užívání těžké zemědělské techniky způsobuje utužení půdy a znemožňuje vsakování srážkových vod do půdy. Voda odtéká povrchově, chybí v půdě a nemůže dotovat podzemní rezervoáry.

První impuls k nápravě tohoto smutného stavu krajiny vzešel od pana Miroslava Jurčáka, hajného z Hrabětic, který na jaře r. 2004 přišel s nápadem založit remízku podél polní cesty vedoucí od Hrabětic k silnici Vražné – Jeseník n/O. Vzhledem k tomu, že polní cesta v délce cca 1,2 km vede napříč vlastnickými hony, bylo nutno oslovit téměř 20 vlastníků pozemků z Jeseníku nad Odrou. K našemu překvapení prakticky všichni souhlasili

až na zástupce Pozemkového fondu ČR, který v té době zatupoval zájmy státu na dotčených státních pozemcích. Důvodem nesouhlasu zástupců Pozemkového fondu bylo prosté tvrzení, že stát neumožňuje výsadby dřevin na svých zemědělských pozemcích (na dnešních leteckých snímcích je patrné, kde se podél polní cesty v r. 2004 vyskytovala státní půda – remíz je zde přerušen). Následně byl oderským spolkem Divous zpracován prováděcí projekt a podána žádost o dotaci na realizaci výsadeb z Programu péče o krajinu (PPK) u Agentury ochrany přírody a krajiny ČR. Žádost o dotaci byla úspěšná a na podzim r. 2004 byla za pomoci místního mysliveckého sdružení Hubert provedena výsadba několika set stromů a tisíců keřů. Dnes jsou již remízy plně samostatné a poskytují domov polnímu ptactvu a úkryt volně žijící zvěři.

Na jaře roku 2007 byl na popud farmáře z Jeseníku nad Odrou, pana Václava Šimíčka, připraven projekt na výsadbu remízku v katastrálním území Jeseník nad Odrou. Tento remíz o délce téměř 1 km měl propojit dříve založený Hrabětický remíz s břehovými porosty Hrabětického potoka a současně označoval hranici půdního bloku, na kterém pan Šimíček hospodařil. Projekt byl opět podpořen dotací z programu PPK a na podzim r. 2007 byla provedena výsadba pásu dřevin o šířce 6 m a délce 950 m, vč. přilehlého lesíku v polích o výměře 0,1 ha. Pro ochranu nově vysazených dřevin byla vybudována oplocenka. Dočasné oplocení bylo odstraněno po 6 letech od výsadby a v současnosti je plocha remízu již volně přístupná zvěři.

Oba nejstarší remízy jsou dnes dobře viditelné přímo z krajské silnice z Jeseníku n/O do Vražného a působí jako přirozená součást zdejší krajiny.

Nezlomným úsilím Mirka Jurčáka se následně povedlo připravit a zajistit financování pro další čtyři úspěšné projekty v bezprostředním okolí osady Hrabětic (místní část obce Jeseník nad Odrou). Ve stejném roce, kdy byl založen Šimíčkův remíz, zajistil místní spolek Perdix (odvozeno od latinského názvu pro koroptev) finanční prostředky z programu PPK pro obnovu zaniklé

Aleje ovocných stromů u Hrabětic.

*Pohled na okraj Vražného s kostelem v roce 2007
(Foto Radim Jarošek).*

*Obdobný pohled o 12 let později (lokality č. 4 v mapě).
Foto Radim Jarošek.*

polní cesty vedoucí od Hrabětické hájenky severně k Hrabětickému potoku. Navržené oboustranné stromořadí doprovázející obnovenou polní cestu bylo vysazeno na podzim r. 2007. Převážnou část dřevin ve stromořadí představují ovocné dřeviny starých krajových odrůd a na podzim poskytují pocestným a zvěři vítané občerstvení v podobě šťavnatých plodů. Délka obnovené cesty je téměř 500 m. V následujícím roce zaštitila Obec Jeseník nad Odrou obnovu zaniklé polní cesty dříve propojující osadu Hrabědice se sousedním Jeseníkem nad Odrou. Výsadba oboustranného stromořadí v délce 700 m byla provedena za spolupráce prakticky všech obyvatel osady, některých obyvatel Jeseníku nad Odrou a členů vedení obce. Pro výsadbu byly použity pěkně zapěstované sazenice alejových stromů, tudíž obnovená cesta mohla být okamžitě využívána pro příjemné procházky do krajiny i jako pěší alternativa propojující obě části obce. V samotné osadě Hrabědice bylo následně v sousedství aleje dobudováno zázemí pro společenský život místních obyvatel, jako je vybavení sportovního a dětského hřiště, klubovna a sad původních ovocných odrůd. Toto místo se stalo pozitivním příkladem vzájemného prolínání vesnické architektury s otevřenou kulturní krajinou. Způsob revitalizace lokality s aktivním zapojením místních

obyvatel je zárukou uchování této kulturní krajiny pro další generace a její ochrany ze strany jejich spolutvůrců. Za příkladný postup patří díky všem organizátorům.

Na tuto akci následně v r. 2009 navázalo svým rozsahem dosud největší opatření, jehož realizace si vyžádala spolupráci obou sousedních obcí, tj. Jeseníku na Odrou a obce Vražné. Z celkové délky obnovované aleje se cca 1 600 m nachází na katastru obce Vražné a 550 m na katastru obce Jeseník nad Odrou (kat. úz. Hrabědice nad Odrou). Nápad obnovit původní cestu propojující obec Vražné a osadu Hynčice vzešel opět od Mirka Jurčáka. Stará historická cesta byla zlikvidována při zcelování původních políček do velkých lánů v 70. letech minulého století, vlastní parcely cesty však naštěstí zůstaly ve vlastnictví obou obcí. Vzhledem k rozsahu obnovovaných krajinných prvků bylo nezbytné připravit projekt, který by mohl podpořit ze svých fondů Evropská unie, konkrétně Operační program Životního prostředí; žadatelem bylo pro tento účel nově založené sdružení obou dotčených obcí. Žádost byla opět úspěšná a celá výsadba byla zrealizována na podzim r. 2009. Kromě vlastní výsadby alejových stromů po obou stranách obnovené polní cesty projekt řešil i doplňující výsadbu keřů ve 4 úsecích cesty, kde původní pozemky byly dostatečně široké. Dnes je možno vyhodnotit akci jako velice zdařilou, cesta představuje zajímavé místo pro procházky mezi oběma obcemi, alejové stromy a skupiny keřů opět umožňují hnízdění polního ptactva a poskytují kryt volně žijící zvěři.

V následujícím roce opět M. Jurčák zajistil souhlas majitelů pozemků pro další opatření v krajině, které tentokrát cílilo na vytvoření drobných vodních ploch v zemědělské krajině. Je třeba si uvědomit, že zájmové území bylo dříve plošně odvodněno a po velkou část vegetačního období je zcela bez volně přístupné povrchové vody. I když se jedná pouze o drobné vodné prvky, tůň s výměrou vodní hladiny několik desítek metrů čtverečních jsou zcela klíčové pro zajištění přežití zvěře, ptactva, mnohých druhů hmyzu, a také jsou zcela nepostradatelné pro rozmnožování ohrožených obojživelníků. V období srážek tyto tůně také zachycují vodu a přispívají ke zpomalování jejího odtoku z krajiny. Během r. 2010 byly vyhloubeny celkem tři tůně na zemědělských pozemcích v blízkosti Hrabětic. V následujících letech byly úspěšně obsazeny některými druhy obojživelníků.

V dalších letech se aktivity při obnově krajiny přesunuly do katastru obce Vražné, tj. část zájmového území ležící severně od Hrabětického potoka. Větší část následně realizovaných výsadeb byla umožněna zápisem komplexních pozemkových úprav k. ú. Vražné u Oder a Hynčice u Vražného. Za zdařilé dále popsané realizace je třeba poděkovat zejména tehdejšímu starostovi Obce Vražné, Ing. Vladimíru Nippertovi, který dojednal s širším vedením obce

Zatravněná mez a alej z Vražného do Hrabětického lesa (lokality 12 v mapě). Foto Radim Jarošek.

a zástupci pozemkového úřadu výměnu obecních pozemků, kdy obec získala do vlastnictví pozemky vhodné pro založení nových krajinných prvků. Uznání náleží také místnímu rodáku, panu Josefu Pelcovi, který souhlasil s využitím významné části svého zemědělského pozemku pro vytvoření polní cesty, která má charakter travnaté meze s doprovodnou linií výsadbou dřevin.

První z těchto opatření byla obnovená obecní polní cesta propojující zastavěné území obce Vražné s Hrabětickým lesem. Tato cesta vede souběžně s dříve obnovenou cestou z Vražného do Hrabětic a nachází se cca 1 km západně od ní. Realizaci samotného projektu zajistil prostřednictvím dotace z operačního programu EU a na základě souhlasu vlastníka pozemku (Obec Vražné) spolek Divous v r. 2012. Byla obnovena polní cesta v délce 2 km s doprovodným jednostranným a částečně oboustranným stromořadím neovocných alejových dřevin. Svým rozsahem zdaleka největší podíl výsadeb v území byl realizován v r. 2014, kdy Obec Vražné na svých pozemcích provedla založení lokálního a regionálního biokoridoru v kat. úz. Vražné u Oder a současně spolek Divous zorganizoval výsadbu lokálního biokoridoru a zatravněné meze se stromořadím a doprovodnou výsadbou keřů na obecních pozemcích v kat. úz. Hynčice u Vražného. Všechna opatření byla financována z fondů Evropské unie. Projekt obce řešil vytvoření lokálního biokoridoru podél přítoku Hrabětického potoka v délce téměř 2 km a šířce 12 až 15 m a dále regionálního biokoridoru podél Hrabětického potoka v šířce až 40 m a délce více než 1600 m. Projekt spolku Divous pak navázal na obecní lokální biokoridor proti proudu vodoteče směrem na kat. úz. Hynčice u/V, a to v délce 720 m. Na tento biokoridor volně navázala nově vytvořená zatravněná mez, která doplňuje zbytek dochovaného remízu a prodlužuje jej na až délku 1,2 km, tj. vede od biokoridoru severním směrem až k hranici zastavěného území Hynčic. Mez je doplněna o jednořadé stromořadí ovocných i neovocných dřevin a v cca polovině své délky i o skupinovou výsadbu keřů.

Tůň na okraji lesa vyhloubená v roce 2018 (lokality č. 11). Stav na jaře 2019 (Foto Radim Jarošek).

Plošné výsadby ve všech těchto opatřeních byly zajištěny ochrannými oplocenkami, které z důvodu své potřeby nemohly být dosud odstraněny. Vzhledem ke svému plošnému rozsahu a umístění podél stávajících vodotečí budou tyto nově založené ekostabilizační prvky plnit významnou roli při zpomalování odtoku srážkových vod z krajiny.

V následujícím roce 2015 přibýlo v krajině ještě další významné opatření v podobě zatravněné meze – polní cesty s oboustrannou výsadbou ovocných a neovocných dřevin na soukromém pozemku pana Pelce z Vražného. Zajímavostí je skutečnost, že i tento krajinný prvek vznikl v místě přibližného umístění původní historické polní cesty z Vražného k Hrabětickému potoku. Nově založená mez má celkovou délku 1,6 km. Na konci této cesty, bylo v r. 2018 v blízkosti Hrabětického potoka realizováno dosud poslední opatření v území, a to tůň pro obojživelníky.

Pro úplnost je třeba dodat, že pro všechna výše uvedená opatření v krajině byly použity druhy dřevin, které jsou pro zdejší krajinu typické a tedy i původní. Při výsadbě remízů a biokoridorů byl kladen důraz na významné zastoupení různých druhů keřů (např. hloh, trnka, svída, líska, brslen, kalina) a plodonosných druhů dřevin (hrušeň polní, jabloň lesní, třešeň, jeřáb), neboť účelem těchto zásahů v krajině není pouze ochrana zemědělské půdy a zadržení vody v krajině, ale vytvoření vhodných podmínek pro přežití volně žijících druhů zvířete, ptactva a hmyzu. Zastoupení dřevin v jednotlivých výsadbách je vždy velmi rozmanité, vč. alejí a stromořadí, což má za účel omezit riziko poškození nebo zániku větší části krajinného prvku v případě napadení některým škůdcem nebo při delších obdobích sucha.

Z výše uvedeného výčtu provedených zásahů v krajině se někomu může jevit rozsah již učiněného jako dostatečný. Při pochůzce v krajině zjistíte, že jednotlivá opatření jsou od sebe poměrně vzdálená a částečně i izolovaná, okolní prostředí s velkými bloky orné půdy po velkou část roku stále působí bezútešně. Pozitivní zprávou je,

že zvláště v kat. úz. Vražné u Oder vlastní obec některé další pozemky vymezené při pozemkové úpravě pro založení nových krajinných prvků, které stávající výsadby mohou vhodně doplnit. I po dokončení plánovaných zásahů v krajině se však stále bude jednat pouze o minimální ekostabilizační kostru, která může zabránit pouze nejzávažnějším projevům větrné a vodní eroze a zrychlený odtok vody z krajiny zpomalí jen částečně. Pro zamezení plošného vysoušení krajiny bude v blízké době naprosto nezbytné pozměnit i způsob hospodaření na samotné zemědělské půdě zmenšením půdních bloků s jednou plodinou, omezením použití chemie při ošetřování polních plodin a zvýšením podílu organických hnojiv s důrazem na obnovu struktury půdy. Minimálně do té doby, ale i poté bude platit, že každý nově vysazený strom a keř se počítá; každý nově vytvořený vodní prvek v krajině může pomoci. Jste-li vlastníkem zemědělského pozemku

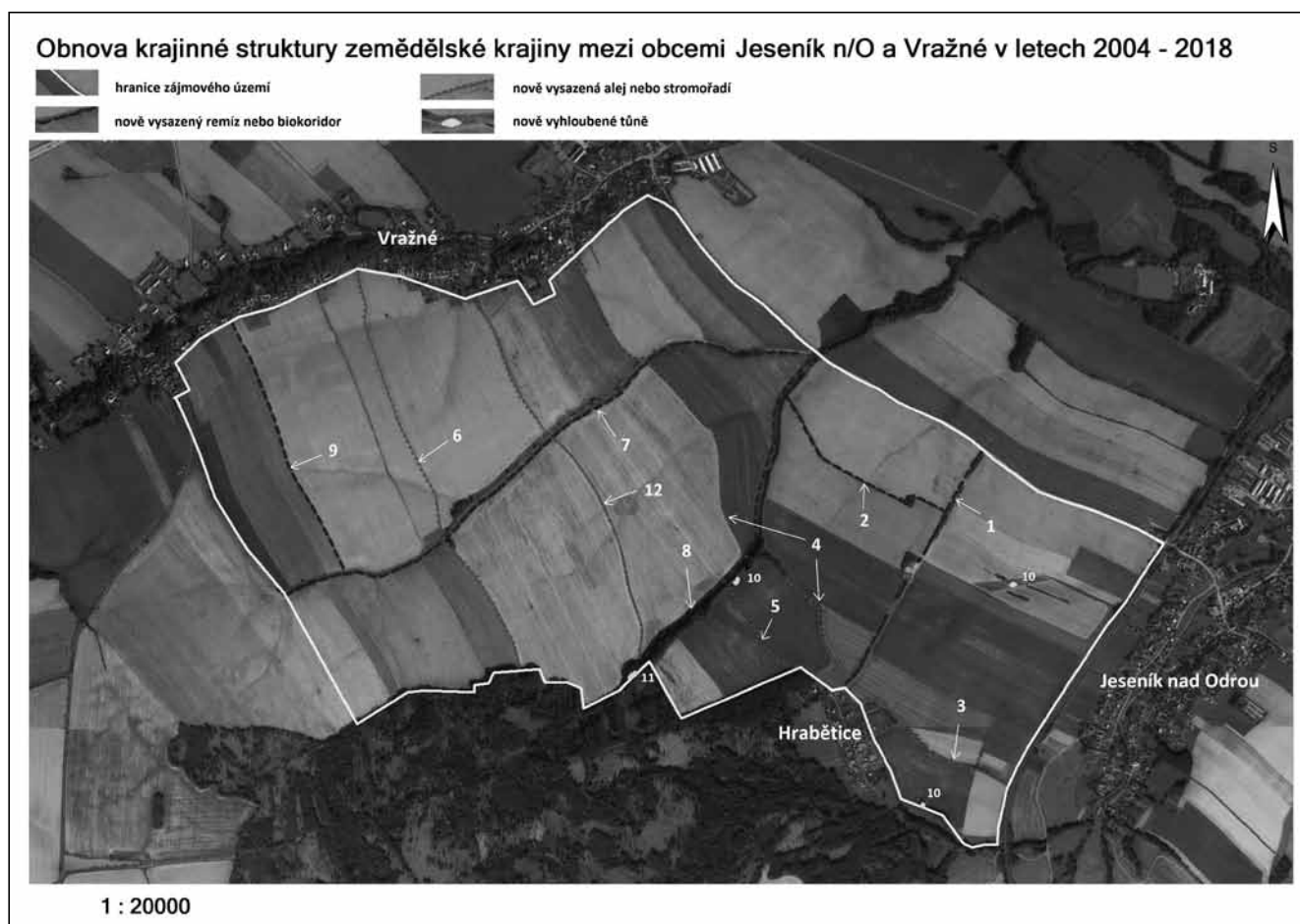
a není vám osud naší krajiny lhostejný, můžete i vy svým dílem přispět k její záchraně a k vytvoření lepších životních podmínek pro další generace. Kdo tedy má zájem, může se zcela jistě a bez váhání obrátit s dotazem např. na Agenturu ochrany přírody a krajiny, regionální pracoviště Správa CHKO Poodří.

Ve Vražném a Jeseníku nad Odrou již s obnovou krajiny začali. Mnohá jiná místa s podobně narušenou a umrtvenou krajinou zůstávají dosud beze změn a čekají na svou příležitost. Svůj příspěvek předkládám zejména jako inspiraci pro obyvatele těchto krajin, aby neváhali a zapojili se do obnovy přírody ve svém okolí, dokud je ještě čas. V jejich úsilí jim přeji mnoho energie a zdaru.

Petr Stupárek

Spolek Divous z Oder

Kontakt: petr.stuparek@seznam.cz

Název nového krajinného prvku (rok založení/investor)

Remízy a biokoridory

- 1 – Hrabětický remíz (2004/spolek Divous)
- 2 – Šimíčkův remíz (2007/Václav Šimíček)
- 7 – Lokální biokoridor (2014/Obec Vražné, část v kat. úz. Hynčice u Vražného spolek Divous)
- 8 – Regionální biokoridor (2014/Obec Vražné)
- 9 – Remíz se stromořadím Hynčice (2014/spolek Divous)

Stromořadí a aleje

- 3 – Hrabětický chodník (2008/Obec Jeseník nad Odrou)
- 4 – Alej Vražné – Hrabětice (2009/Obce Jeseník n/O a Vražné)
- 5 – Ovocné stromořadí u Hrabětic (2007/spolek Perdix)
- 6 – Alej Do Hrabětického lesa (2012/spolek Divous)
- 12 – Zatravněná mez se stromořadím (2015/spolek Divous)

Tůně

- 10 – Tři tůně u Jeseníku n/O (2010/spolek Divous)
- 11 – Tůň Vražné (2018/spolek Divous)

Kde se vlastně rozkládají Oderské vrchy?

Petr Dobeš

Časopis POODŘÍ přináší svým čtenářům příspěvky, které mají vztah ke krajině kolem horního toku řeky Odry. Kromě samotné CHKO Poodří zahrnuje zájmová oblast časopisu také okolí řeky Odry na Odersku a Spálovsku a řada příspěvků se věnuje rovněž Vojenskému újezdu Libavá.

Je to oblast, kterou běžně nazýváme jako Oderské vrchy. Názvem Oderské vrchy se původně označovalo nevysoké pohoří v různě široké oblasti okolo pramene řeky Odry, popř. jejího horního toku. Poněkud nověji nese stejný název přírodní park Oderské vrchy, zřízený v roce 1994 sloučením tří oblastí klidu – Horní Odra, Kletné a Požaha. Tento přírodní park se nachází v severní části okresu Nový Jičín a nemá s geomorfologicky vymezeným podcelkem, nazývaným Oderské vrchy, nic společného. Pojďme se pokusit objasnit příčinu tohoto rozdílného pojetí nahlédnutím do historického vývoje používání názvu Oderské vrchy.

Jako Oderské vrchy dnes geomorfologové nazývají poměrně malou část Nízkého Jeseníku s rozlohou 181 km². Je to území bezprostředně obklopující pramen Odry s nejvyšším vrcholem Fidlovým kopcem (680 m n. m.). Západní hranice této podoblasti je určena poměrně výrazným údolím řeky Bystřice, také jihovýchodní okraj tvoří výrazný zlomový svah. Méně znatelný je přechod k Tršické pahorkatině na jihozápadě. Na severu je hranice méně výrazná. Tvoří ji částečně horní tok potoka Lichničky, poté prochází mělkým údolím bývalou obcí Velká Střelná, pak řekou Odrou k zaniklým Zigarticím. Tady hranice pokračuje po Plazském potoce k zaniklé osadě Heřmánky a po Heřmaneckém potoce k vodní nádrži Harta nad Potštátem. Dále pak vede po Bradelném potoce do údolí Veličky ke Lhotce a Hrabůvce. Takto byly Oderské vrchy vymezeny geografy v 50. letech 20. století.

V povědomí široké veřejnosti a to i odborné je však názvem Oderské vrchy označována výrazně větší oblast. Její ohraničení není přesně dáno, ale označuje se tak území prakticky celého území Vojenského újezdu Libavá, dále oblast Budišovska a Vítkovska spolu s přehradami Kružberk a Slezská Harta, Hradecko a Bílovecko. Někdy se za Oderské vrchy pokládají i nízké kopečky v okolí Hrabyně a Děhylova, v podstatě za humny města Ostravy. Tyto oblasti se ale správně nazývají Domašovská vrchovina a Vítkovská vrchovina.¹

Proč tedy dochází k záměně? Podíváme-li se trochu zpět do historie, zjistíme zajímavou skutečnost. Vysoká pohoří, vrcholy a vodní toky mají své vlastní názvy odedávna. Avšak až do 20. století to byly na mapách prakticky jediné pojmenované fyzickogeografické objekty. Pouze někde byly pojmenovány i nížiny, pánve nebo vrchoviny. Podíváme-li se do naší oblasti na staré mapy Moravy žádné pojmenování tohoto pohoří, které vyčnívá nad Moravskou bránu, nenalezneme. Tak je tomu např. u Fabriciovy mapy Moravy z roku 1575, Komenského mapy, vydané roku 1641, nebo Müllerovy mapy Moravy z roku 1716. Na Komenského mapě je nejbližše označeno pohoří Jeseníky německým názvem Gesenck.

Na mapách prvního vojenského mapování (tzv. Josefského, cca 1764–1768) pak nacházíme první pojmenování našeho pohoří. Na listu 40 – Lipník najdeme německý název pohoří Sau Berge, což v překladu znamená Sviní hory. Název se objevuje na dvou místech v okolí Slavkova. Okolní listy pak žádný název, kterým by bylo pojmenováno pohoří, nepřináší. Sau Berge nebo také Sau Gebirge je původní německý název pro Oderské vrchy a ačkoliv je v mapách zachycen vlastně v oblasti dnes vymezeného geomorfologického podcelku, byl místním německým obyvatelstvem používán pro širší území. Opět sem patří především německým obyvatelstvem osídlené Libavsko, Vítkovsko, Bílovecko. Přesné hranice přirozeně stanoveny nebyly. Místní lidé používali název Sau Gebirge prakticky až do svého odsunu v roce 1946; takto nazývali nedaleké kopce i lidé na Kravařsku. Český ekvivalent používaný zvláště v Pobečví a na Záhoří, ale i na Hané a Valašsku zněl Kančí hory. V meziválečném období postupně název upadal v zapomnění, avšak s novým českým osídlením oblasti toto staré pojmenování ožilo. Pojmenování však bylo chápáno mírně posměšně. Po II. světové válce se běžně říkalo: „jede na Kančí hory“ nebo „bydlí na Kančích horách“. K oživení názvu přispěl zřejmě velkou měrou i fakt, že s koncem války ustupovali před frontou divocí vepři z Polska a z Karpat na západ a nakonec se ve velkém počtu usadili v lesích Nízkého Jeseníku.² Ještě připomeňme, že jako Sauberg je nazýván i kopec u Varhoště ve spise Karla Ferdinanda Schertze o prameni Odry.³

1 Na území VVP Libavá v jeho rozsahu před rokem 2016 zasahuje ještě geomorfologický podcelek Tršická pahorkatina, avšak pouze plochou asi 7 km².

2 ŠUSTEK, F. Kančí hory, lidové jméno pro Oderské vrchy. Vlastivědný sborník okr. Nový Jičín, 1980, č. 26.

3 Část jeho spisu vyšla v publikaci: GLONEK, J. *Pramen řeky Odry*. Ostrava, 2015.

Oderské vrchy – pohled do údolí potoka Jezernice, zvané Peklo (Foto autor, 2014).

První členění Nízkého, nebo též Malého Jeseníku uvádí Moravská vlastivěda, publikace vydaná roku 1897. Jeho jižní část tvořil Hřbet Rudoltovický v okolí zaniklých Rudoltovic na Libavé a přesahující do Slezska a dále Pohoří Oderské. Tato území jsou dále členěna do dnes již poněkud archaicky znějících hřbetů, ratolestí, vypulin a vydulin. *Pohoří Oderské prostírá se mezi řekou Bystřicí a Bečvou od západu na jihovýchod a pne se ve hřbetu mezi Nepřivazy a Středolesím nad 600 m. Vrch Mádr (617 m n. m.) a les Vypálený (665 m n. m., severně od Slavkova) dlužno pokládati za krajní pilíře uvedené vyduliny, jež hlubokými lesy jsouc porostlá, prameny řeky bohatě napájí. Hřbet pohoří Oderského (Fidlův kopec 681) má četné členy, z nichž některé od jádra prohnulinami pod 600 m sníženými jsouce odděleny, ostrovně vystupují. K větším takovým vydulinám náleží: Varhoštská, Slavkovská, Boškovská a Novoveská vydulina. Svah pohoří Oderského je nestejnomyerný, místy nenáhlý, místy velice ostrý, takže ta která hmota význačnějšího rozčlenění postrádá. Směrem na západ kloní se horstvo do údolí Bystřice pod 300 m celkem ostře, směrem na sever do hmoty pod 600 m mírně. K východu spadá horstvo do údolí potoka Velečky dosti ostře, k jihu do hmoty pod 400 m velmi ostře, pak volněji pod 300 m a v údolí Bečvy se vyrovnává. Od Kozlova a Jestřebí na jihozápad klesá hřbet prudce; od čáry Hluboček – Dolní Újezd na západ přechází do hmoty pod 400 m, v níž se celkem až po čáru Bystřicko-Laznickou udržuje. Od čáry Bystřicko-Laznické na západ svažuje se půda do hmoty pod 300 m, jež dmouc se na několika místech nad 300 m mírně se vlní a do roviny Moravy pozvolna přecházejíc, u Citova nížiny dosahuje.⁴*

Naše Slezsko, vydané 1901 v Praze Janem Vyhlídalem, uvádí, že na slezské území zasahuje výběžek planiny Oderské, která se rozkládá na pravém břehu Odry. Dále je v našem zájmovém prostoru uváděna planina Vítkovsko-Hrabyňská, což můžeme zřejmě považovat za základ dnes vymezené Vítkovské vrchoviny. Tvoří součást Nízkých Jeseníků.⁵

4 DVORSKÝ, F. *Vlastivěda moravská. Země a lid. Díl I. – Přírodní poměry Moravy*. Brno, 1897.

5 VYHLÍDAL, J. *Naše Slezsko*. Praha, 1901.

V období první republiky používalo české obyvatelstvo pojmenování Oderské vrchy. Jak o tom svědčí staré mapy, byl název používán opět pro rozsáhlejší území mezi Lipníkem a Klimkovicemi, tedy pro jihovýchodní okraje Jeseníků. Název Nízký Jeseník se pak používal zhruba někde od linie Jívová – Budišov n. B. – Hradec n. Moravicí směrem k vyšším polohám Hrubého Jeseníku. Horopisná a vodopisná mapa republiky Československé z roku 1921 pak uvádí pohoří zvané Jeseník a zvláště jsou zakresleny Vrchy Oderské, jako menší pohoří vymezené okolím horního toku řeky Odry až k okolí Vražného.⁶ Určitou roli pro vymezení Vrchů Oderských právě tímto způsobem zřejmě sehrála historická hranice mezi Moravou a Slezskem, nebo též jazyková hranice mezi německy a česky mluvícím obyvatelstvem.

První pokus pojmenovat celoplošně všechna pohoří i sníženiny na území státu se uskutečnil roku 1938 vydáním tzv. Úpatnicové mapy. Vydání z roku 1940 zachycuje především území Protektorátu, avšak i na území Sudet je dělení georeliéfu naznačeno. Jako Oderské vrchy je zde zakresleno území začínající zhruba u Tršic a táhnoucí se až k Ostravě. Přechod k Nízkému Jeseníku je naznačen paralelně s horním tokem Odry ve vzdálenosti zhruba 10 km, tedy zhruba opět na linii Jívová – Budišov n. B. – Hradec n. M.⁷

Německý atlas světa z druhé světové války ale opět ponechává název Oder-Gebirge pouze pro nejbližší okolí pramene.⁸ Je možno pozorovat na mnoha příkladech mapové produkce, že u různých autorů je velikost pohoří Oderských vrchů vnímána odlišně. Záleží na tom, z jakých zdrojů mapa vychází. Běžně se střídají obě varianty užšího a širšího pojetí, v některých případech pak východní okraj Oderských vrchů kartografové znázorňují v okolí Bílovce, nebo pouze k Vražnému.

Poválečná mapová produkce v této tradici pokračuje. Jako závazné státní mapové dílo lze od 50. let 20. století považovat topografické mapy vypracované v souřadném systému S-1952. Největší území zahrnuje mapa měřítko 1:500 000, která byla pro naši oblast vypracována v roce 1967. Oderské vrchy podle ní zasahují od Velké Bystřice ke Klimkovicím.⁹

V tomto období, přesněji roku 1956, vychází Orografické třídění Československé republiky od Jana

6 *Horopisná a vodopisná mapa republiky Československé*. Praha, 1921. In: Virtuální mapová sbírka Chartae-Antiquae.cz [online]. Zdiaby: VÚGTK,v.v.i. [cit 2019-04-04]. Dostupné z <http://chartae-antiquae.cz/cs/maps/28924>.

7 *Přehledná úpatnicová mapa 1:1 000 000*. KČT Praha, 1940. In: Old maps online. [online]. [cit 2019-04-04]. Dostupné z <https://www.oldmapsonline.org/map/cuni/1031423>.

8 Preuss, W. *Velhagen & Klasing's grosser Volksatlas*. Leipzig, 1941.

9 *Topografická mapa v systému S-1952. Měřítko 1:500 000*. List Brno. Generální štáb Československé lidové armády Praha, 1964. In: Archivní mapy Ústředního archivu zeměměřictví a katastru. [online]. ÚAZK. [cit 2019-04-04]. Dostupné z <https://archivnimapy.cz/uzk/pohledy/archiv.html#>.

Lesní porosty v Oderských vrších postižené kůrovcovou kalamitou. Lokalita Na Olomouckém kopci nad Boškovem (Foto autor, 2017).

Hromádky, které dělí reliéf státu na základě jeho geneze. Tohle třídění je poprvé hierarchické, vymezuje kromě základní úrovně, zde nazývaných celky, i další úrovně. Toto dílo, uveřejněné ve Sborníku Československé společnosti zeměpisné, je dnes již obtížně dostupné. Právě práce Jana Hromádky zřejmě zmenšuje Oderskou vrchovinu na její dnešní rozlohu. V článku ovšem není žádná celková mapa, z níž by se dalo usuzovat na její přesné umístění. Tato změna se ovšem prosazuje jen pozvolna.¹⁰

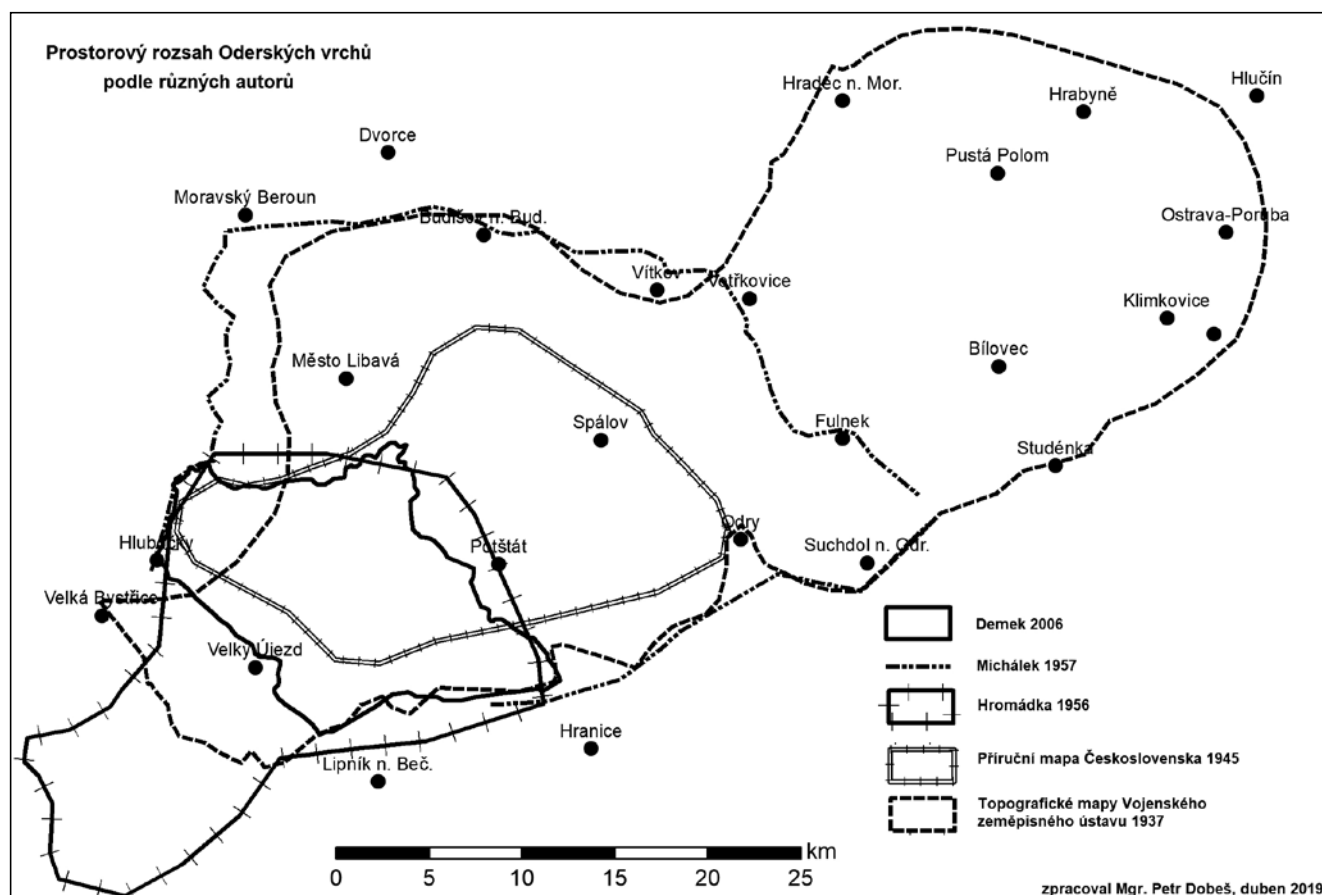
10 HROMÁDKA, J. *Orografické třídění Československé republiky*. Sborník Československé společnosti zeměpisné, 1956, č. 3.

Přírodovědecký sborník Ostravského kraje přináší hned následující rok článek R. Michálka: Geomorfologické poměry povodí horní Odry v Oderských vrších. Zde je schematická mapka přiložena. Zaměřuje se spíše na vnitřní dělení na sedm geomorfologických jednotek, vlastní hranice Oderských vrchů není v některých částech vyznačena (přesahuje velikost stránky). Je však zřejmé, že autor považuje za Oderské vrchy stále pohoří v jeho širším vymezení.¹¹

Geomorfologie českých zemí od Jaromíra Demka a kolektivu pracovníků Geografického ústavu ČSAV v Brně z roku 1965 zařazuje naši zájmovou oblast hierarchicky do Sudetské soustavy/ Východních Sudet/ Nízkých Východních Sudet/ Nízkého Jeseníku. Jednou z částí jsou Oderské vrchy. V Nízkém Jeseníku jsou dále vymezeny tři pokleslé kry při jz. svahu: Plinkoutský stupeň, Řídečský stupeň a Tršický stupeň. Mezi pohořími je zmiňována Krnovská vrchovina a hřbet Slunečné. Zmíněna je široká sníženina západně od hřbetu Slunečné a také čtyři kotliny: Oderská, Fulnecko-vlkovická, kotlina u Klokočůvku a kotlina u Moravského Berouna. Je zřejmé, že některé

11 MICHÁLEK, R. *Geomorfologické poměry povodí horní Odry v Oderských vrších*. Přírodovědecký sborník Ostravského kraje, 1956, roč. XVII.

MICHÁLEK, R. *Geomorfologické poměry povodí horní Odry v Oderských vrších*. Přírodovědecký sborník Ostravského kraje, 1957, roč. XVIII.

Prostorový rozsah Oderských vrchů podle různých autorů. Zpracoval autor, 2019.

části Nízkého Jeseníku tady nejsou zmíněny. Sami autoři v úvodu publikace zmiňují, že České země jsou po stránce geomorfologické prozkoumány velmi nerovnoměrně. Také se připomíná fakt, že dosud neexistuje jednotné a všeobecně používané rozdělení státního území na orografické a geomorfologické celky.¹²

Práce J. Hromádky se pak stala základem pro nové členění, které vytvořil Geografický ústav ČSAV v Brně a vydané roku 1972 pod redakcí Tadeáše Czudka. Toto členění se pouze s minimálními změnami používá dodnes. Oderské vrchy jsou nyní jedním z osmi podcelků Nízkého Jeseníku. Pro nás jsou důležité tři podcelky, které zahrnují území široce pojatých Oderských vrchů z období první republiky. Oderské vrchy v tomto vymezení zahrnují pouze území kolem pramene Odry.

Do severní poloviny VVP Libavá zasahuje Domašovská vrchovina, zahrnující rozsáhlé území od Olomouce a Šternberka k přehradám na řece Moravici a procházející těsně pod masivem Slunečné a pod Velkým Roudným. Velmi rozsáhlý podcelek, který byl oddělen od dřívějšího širokého pojetí Oderských vrchů, se nazývá Vítkovská vrchovina. Na západě navazuje na Oderské vrchy a Domašovskou vrchovinu, na východě dosahuje na předměstí Ostravy a Hlučína, severní hranice pak probíhá od Hlučína přes Mokré Lazce k Hradci n. Moravicí, od Lhotky u Litultovic kopíruje železniční trať k zastávce Svobodné Heřmanice, a dále ke Slezské Hartě, většina této nádrže je ještě řazena k Vítkovské vrchovině.

Ještě se zkusme podívat, jak se jednotlivé podcelky od sebe liší z geomorfologického hlediska. Proč byly vymezeny zrovna takto? Nejdůležitější hranicí, podle které byly geomorfologické jednotky vymezovány, jsou úpatnice svahů. Dalším důležitým kritériem jsou geologické poměry území a petrograficky podmíněné tvary reliéfu. Nakonec bylo přihlíženo i k hranicím zemědělských kultur (lesa a orné půdy).¹³

Nejaktuálnější charakteristiku geomorfologických podcelků nám podává publikace Zeměpisný lexikon ČR - Hory a nížiny.¹⁴

Oderské vrchy – podcelek v jižní části Nízkého Jeseníku. Je to členitá vrchovina o ploše 181,23 km² se střední výškou 545,8 m a středním sklonem 6°15'. Je tvořena spodnokarbonskými břidlicemi a drobnými, kerná vrchovina s výrazným jz. a jv. okrajovým zlomovým svahem, rozřezaná hlubokými údolními, v s. části je plošší povrch holoroviny. Prameny Odry, nejvyšším vrcholem je Fidlův kopeček 680,1 m v Kozlovské vrchovině.

Domašovská vrchovina – podcelek ve střední části Nízkého Jeseníku; členitá vrchovina; plocha

466,03 km², střední výška 547,5 m, střední sklon 5°14'; převážně na spodnokarbonských břidlicích, méně na drobách a devonských horninách; kerná vrchovina se zbytky holoroviny, ve své jz. části s členitějším povrchem a silně rozřezaná mladými hlubokými údolními; nejvyšší bod Červená hora 749,0 m n. m. v Červenohorské vrchovině.

Vítkovská vrchovina – podcelek ve v. části Nízkého Jeseníku, plochá vrchovina, plocha 999,08 km². Střední výška 429,8 m, střední sklon 5°12'. Spodnokarbonské břidlice a droby, četné denudační zbytky bádenských sedimentů v údolích a denudační zbytky sedimentů pleistocenního kontinentálního zalednění v okrajové severní a východní části území. Kerná, k východu ukloněná vrchovina s rozsáhlými zbytky holoroviny a hlubokými údolními. Příznačné pro území jsou průlomové úseky údolí řeky Odry, Kamenného potoka a řeky Opavy, pravouhlý ohyb Moravice, dále pak Oderská a Fulnecká kotlina. Nejvyšší bod Strážná 641,5 m v Potštátské vrchovině.

Z těchto charakteristik vyplývá, že rozdíly mezi jednotlivými podcelky jsou minimální. Liší se od sebe hlavně střední nadmořskou výškou. Snad by měl případný společný podcelek příliš velkou rozlohu, a proto byl geomorfologicky rozdělen zrovna tímto způsobem.

Mgr. Petr Dobeš

Kontakt: dobes.petr@centrum.cz

Dále uvedené výřezy z map pocházejí z následujících kartografických děl:

Mapy I. vojenského mapování. [online]. [cit 2019-05-02]. Dostupné z http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=1vm&map_region=mo&map_list=m040

Mapy II. vojenského mapování. In: Národní geoportál INSPIRE. [online]. [cit 2019-05-21]. Dostupné z http://geoportal.gov.cz/ArcGIS/services/CENIA/cenia_rt_II_vojenske_mapovani/MapServer/WMServer?

Speciální mapy III. vojenského mapování. In: Ústřední archiv zeměměřičtví a katastru. [online]. [cit 2019-05-21]. Dostupné z https://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/topo3v75/topo3v75_data/4159/4159_01_index.html

Přítuční mapa Československé republiky. Měřítko 1:1500000. Československý vojenský zeměpisný ústav. In: Mapywig. [online]. [cit 2019-05-21]. Dostupné z http://maps.mapywig.org/m/Czechoslovak_maps/various/Small_scale_maps/PRIRUCNI_MAPA_CESKOSLOVENSKE_REPUBLICY_1.5M_1945.jpg

SALAČ, Klement. Přehledná geologická mapa zemí sudetských. Olomouc: Promberger, 1912.

Topografická mapa v systému S-1952. Měřítko 1:500000. Generální štáb Československé lidové armády, 1957. In: Ústřední archiv zeměměřičtví a katastru. [online]. [cit 2019-05-21]. Dostupné z https://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/topos52/topos52_data/500k/M_33_D_index.html

Základní mapa České republiky. Měřítko 1:25 000. In: Geoportál Českého úřadu zeměměřického a katastrálního. [online]. [cit 2019-05-21]. http://geoportal.cuzk.cz/WMS_ZM25_PUB/WMSservice.aspx

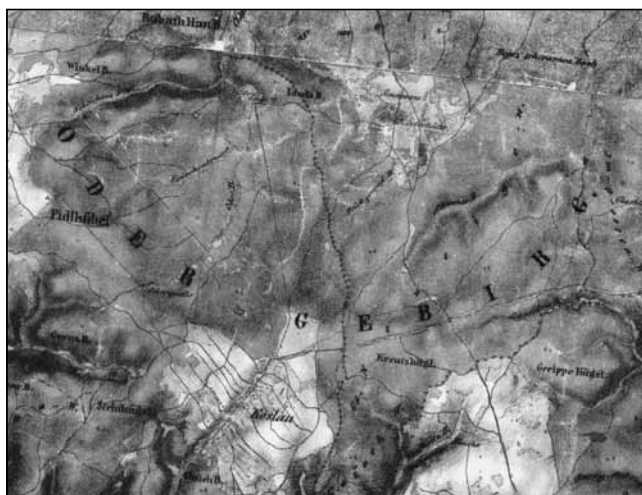
12 DEMEK, J. *Geomorfologie českých zemí.* Brno, 1965.

13 HROMÁDKA, J. *Orografické třídění Československé republiky.* Sborník Československé společnosti zeměpisné, 1956, č. 3.

14 DEMEK, J. *Zeměpisný lexikon ČR. Hory a nížiny.* Brno, 2008.

Jedno ze dvou míst, kde je na mapě I. vojenského mapování uvedeno německé pojmenování pohoří Sau Berge (Sviní hory).

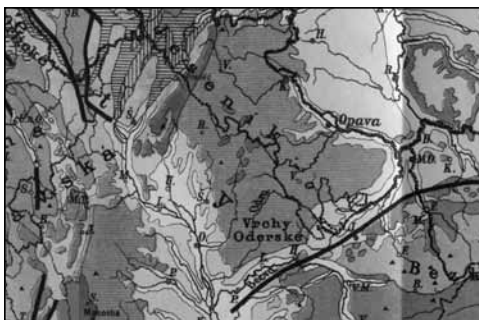
Na mapě II. vojenského mapování se již vyskytuje německé pojmenování Oder Gebirge pro pohoří v bezprostřední blízkosti pramene Odry (Oderquelle) pod Fidlovým kopcem (Fidlhübel) u Kozlova (Koslau).

V podstatě stejná situace zůstává i na mapě III. vojenského mapování v jednom z jeho pozdějších výtisků – zde z roku 1913.

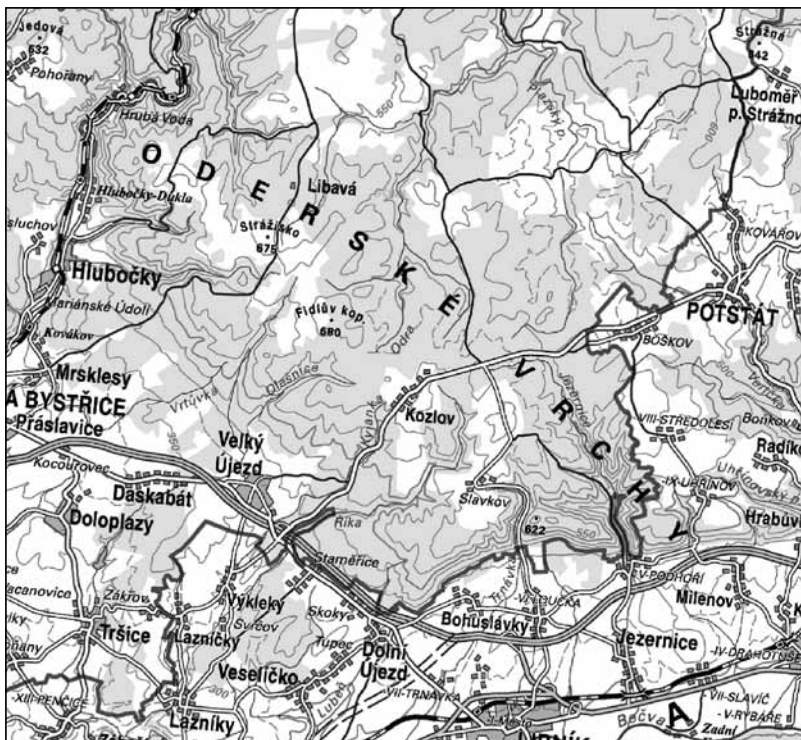
Umístění Oderských vrchů podle Příruční mapy Československé republiky, používané jako školní nástěnná mapa.

Podobné území zaujímaly Vrchy Oderské podle Přehledné geologické mapy zemí sudetských z roku 1912.

Oderské vrchy podle topografických map z padesátých let 20. století zahrnovaly rozsáhlé území od Hluboké až k Hrabyni.

Současná Základní mapa ČR umísťuje v souladu s platným geomorfologickým členěním pohoří Oderských vrchů opět do blízkého okolí pramene Odry.

Minulost rybníků na katastru Zábřehu nad Odrou

Petr Lexa Přendík

Nejstarší rybníky na území Zábřehu nad Odrou (dnes část městského obvodu Ostrava-Jih) vznikly ještě ve středověku. Předpokládáme, že k rozmachu zábřežského rybníkářství došlo někdy po roce 1500, kdy vrcholil v českých zemích rozmach zakládání rybníků díky objevení třístupňové metody chovu ryb. Zábřežské rybníky, zaujímající mnohdy plochu mnoha desítek hektarů, zanikly na přelomu 18. a 19. století.

Nejstarší zmínka o ostravských (zábřežských) rybnících

První rybník je poprvé doložen na Moravě v roce 1227, kdy Přemysl Otakar I. rozhodl, že loucký klášter může zakládat rybníky a mlýny.¹ Nejstarší zmínka o rybnících na území současné Ostravy pochází z roku 1408, kdy v latinsky psané listině složil Hanuš ze Zábřehu lenní přísahu: „Hanussius de Zawrzye super tertia parte Zawrzie, curia, duabus cum media piscinis ibidem in Zawrzie“, tedy „Hanus ze Závoří na statek a dva rybníky v Závoří“. U slova Zawrzie je napsána poznámka, že se jedná o Zábřeh.² Kdy byly tyto nejstarší rybníky založeny, zůstává tajemstvím, stejně jako jména jejich zakladatelů. Můžeme předpokládat, že se jednalo o malé vodní nádrže, které byly pro středověké rybníkářství typické. Bohužel, vůbec nám schází středověké zprávy o stavu rybníkářství v severním cípu Moravy mezi řekami Odrou a Ostravicí. Rybníkářství tehdy představovalo velmi významné odvětví hospodářství. Ryby byly velmi důležitou potravinou městského i venkovského lidu především pro svou láci ve srovnání s jinými druhy masa. Na rozvoj rybníkářství působilo příznivě i to, že v době církevních předepsaných půstů byly ryby jedinou přípustnou masitou potravou.³

I když nejstarší písemné zmínky o rybnících v bezprostřední blízkosti Moravské Ostravy pocházejí až z počátku 15. století, není vyloučeno, že k založení prvních rybníků došlo již v souvislosti s lokací města. Olomoucký biskup Bruno ze Schauenburku, v jehož závěti je poprvé zmíněna Moravská Ostrava v roce 1267, věnoval značnou pozornost rozvoji rybníků na svých statcích. Otázkou však zůstává, zdali tyto rybníky nesloužily primárně jako zásobárna vody pro mlýny.

Tak jako tak, je možné, že jeden z největších ostravských rybníků v oderské nivě – Starý rybník – který se rozkládal v severovýchodní části dnešního katastru Mariánských Hor, vznikl již v době lokace Moravské Ostravy.⁴

Rybníky byly na Moravě zakládány ve velkém počtu zejména ve 2. polovině 15. a na počátku 16. století. I v nejmenší vesnici byl většinou vybudován alespoň jeden skromný rybník. V 15. století budovali rybníky nejen ostravští měšťané, ale také jejich sousedé – a zábřežští nebyli výjimkou.

Kde byly zábřežské rybníky umístěny?

Zaměříme pozornost na někdejší rybníky rozprostírající se na katastru Zábřehu nad Odrou. Zábřežské rybníky se rozkládaly na horním konci vesnice, v oblasti, kde se dnes křižují rušné tepny Rudná a Plzeňská. Rybníky se nacházely také v okolí Plzeňské ulice při Bělském lese. Rozložení velkých rybníků je nám detailně přiblíženo na mapě Zábřehu, která byla pořízena pro potřeby olomouckého biskupství roku 1774.

Vodní nádrže neměly pouze funkci chovatelskou, ale též retenční – zadržovaly vodu v případě prudkého jarního tání sněhu, pomocí struh se odvodňovaly mokřady, které na území horního konce Zábřehu jistě byly. Založení rybníků nebylo levnou záležitostí a také jejich udržování vyžadovalo přísun sil i financí. Na druhou stranu zbudované rybníky značně zvýšily cenu statku, která závisela i na tom, zda na jeho půdě lze zřídit ještě další nádrž pro chov ryb.

Rybníky byly v Zábřehu založeny za vysokou říční terasou Odry, daleko od jejího dravého toku, v jehož okolí se nacházely lužní lesy. Tyto luhy tvořily překážku, které se středověký a raně novověký stavitel rybníků vyhýbal, i když by zde byl stálý přísun vody – ten však mohl celé rybníkářské dílo také zničit. Umělé vodní nádrže bylo nutné budovat v místech, kde přitékala voda a kde byl zajištěn tak její odvod. Vody musel být dostatek, ale zároveň musel být zajištěn její dostatečný odtok v dobách výlovu. Takovým místem bylo právě okolí Bělského lesa. Voda byla do zábřežských rybníků přiváděna z potoka Zif, který pramenil v Nové Bělé a přitékal od Hrabůvky, a také z potoka Zábřežka, který vytékal z Bělského lesa. Jednalo se tedy o rybníky průtočné. Veškerá voda z rybníků byla odváděna přes celý Zábřeh až do Odry, kde Zábřežka ústila do řeky na hranici Zábřehu a Nové Vsi.

1 CIMALOVÁ, Libuše – HEP, Ladislav: *Z dějin vodního hospodářství města Ostravy*. Brno: Technické muzeum v Brně a Národní výbor města Ostrava, 1977.

2 LECHNER, Karl. *Die ältesten Belehnungs- und Lehensgerichtsbücher des Bisthums Olmütz*. Svazek I, Brno, 1902, s. 25.

3 CIMALOVÁ, Libuše – HEP, Ladislav: *Z dějin vodního hospodářství města Ostravy*. Brno: Technické muzeum v Brně a Národní výbor města Ostrava, 1977, s. 25.

4 PRZYBYLOVÁ, Blažena a kol: *Ostrava*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 37.

Kdo a kdy rybníky v Zábřehu založil?

Olomoučtí biskupové se ve větší míře do rybníčního hospodářství zapojili až na sklonku 16. století. Pokud jde o rybníky v Poodří, jsou nám k dispozici spíše zprávy o jejich existenci, nikoliv o jejich zakladatelích a o době založení. Můžeme soudit, že k zakládání zábřežských rybníků docházelo přibližně v době, kdy byly zakládány rybníky v okolí Paskova. Roku 1499 byl na Paskovsku jeden rybník a do roku 1548 zde bylo již několik malých a dva velké rybníky. Za jejich vznikem stál samotný Jan Dubravius (1541–1553 olomouckým biskupem, autor prvního českého spisu o rybnících) a po něm Jan z Pernštejna. O tom, že rybníky v Zábřehu nad Odrou byly založeny právě v 16. století, svědčí i jejich rozloha, neboť do té doby byly zakládány nádrže menšího rozsahu. Také poloha rybníků na místě mokřadů poukazuje na pozdější dobu jejich založení. Rybníky byly zcela jistě mělké, proti tomu zase byly teplejší, vhodnější pro chov ryb. Zakladatelé rybníků si brzy uvědomili, že je nutné mít zvláštní rybníky pro odchov plodů, rybníky pro chov ryb a rybníky výtažné, určené pro výlov.

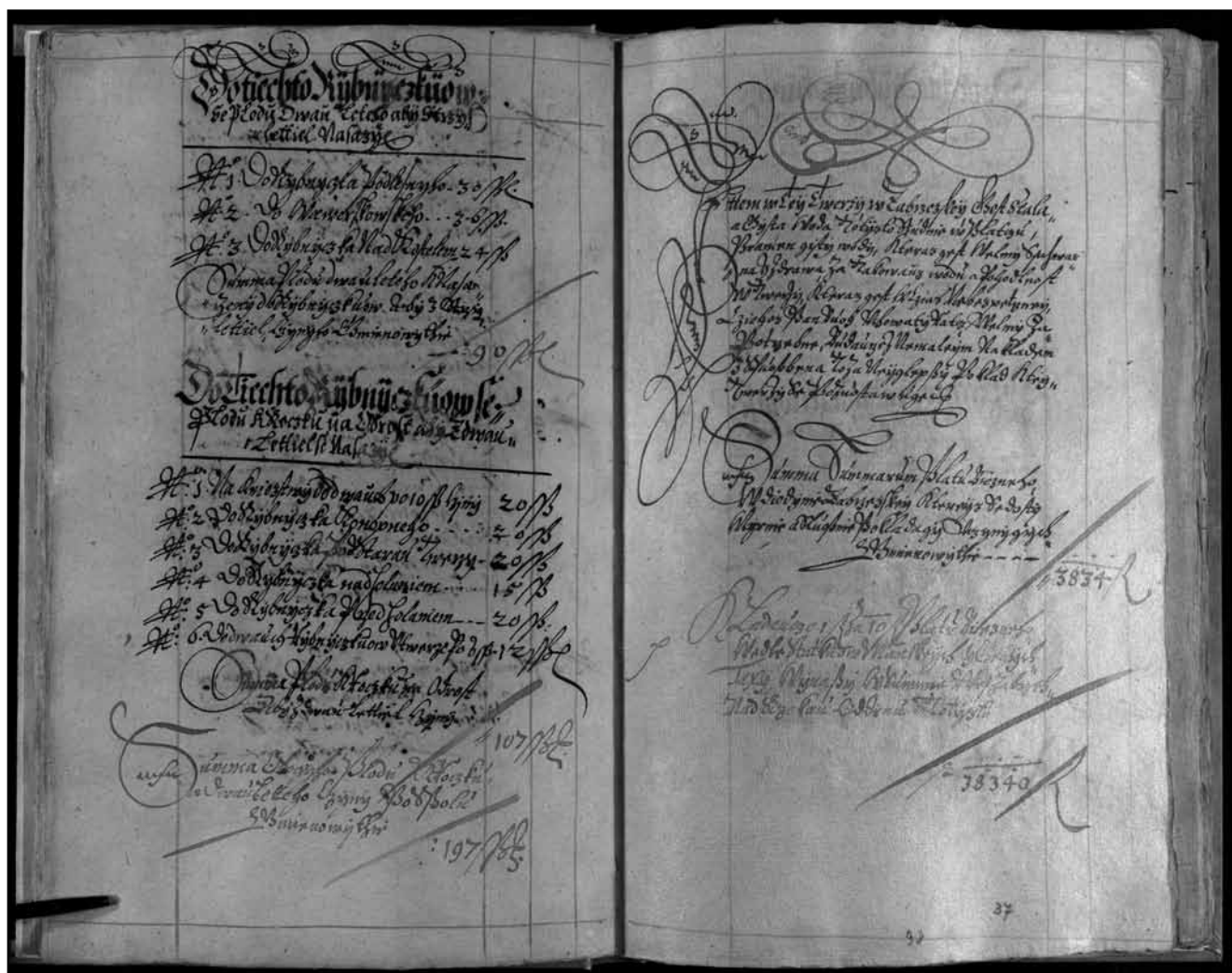
Z roku 1581 se nám dochoval nejstarší soupis zábřežských rybníků. Můžeme tedy předpokládat,

že rybníky byly zbudovány minimálně o několik let dříve před provedením jejich soupisu. Uvedeny jsou rybníky Živný, Záhumní, Velký Vyškovský, plodový nad haltýři, Mochovský před Šedým, Myškovský, Mikeskovský, pod Holaněm, nad Vavrečkou, Vavříkovský – posledně jmenované rybníky byly snad pojmenovány podle osadníků na zábřežském statku. Dále tu byly rybníky Březina, Podlesní, Bezděk, rybníčky pod starou tvrzí a pod pivovarem, nazývaný též Konopný. Nejzajímavějším pojmenováním vodní plochy je rybník Bratrský, který patřil patrně bratrskému sboru doloženému na sklonku 16. století v Zábřehu, i jinými prameny (např. v roce 1591).⁵ Ovšem ve výše sepsaném seznamu jsou zahrnuta i jména rybníků ze sousedních Výškovců, jelikož od roku 1558 byly Výškovice přičleněny k zábřežskému lénu (určitě zde byly rybník velký Vyškovský, Březina a rybník Bezděk, pod kterým stál výškovický mlýn o dvou mlecích kolech).

Zábřežský urbář z roku 1616

Zábřežský urbář z roku 1616, který sepsal krátce před smrtí Jan Syrakovský z Pěrkova, nám přináší

⁵ STIBOR, Jiří: Stará Bělá 1272–1918. Ostrava-Stará Bělá: Úřad m. ob. Stará Bělá, 1997, s. 207.

Urbář zábřežského statku z roku 1616 se stranou věnující se rybníkům ve vsi. Zdroj: Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc.

podrobný vhléd do zábřežského rybníkářství.⁶ K zábřežskému statku náleželo 5 kaprových a 26 výtažných rybníků soustředěných v Zábřehu, Staré Bělé a ve Výškovicích. Výtažné rybníky sloužily k odchovu kaprů a dalších ryb, které byly po výlovu určeny k přímému prodeji. Kapr patřil v době předbělohorské k nejoblíbenějším rybám a jedl se v bohatých městských i venkovských rodinách.

K největším a nejvýnosnějším kaprovým rybníkům patřil Nebeský (nazývaný též Podhájník), rozprostírající se západně od dnešního městského stadionu ve Vítkovicích. Byl opatřen hrází a strouhami, jeho výlov mohl přinést na penězích 500 zl.; Zifní u potoka Zif na severním okraji Bělského lesa, jenž měl rovněž tarasy a strouhy a nabízel při výlovu ryby v hodnotě 400 zl., a Záhumenní ležící severně od Zifního, při jehož výlovu se mohlo získat prodejem ryb 400 zl. Prodejem štik, línů a karasů z rybníků se mohlo získat dalších 200 zl.

Do dalších rybníků bylo potřeba nasadit nové ryby, aby se z dvouletého plodu stal plod tříletý. Takové ryby se chovaly v rybníku Podlesném (patrně v blízkosti dnešního Bělského lesa?), Vaverkovském (v blízkosti dnešního náměstí SNP) a v rybníčku nad kostelem (v místech dnešní ulice Závorň). Další rybníky byly určeny k pěstování odrostu: dva rybníky na kněžství, Konopný rybníček, rybníček pod starou tvrzí (pravděpodobně pod dnešním zámekem), dále rybníček nad Holáněm, před Holáněm (tedy v okolí Holáňova gruntu) a dva rybníčky, nacházející se u zábřežského zámku. V urbáři z uvedeného roku se o rybnících píše, že jsou na „*jistej a stálej vodě a položením v zemi dobrej*“. Nouze o vodu tedy snad nebyla, Bělský les, tehdy zvaný Studňa, poskytoval vody dostatek.

Provoz zábřežských rybníků

Dozor nad rybníky vykonával porybný (fišmistr), jehož usedlost stála v místě, kterým dnes prochází Plzeňská ulice před mostem Mládeže ve směru od Zábřehu na Hrabůvku. Fišmistři dbali o to, aby během výlovu nebyly ryby nikomu darovány či porůznu prodávány. Dbali na správné osázení rybníků a hlídali čas nejhodnější doby výlovu. K udržení výživné síly rybníka sloužilo tzv. letnění. Rybník určený k letnění byl vypuštěn a oset na jeden až dva roky vhodnými plodinami, nejčastěji ovsem či prosem, aby si rybník odpočinul a nabral potřebné živiny. Druhou možností načerpání nových sil bylo vyjmutí bahna z nádrže. Letnění rybníka probíhala zpravidla po 8–10 letech jeho užívání po dobu jednoho léta.

Mezi jednotlivými rybníky se táhly hráze a protékaly strouhy. Udržování rybníků a účast na jejich výlovu vyžadovala vrchnost v rámci rybníčních robot od poddaných. Zábřežští sedláci, zahradníci a chalupníci museli „*při všech rybnících a rybníčkách zábřežských předně všeckne příkopy, tarasy dělati, trouby*

klásti (...) rybníky loviti“. Abychom si větu osvětlili. Jak vypadaly tarasy? Jednalo se o do země vbité kůly nebo trámce, které byly vzájemně propleteny větvemi, často vrbovými. Pořízení tarasů bylo po většinou úkolem nesnadným a finančně náročným, proto zakladatelé rybníků uvalovali na své poddané povinnost jejich oplétání. Ideální byla proto blízkost lesa v okolí rybníků.

Nyní objasníme spojení *kladení trub*. Jednalo se zpravidla o jednu až dvě trubky, kterými za normálního stavu odtékala voda z rybníka, čímž se udržoval stav hladiny. Pro vypouštění rybníka sloužil splav, odkud se splavovala voda z nádrže při výlovu, který probíhal buďto na jaře nebo na podzim. Jeho výška se dala regulovat pomocí snižování nebo zvyšování terénu hráze, případně vložením či odnětím dřevěných desek. Později došlo k užití stavidla. Voda z trub a ze splavu pak dále odtékala struhami do dalších rybníků nebo byla odvedena přes celý Zábřeh do Odry. Tyto strouhy, zvané svůdnice, se musely udržovat (cídit), aby byla zachována jejich průtočnost. Zábřežští poddaní museli u rybníků držet také hlásku. V dnešním jazyku bychom ji označili jako hlídku či strážní službu, při níž mělo být zabráněno ztrátám na rybách a rybnících, ať už vlivem počasí nebo osob.

V urbáři zábřežského statku z roku 1616 se setkáváme takřka s úplným popisem všech robotních výkonů k vypuštěným i sušícím se rybníkům. Poddaní se účastnili na zhotovování příkopů na dně vypouštěného rybníka, čímž zajistili rychlejší odtok vody a tím i jeho časnější vyschnutí. Po vysušení bylo třeba rybník zorat, osít panským osivem a zvláčet, dále poséct, shrabat, svézt a uložit sklizeň do stodol. Zábřežští poddaní se z těchto prací mohli vykoupit penězi, a tak jim většinou zůstala pouze povinnost účastnit se pomocných prací při opravování rybníčních hrází.

Zánik rybníční soustavy

Zdali byly během třicetileté války zábřežské rybníky poškozeny, nevíme. Mohly utrpět, snad ani ne tak vojenskými útoky, jako spíše zanedbanou údržbou. Tereziánský katastr z let 1750–1768 uvádí v Zábřehu rybníky na 15 kop štíčí násady. Bohužel nejsou jmenovány další (kaprové) rybníky, ale můžeme si vypomoci mapou z roku 1774, která zachycuje rybníky patrně před jejich zánikem, neboť v roce 1833 byly rybníky již určitě vysušené.⁷ V roce 1774 jsou na mapě zakresleny rybníky: Záhumník, Šišník, Podlesník, Vaškovský a Podhájník, které tvořily rozsáhlou soustavu vodních ploch mezi dnešním Bělským lesem, Plzeňskou ulicí, městským stadionem a ulicí Jugoslávskou. Dále je zde zakreslena řada menších nádrží, zejména podél hlavní komunikace, která vsí vedla. Dalším pramenem téměř ze stejného

⁶ Zemský archiv Opava, fond: Lenní dvůr Kroměříž, sig. R X b 3/3, urbář Zábřehu nad Odrou, 1616.

⁷ Zemský archiv Opava. Fond: Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 9827 (Nákres rozdělení polností pro obec Zábřeh nad Odrou, 1774).

Mapa Zábřehu nad Odrou z roku 1774 zachycuje rybníky v horní části vsi v místech, kde se dnes kříží Plzeňská a Horní ulice. Zdroj mapy: Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc.

období jako zmíněná mapa je I. vojenské mapování. To zachycuje v provozovaném stavu pouze rybník Podhájník (na místě dnešního Zábřehu-Družstva), ostatní rybníky jsou zakresleny jako vypuštěné.

V 17. a zejména v 18. století docházelo k vlnám úpadků v oblasti rybníkářství, rybníky začaly být vysušovány. Velký vliv na rybníční síť měly josefínské reformy, kdy byla zavedena vyšší cena pšenice a plocha rybníků ustoupila jejímu pěstování. Rybníční hospodářství bylo již málo konkurenceschopné a ve společnosti docházelo k poklesu spotřeby rybiho masa. Došlo také k zavedení střídavého hospodářství a hnojení zemědělských ploch, čímž se zvýšily výnosy z půdy.⁸ Na přelomu 18. a 19. století docházelo k rušení zábřežských rybníčních ploch a k jejich přeměně na pole. V pamětní knize zábřežské farnosti se dočítáme, že v listopadu 1875 zamrzly zábřežské rybníky – zcela jistě to už byly jen malé soukromé nádrže.

Menší rybníční nádrže v Zábřehu přetrvaly až do 20. století. Ještě v 80. letech 20. století existoval jeden rybník na pozemku Rudolfa Černého, který se nacházel u Horymírový ulice a zmizel spolu s výstavbou panelového sídliště.

⁸ CIMALOVÁ, Libuše – HEP, Ladislav: *Z dějin vodního hospodářství města Ostravy*. Brno: Technické muzeum v Brně a Národní výbor města Ostrava, 1977, s. 28.

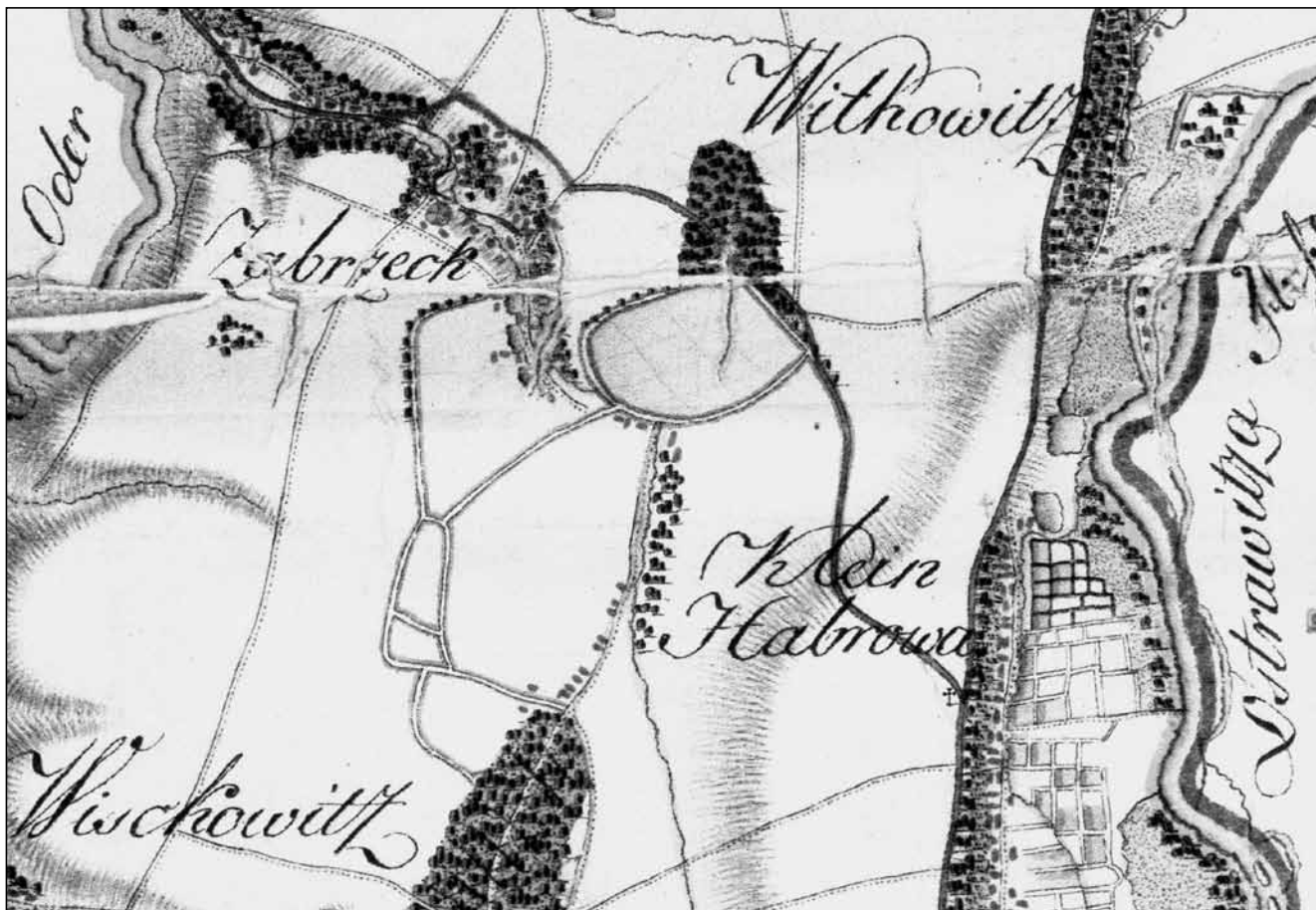
Přehled největších rybníků a jejich písemných zachycení:

Zifník – (Živný, Zyfný veliký, Zifrník, Šišník, pojmenován podle vodního toku Zif), zmíněn v letech 1616, 1774, v roce 1833 byl již vysušen. Rozkládal se mezi severním okrajem Bělského lesa, ulicí Plzeňskou, Rudnou a Kpt. Vajdy. Zaujímal plochu cca 37 hektarů.

Podlesník – (pojmenován podle polohy v sousedství Bělského lesa), zmíněn v roce 1616 a 1774, v roce 1833 byl již vysušen. Nacházel se mezi severním okrajem Bělského lesa, náměstím SNP a ulicí Chrjukinovou. Přiléhá k rybníkům Zifníku a Vaškovskému.

Vaškovský – zakreslen v mapě z roku 1774, v roce 1833 již neexistoval. Rozkládal se mezi dnešními ulicemi Kpt. Vajdy, Chrjukinova a jeho západní část vedla přibližně 100 m souběžně od dnešní Rodimcevoy ulice.

Záhumeník – (Záhumník, pojmenován podle polohy za humny, tedy za územím oddělujícím obec od polností a okolní krajiny), zmíněn roku 1616, 1774, v roce 1833 byl již zrušen. Na jihu přiléhá k Zifníku a ležel mezi dnešní Polaneckou spojkou, střední chemickou školou na ulici Středoškolská, křižoval Jugoslávskou ulici, severně zasahoval k prodejně Lidl a na západě se jeho hráz táhla

Mapa 1. vojenského mapování z 2. poloviny 18. století zobrazuje již zanikající rybníční soustavu v Zábřehu nad Odrou (na výřezu mapy uprostřed). Zajímavá je také soustava malých rybníků v sousední Hrabůvce při řece Ostravici.

podél Plzeňské ulice. Jeho plocha zabírala plochu přibližně 30 hektarů.

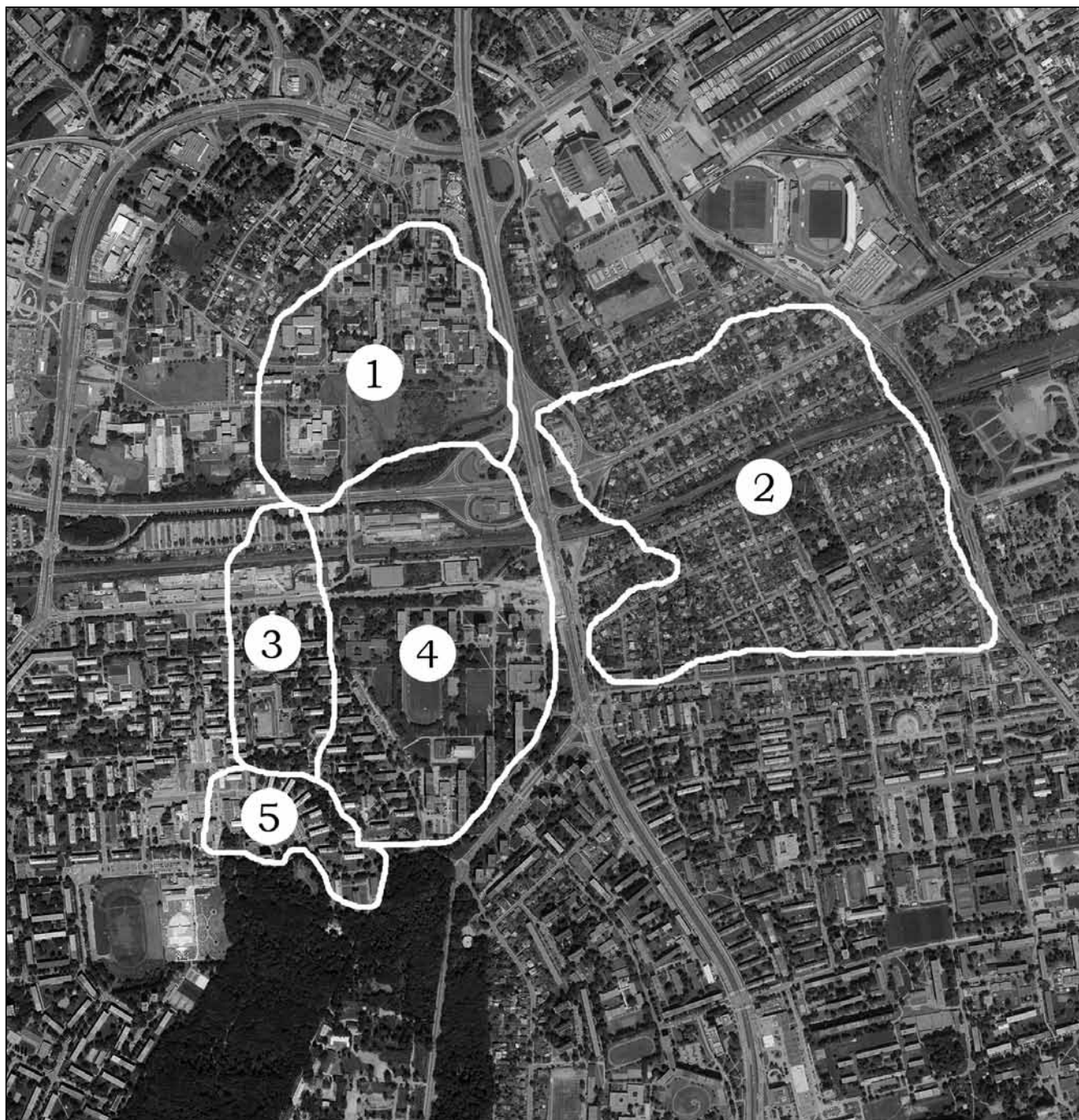
Podhájník (Hájek, Nebeský, pojmenován podle polohy pod stromovým hájem; název Nebeský byl pravděpodobně odvozen od odrazu nebe na velké ploše rybníční hladiny), zmíněn roku 1616, 1774, není zřejmé, zda se jednalo o jeden velký rybník nebo soustavu tří menších rybníků (patrně byl velký rybník časem vysoušen a rozdělován na menší). Plocha celého vodního díla (okolo 60 hektarů) zaujímala prostor mezi dnešními ulicemi Moravská, Závodní, Starobělská a Plzeňská. Na léta 1826–1829 pronajal velkopetřvaldský hospodářský

dvůr „panské rybníkové země“ z bývalého vrchnostenského rybníka Podhájníku 22 nájemcům ze Zábřehu. Na území tohoto rybníka byla od roku 1921 stavěna vilová část Zábřehu, tzv. Družstvo.

Mgr. Petr Lexa Přendík

Od roku 2016 kronikář městského obvodu Ostrava-Jih, který vede rozsáhlý program Po stopách minulosti, který se věnuje dějinám někdejších obcí Hrabůvka, Výškovice a Zábřeh nad Odrou. Angažuje se v historii cyklistiky a je předsedou Klubu českých velopedistů Moravan Ostrava-Hrabůvka, z. s.

Kontakt: petr.prendik@ovajih.cz

Poloha největších bývalých zábřežských rybníků: 1 Záhumeník, 2 Podhájník, 3 Vaškovský, 4 Zifník a 5 Podlesník (zákres autor; ortofoto – ÚMOB Ostrava-Jih).

Revitalizace mlýnského náhonu v Proskovicích

Jitka Hyklová

Součástí krajiny v Poodří jsou náhony (strouhy) na mlýny a rybníky. Dříve na Odře a přítocích takřka navazoval jeden náhon na druhý, ale doba, kdy se točila kola vodních mlýnů, nenávratně skočila a do dnešních dní z nich zůstala jen malá část.

Z mnohých zbyla jen více či méně výrazná stopa v terénu, která se postupně zazemňuje a zarůstá vegetací. Kousek staleté historie tak pozvolna zaniká...

Inspirativním počinem může být revitalizace náhonu v Proskovicích, který přiváděl vodu na Sunkův mlýn. Proskovickému úřadu městského obvodu se totiž podařilo získat finanční příspěvek Magistrátu města Ostravy na obnovu tamějšího náhonu.

Koryto Mlýnské strouhy bylo neudržované, zanesené bahnem, zarůstající vegetací. Také byly porušeny lávky, mostky, podemleté břehy, na některých místech snížením průtoku voda zahnívala.

Zpracování projektové dokumentace a také jednání s vlastníky, uživateli pozemků, správci

sítí a dalšími trvalo několik let (od roku 2009), neboť akce spočívala nejen v prostém odstranění bahnitých nánosů, které mlynáři běžně dělávali společně s pomocníky periodicky, ale i ve vybudování několika nových dílčích staveb.

Odstranění nánosů a úprava zeleně probíhalo v úseku o celkové délce 2 108 m a výstavba nového propojovacího koryta od Mlýnské strouhy po Jarkovský potok v délce 405 m. Součástí bylo rovněž odtrubnění částí náhonu a nahrazení těchto úseků otevřenými koryty, vybudování malého rybníčku, vytvoření drobných tůň na trase toku, výstavba a rekonstrukce objektů – místních propustků, lávek či mostků.

Projekt zpracovala firma Sweco Hydroprojekt a. s. a výstavbu provedla firma Štěpán Vašínska.

Prohlédněme si celou akci krok za krokem na následujících fotografiích.

Jitka Hyklová

Městský obvod Ostrava-Proskovice

Kontakt: jhyklova@proskovice.ostrava.cz

Vyčištěný úsek náhonu podél cyklostezky směrem na Starou Bělou.

Rozšířené místo, nově vytvořenou tůň, využili bobři a přelivnou hranu si předělali po svém. Foto během realizace, 27. listopadu 2018, archiv obce Proskovice.

Součástí prací bylo i vybudování několika dřevěných lávek.

V červnu 2019 vypadá bobří hráz takto. Ty trubky nejsou jejich dílem...

Během prací došlo k vykácení řady stromů, které rostly v korytě. Snahou bylo prosvětlit vegetaci s tím, že budou zachovány perspektivní dřeviny, větší a zdravé stromy nebo naopak stromy s dutinami. Několika vrbám byly obnoveny „hlavy“.

... a lokalita u fotbalového hřiště po odtěžení nánosů.

Takto vypadá strouha po odtrubnění.

Stav u fotbalového hřiště před zahájením prací v listopadu 2018... (Foto archiv obce Proskovice).

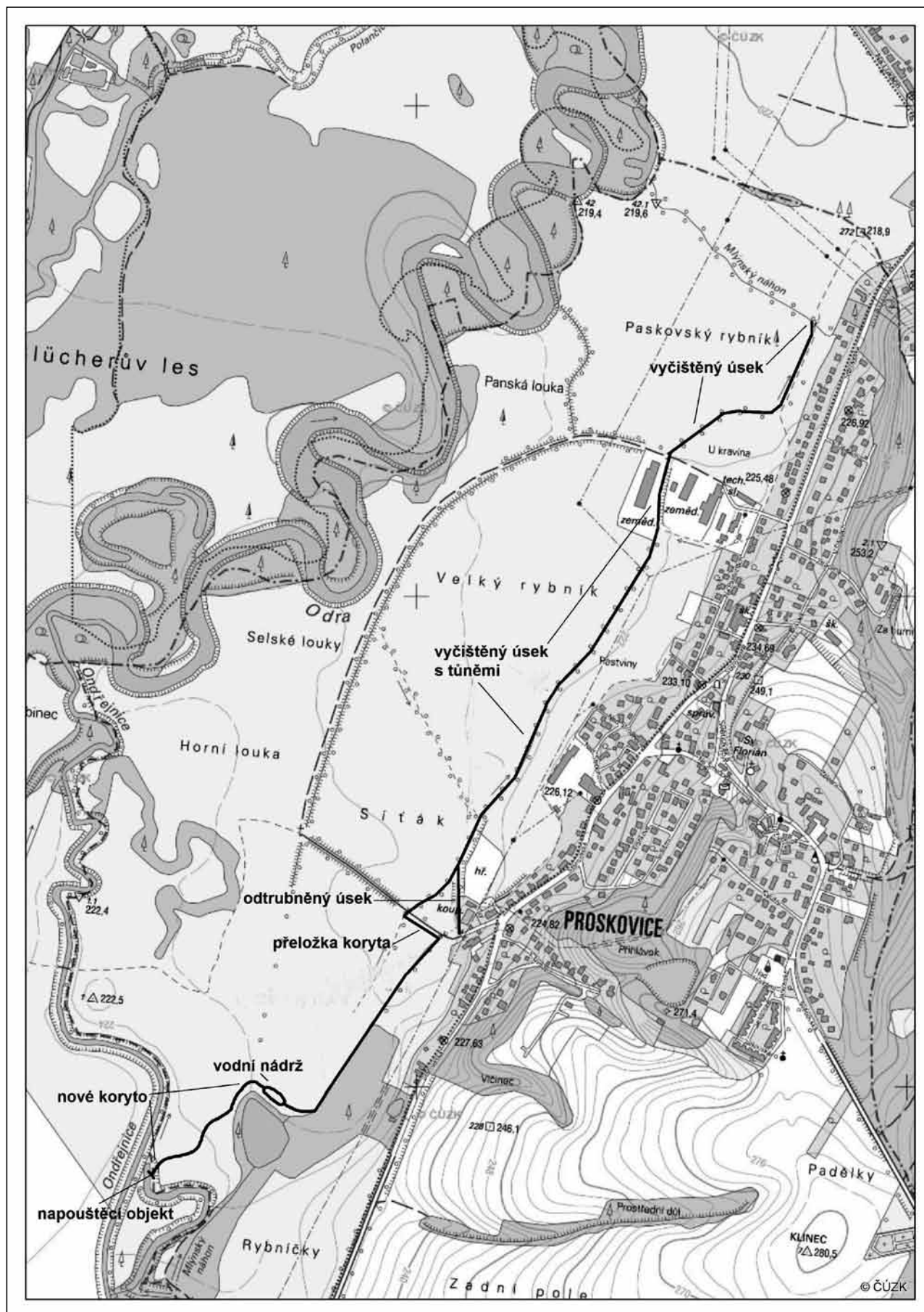
U koupaliště vedle Sunkova vodního mlýna byl náhon v minulosti zatrubněn (Foto archiv obce Proskovice, listopad 2018).

U rybníčka Olšák byla vytvořena další drobná vodní plocha pro rybáře.

Nedostatek vody se projevila i tím, že úsek, který byl vyhlouben nově v podobě otevřeného koryta v loukách, byl koncem letošního června bohužel suchý...

Schema akce s vyznačením hlavních staveb (nejsou vyznačeny lávky).
Podkladová mapa: Český úřad zeměměřičský a katastrální.

Po druhé za synovcem Gregora Johanna Mendela – Dr. Aloisem Schindlerem

Pavel Kašpar st., Jiří Kucharz, Emil Matejiuc

Dr. med. Alois Schindler v dobách aktivního působení ve Zlatých Horách. In: Silvia Eckert-Wagner „Mendel und seine Erben“.

Od zpracování medailonu Dr. med. Aloise Schindlera, uveřejněném v POODŘÍ č.1/2018, jsme při dalším studiu jeho života zjistili zajímavé skutečnosti a podrobnosti, které uvádíme v tomto příspěvku.

Studijní léta a nový domov ve Zlatých Horách

Vzdělávací proces Aloise Schindlera začal v jeho rodné obci Hynčicích (Heizendorf) a zřejmě ho ovlivňovali jeho rodiče, učitelé, hynčický farář a později i jeho strýc Gregor Johann Mendel. Svůj podíl měl i vzdělávací systém Rakousko-Uherska ve 2. polovině 19. století. Na primární úrovni, týkající se nejmladších žáků od 6 let, to byla *Volksschule* (doslova „lidová škola“), ve které byly mimo náboženství tři hlavní vyučovací předměty (čtení, psaní a aritmetika).

Malý Alois navštěvoval školu v rodné obci až do čtvrtého ročníku. Pátý ročník základní školy dokončil v Brně, pravděpodobně v tzv. *Hauptschulen* („hlavní škola“). Byly to tříleté nebo čtyřleté školy určené pro širší všeobecné vzdělání a zajišťovaly přechod do škol sekundární úrovně – gymnázií.

Po ukončení pátého ročníku Alois Schindler v roce 1870 nastoupil do osmitřídního německého chlapeckého gymnázia.¹ Školní osnovy na gymnáziu zahrnovaly šest let latiny, zeměpisu/dějepis, aritmetiky/algebry a náboženství a šest let řečtiny. Někde existovala i neformální výuka přírodních věd – biologie, chemie a fyziky.

V roce 1879 jako 20letý mladík ukončil studium v Brně a zapsal se na lékařskou fakultu vídeňské university. Proč zvolil studium medicíny, podobně jako později jeho mladší bratr Ferdinand, však nedovedeme zodpovědět. Možná byli oba ovlivněni v té době už zhoršujícím se zdravotním stavem svého strýce Gregora Johanna Mendela.

Studium doktorů medicíny bylo ve 2. polovině 19. století pětileté,² přičemž klinická výuka byla rozložena do dvou let. V 19. století nastal ve vídeňské medicíně rozvoj gynekologie, vnitřního lékařství a chirurgie a jejími představiteli byli Dr. Gustav Braun,³ Dr. Hermann Nothnagel⁴ a Dr. Theodor Billroth⁵ – profesori, přednášející na vídeňské universitě. Tomuto akademickému prostředí se musel čerstvý absolvent gymnázia Alois Schindler přizpůsobit. Se zájmem navštěvoval zvláště přednášky uvedených profesorů, aby získané znalosti později uplatnil a rozvíjel ve své lékařské praxi.

Studium úspěšně ukončil v roce 1886/1887⁶ a zřejmě už v roce 1887 nastoupil do slezského městečka Zlaté Hory (do roku 1948 Cukmantl) se 4 900 obyvateli jako městský lékař a později i lékař jesenického regionu. Bydlel na *Hauptstrasse* („Hlavní ulice“) v pronájmu u Amálie Posche v domě čp. 96. Seznámil se zde se slečnou Annou Richter ze sousedního domu čp. 94. Připomeňme,

- 1 In: Silvia Eckert-Wagner „Mendel und seine Erben“, BoD, 2004. Zdroj však neuvádí konkrétní gymnázium, domníváme se, že mohlo jít o chlapecké Německé gymnázium na Eliščině (dnes Komenského náměstí).
- 2 Bernard Tomáš: *Profesionalizace zdravotnictví od osvícenství do konce 19. století*. MU Brno, FF, 2016.
- 3 Gustav Braun (1821–1911) vystudoval porodnictví v Praze a ve Vídni. Profesorem od roku 1859. V roce 1883/1884 děkan lékařské fakulty ve Vídni. Člen gynekologické společnosti v Bostonu a Lipsku, člen berlínské společnosti porodníků a člen akademie věd v Rio de Janeiru.
- 4 Hermann Nothnagel (1841–1905). Studoval na universitě v Berlíně. V letech 1865 až 1868 pracoval na univerzitě v Königsbergu, kde byl habilitován pro vnitřní lékařství. V roce 1874 byl jmenován profesorem na lékařské klinice v Jeně. Od roku 1882 až do své smrti profesor na universitní klinice ve Vídni. Člen Deutsche Akademie der Naturforscher Leopoldina.
- 5 Theodor Billroth (1829–1894). Německý lékař a jeden z nejznámějších chirurgů. Studoval na universitě v Berlíně, Greifswaldu (Přední Pomořansko) a v Göttingenu. Od roku 1876 byl profesorem chirurgie na vídeňské univerzitě a přednostou I. chirurgické kliniky.
- 6 To odpovídá délce vyšokolského studia 7 let. Předpokladem doctorského studia bylo absolvování filosofické fakulty.

Brno, Eliščino náměstí, dobová fotografie. Naproti evangelický kostel, napravo budova Německého gymnázia, současně hudební fakulta JAMU, www.fotohistorie.cz

Viedeň IX, Währingerstrasse, dobová fotografie. Jedna z budov lékařské fakulty, kterou v době studia navštěvoval Alois Schindler, www.wien.at

Cukmantl (Zlaté Hory) – Hauptstrasse („Hlavní ulice“) na konci 19. století. Na této centrální ulici města bydlel Alois Schindler s rodinou (postupně v domech čp. 96, čp. 2 a čp. 103) po celý život. [Wikimedia Commons-Andreas Praefcke](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Zlaté_Hory_Hauptstrasse.jpg)

že Dr. Alois Schindler vstoupil do svazku manželského s 19letou Annou Theresií Richter z čp. 94 dne 26. listopadu 1888 v kostele Nanebevzetí Panny Marie. Za svědky byli majitel továrny

na zpracování lnu Hermann Heyek,⁷ manžel sestry Anny – Marie,⁸ rozené Richter, a majitel domů č. 94 a č. 96 Eduard Kutscher. Nevěsta pocházela ze staré místní rodiny poštmistrů⁹ (otec poštmistr Konrad Richter; matku Marii Lubich adoptovala manželka poštmistra Amalia Richter). Tímto sňatkem se Alois Schindler zařadil mezi elitu města.

V domě čp. 96 se jim narodily dvě děti: v roce 1890 nejstarší syn Leopold a v roce 1892 dcera Hermine. Jejich patrony byli v obou případech Hermann a Marie Heyekovi.

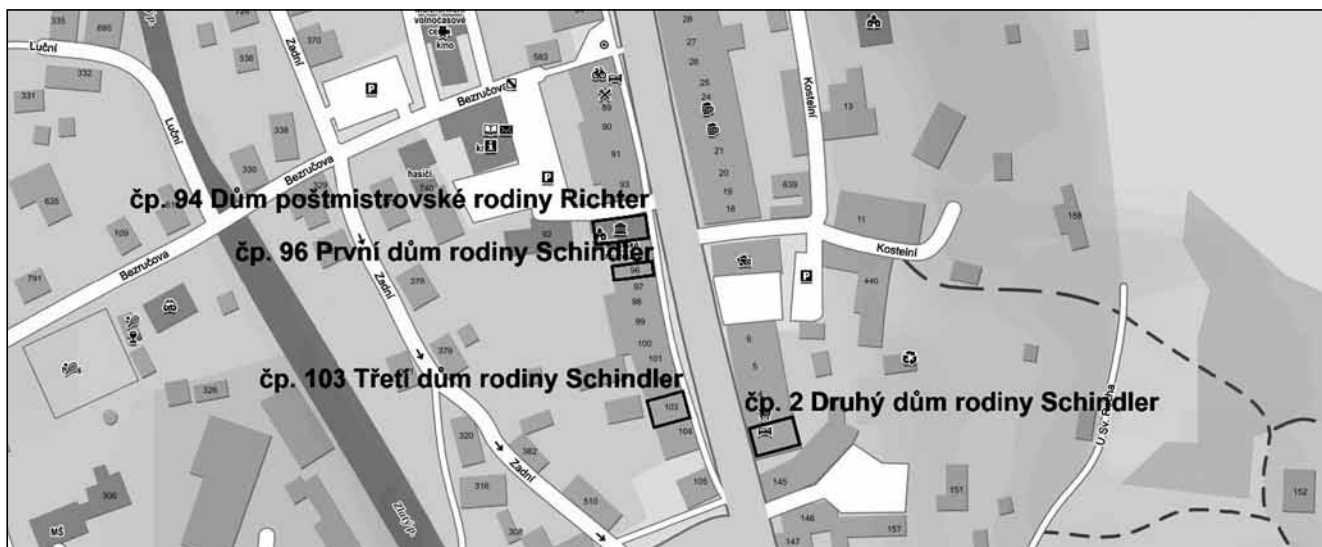
V roce 1904 bydleli v domě čp. 2, kde se jim narodil nejmladší syn Erwin. Jeho kmotrem byl bratr Aloise Schindlera Dr. med. Ferdinand Schindler, v roce 1917 lékař v Butovicích (*Botenwald*).

Leopold studoval medicínu a stal se lékařem, specializovaným na ORL. Bohužel, v roce 1923

⁷ Hermann Heyek (1844–1915), majitel zlatohorské továrny na zpracování lnu.

⁸ Maria Richter (1866–1919) se vdala 6. září 1886 jako 20letá za 42 letého Hermanna Heyeka.

⁹ Od roku 1810 spravovala poštu rodina Richter, která vlastnila i poštovní budovu. Prvním poštmistrem této rodiny byl Vinzenz Richter, v roce 1820 Franz Josef Richter a od r. 1848 paní Josefa Richter.

Zlaté Hory, 2016. Situační mapka poloh historických domů čp. 94, čp. 96, čp. 2 a čp. 103 na náměstí Svobody, www.mapy.cz

Odry, čp. 453 koncem 30. let 20. století. Stavební firma Ludwiga Manna. U okna sedící Walther Mann, vedle stojící sestra Gerlinde. Archiv Muzejního spolku Rolleder.

Freistadt 1919, elitní spolek Ostara. Sedící druhý zleva je advokát Dr. Alfréd Lainer; www.ostara.at

zemřel ve věku 33 let v Krnově na tuberkulózu, kterou onemocněl v I. světové válce.

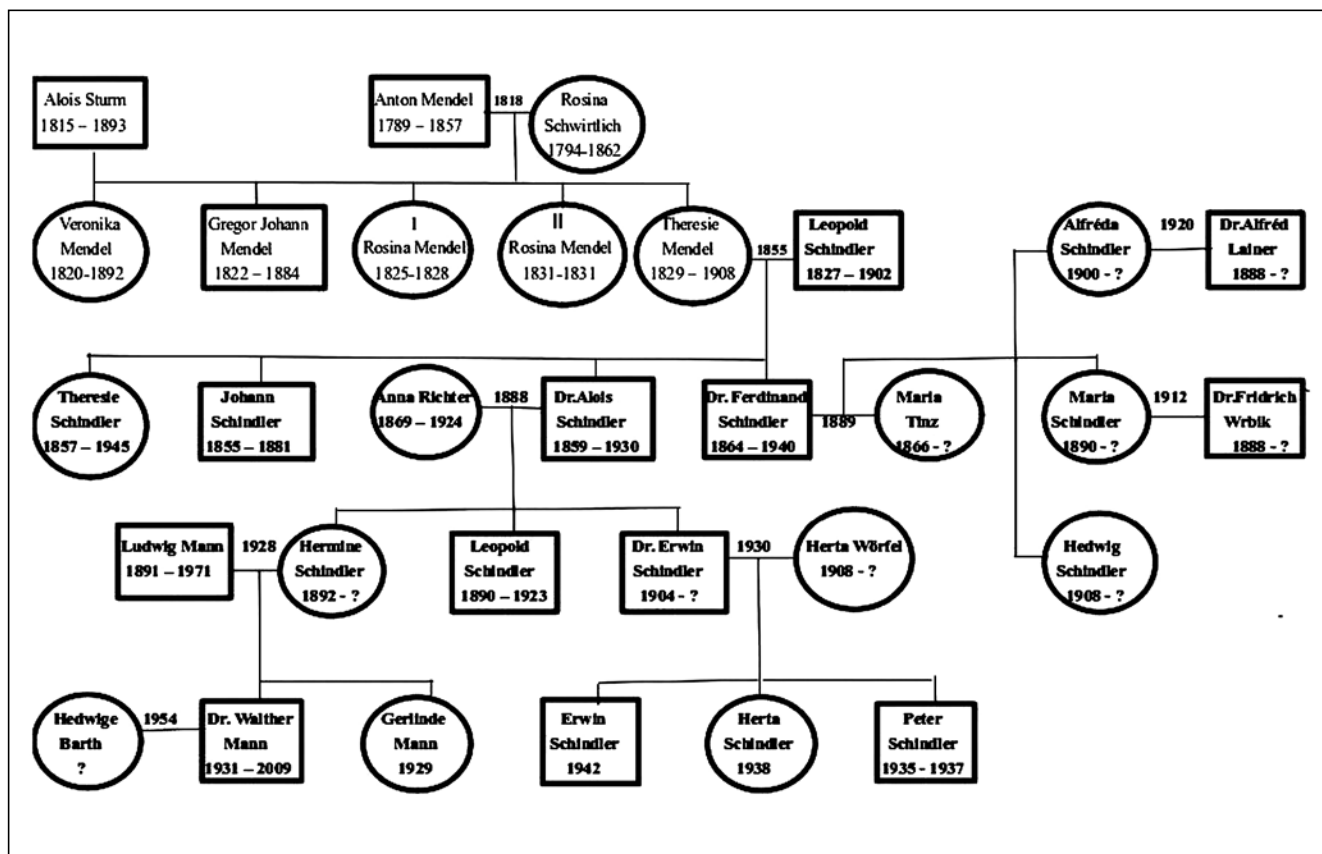
Mladší syn Erwin vystudoval medicínu a zubní lékařství v Praze, 25. října roku 1930 se v Novosedlicích¹⁰ (Weisskirchlitz) oženil s Hertou Wörfel a později si otevřel v Krnově zubní ordinaci.

V roce 1921 bydlel Dr. Alois Schindler s manželkou Annou, dcerou Herminou a služebnou Aloisie Kauf¹¹ ve vlastním domě čp. 103. Když Anna v roce 1924 v 52 letech zemřela, Alois Schindler obýval dům až do své smrti v roce 1930 se služebnou Aloisií Kauf.

Dcera Hermíne Schindler se v roce 1928 vdala za oderského stavitele Ludwiga Manna a odešla

¹⁰ Obec v okrese Teplice v Ústeckém kraji.

¹¹ Do služby u Dr. Aloise Schindlera nastoupila v roce 1904 a po smrti manželky Aloise Schindlera Anny vedla jeho domácnost až do jeho skonu v roce 1930.

Zjednodušený rodokmen rodiny Schindler – propojení rodů Schindler a Mendel sňatkem Leopolda Schindlera s Theresií Mendel.

Stavitel Ludwig Mann (první zleva) při oslavě dokončení oderské německé školy v roce 1932. HB 1972, s. 63.

proto do Oder. A po smrti Dr. Schindlera se přestěhovala do Oder k rodině Mann jako služebná i Aloisie Kauf. Dům čp. 103 změnil majitele a po rodině Schindler zůstala na zlatohorském hřbitově jen rodinná hrobka.

Dr. Schindler byl mezi svými pacienty, u řádových sester v nemocnici i mezi spoluobčany velmi oblíbený. Měl pověst obětavého porodníka, vždy laskavého a velmi svědomitého. Cesty k návštěvám pacientů, na Jesenicku často strmé a obtížné, absolvoval pěšky nebo na kole. Jen ve zvláštních případech použil dostavník. Byl považován za společenského a nesmírně dobrotivého

člověka. Kromě publikování bohaté literatury se zabýval studiem a experimentováním v botanice, včelařství a později pracoval na podrobné genealogii rodiny Mendel.

Alois Schindler genealogem

Základní práci na životopisu svého strýce Gregora Mendela provedl Dr. Alois Schindler. Jeho výzkum byl objeven až po jeho smrti a teprve tehdy začal větší zájem o původ Gregora Johanna Mendela. Alois Schindler měl obzvláště úzký kontakt se svým strýcem, kterému v podstatě dlužil financování svých studií, přerušil proto práce na rodokmenu vlastní rodiny¹² a intenzivně sbíral informace v registrech a archívech Mendelových předků. Vystopoval Mendelův původ zpětně za devět generací, přičemž výsledky svého studia publikoval jako genealogické tabulky, včetně jejich

12 O genealogii se začal zajímat už ve čtvrtém ročníku gymnázia v Brně.

Heidelberg 1964. Hermine Mann (vlevo) s Aloisii Kauf. HB 1964, s. 98.

výkladu a v korespondenci se svými současníky.¹³ Některé výsledky byly uvedeny v knize J. Kleina.¹⁴

Zatímco rodokmen rodiny Mendel byl podrobně prozkoumán a zpracován, u rodokmenu rodiny Schindler tomu tak není. Pokusili jsme se proto v následujícím textu uvést o Schindlerové rodině nejen známá data, ale předložit i údaje z našeho bádání. Graficky to částečně znázorňuje zjednodušený rodokmen rodiny Schindler,¹⁵ který můžeme ve stručnosti popsat následovně:

Leopold Schindler měli s manželkou Theresií, rozenou Mendel dceru Theresii a tři syny: Johanna, Aloise a Ferdinanda. Všichni tři absolvovali vysokouškolská studia za finanční podpory svého strýce.

Nejstarší syn Johann byl matematikem a pracoval jako asistent na „*Technische Hochschule*“ v Brně. Zemřel ve 26 letech na TBC. Pravděpodobně se neoženil a nemáme o něm žádné další zprávy. Nejmladší syn Ferdinand¹⁶ vystudoval v roce 1889 lékařskou fakultu vídeňské university. Dne 30. listopadu roku 1899 se ve 35 letech oženil ve farním kostele

13 Klein Jan: *Osamělost skromného génia – Gregor Johann Mendel*: díl 1, 3. kapitola, s. 149, odkazy 21, 25, 26.

14 Klein Jan: *Osamělost skromného génia – Gregor Johann Mendel*: díl 1, 3. kapitola, s. 149, odkaz 28.

15 Uvedený na s. 25 tohoto příspěvku.

16 Bydliště Vídeň IX, Severingasse č. 8.

Prof. Dr. Ing. Walther Mann. Darmstadt 1996.

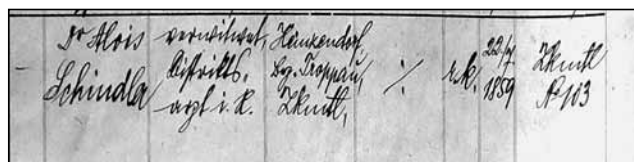
ve Vídni XII – Meidling se 23letou Marií Tinz bytem z Vídne XII, Hauptstrasse č. 22.

V úředních záznamech z roku 1890 se uvádí pobyt jeho rodiny v Butovicích ve Slezsku, dům čp. 311, kde pracoval jako obecní a později i železniční lékař.¹⁷ Od roku 1900 bydlel po celý pobyt v Butovicích v domě čp. 53 vedle obecní školy.

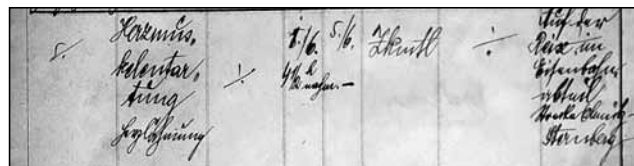
S manželkou Márií měl tři dcery: Márii (*27. 6. 1890 Butovice, čp. 311), Alfrédu (*24. 9. 1900 Butovice, čp. 53) a Hedviku (*17. 10. 1908 Butovice, čp. 53).

Mária se 15. května 1912 v Butovicích vdala za suplujícího učitele obchodní akademie v Brně 24letého Dr. Friedricha Wrbika.

17 Za činnost v Butovicích době I. světové války byl v září 1917 vyznamenán válečným křížem za civilní zásluhy 3. třídy. Domníváme se, že toto ocenění získal po záchranné akci při velkém požáru v butovické vagónce.

Zápis v ohledacím protokolu zemřelého_1, sešit 643, Totenbeschau Protokoll 1930. Soka Jeseník.

Zápis v ohledacím protokolu zemřelého_2, sešit 643, Totenbeschau Protokoll 1930. Soka Jeseník.

Alfréda měla svatbu 21. října 1920 v hornorakouském Linci, protože z tohoto regionu z obce Freistadt (česky Cáhler) pocházel její budoucí manžel advokát Dr. Alfréd Lainer.¹⁸

Nejmladší dcera Hedvika šla za svým štěstím také do Lince, protože tam podle hlášení z 28. srpna roku 1928 přestoupila k evangelické církvi. Kdy a za koho se vdala, jsme však nezjistili.

Dr. med Ferdinand Schindler uvádí ve sčítacích operátech Butovic z roku 1921 pobyt rodiny s dcerou Hedvikou v Butovicích. Zemřel v roce 1940 v Opavě. Kdy a proč to bylo právě v Opavě, jsme nezjistili.¹⁹

Starší sestra Dr. Ferdinanda Schindlera Theresie Schindler (*23. 5. 1857 Hynčice, čp. 3) se provdala za sedláka Stefana Kahliga (*26. 11. 1855 Hynčice, čp. 12) a zemřela v Hynčicích ve věku 88 let na astma.

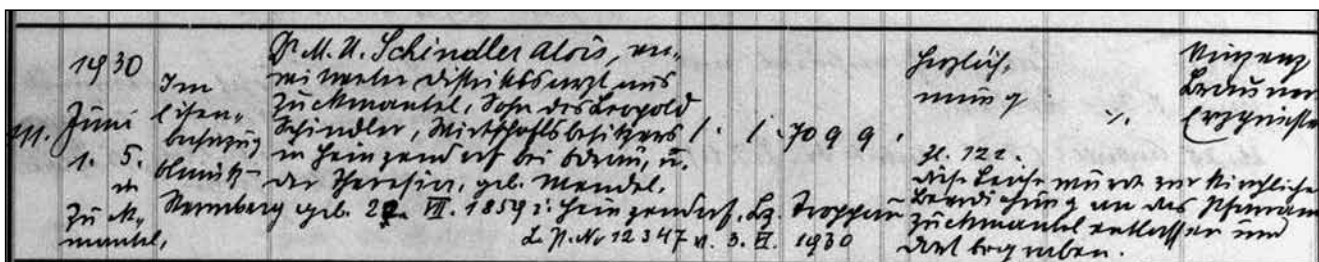
Pokračujme v popisu rodokmenu druhou generací potomků Dr. Aloise Schindlera. Hermine a Ludwig Mann²⁰ měli dvě děti – starší dceru Gerlinde (*2. 11. 1929 Odry, čp. 453) a mladšího syna Walthra (*20. 11. 1931 Odry, čp. 453).

18 Dr. Alfréd Lainer by členem elitního spolku Ostara ve Freistadtu.

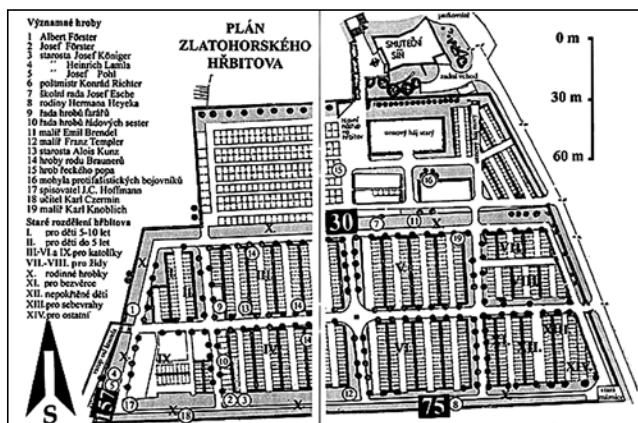
Spolek je speciální formou studentské korporace v městech bez vlastní university. Hlavní činnost spolku se proto odehrává o prázdninách. Základní požadavkem pro přijetí za člena je pozitivní pověst, bezúhonnost a sounáležitost s členy spolku. Spolek byl založen na politické toleranci, územní příslušnosti, na rovném hlasovacím právu a na zvyšování úrovně znalostí.

19 V krajanském časopise HB se uvádí, že byl drážním vrchním radou. Možná to byl důvod jeho odchodu do Opavy.

20 Otec Ludvíka Manna pocházel z Větrkovic. Matka Anna, rozená Schandel z Lipníku. Do Oder přišli v roce 1902.

Zápis úmrtí Dr. Aloise Schindlera ve šternberské matrice zemřelých. ZA Opava, pobočka Olomouc.

Plán zlatohorského hřbitova – historická mapa s dokreslenými hrobkami č. 30 – Schindler; č. 75 – Hermann Heyek a č. 157 – Richter. In: Sotiris Joanidis (2005): Hřbitovy Zlatohorska.

Zatímco o Gerlindě Mann nemáme žádné informace, o Walthrovi Mannovi jich máme dostatek. Po vysídlení rodiny Ludvíka Manna včetně Aloisie Kauf 27. června 1946 z Československa našla nový domov v německém Heidelbergu. Walther Mann tam navštěvoval střední školu, pracoval v nově zřízené stavební firmě svého otce a vystudoval Technickou vysokou školu v Darmstadtu jako stavební inženýr. V roce 1967 se habilitoval na univerzitního profesora v oboru statiky výškových konstrukcí na fakultě architektury Technické university v Darmstadtu. Působil na stavbách v rámci německé rozvojové pomoci v Nepálu a významným způsobem na stavbě největší mešity v indonéské Djakartě.

Připomeňme ještě, že prof. Dr. Ing. Walther Mann byl také zakladatelem a prezidentem Rotary klubu v Darmstadtu a že v roce 1992 napsal knihu

„Erinnerungen an Johann Gregor Mendel“ (*Vzpomínky na Johanna Gregora Mendela*).

Druhou generaci potomků Dr. Aloise Schindlera uzavřeme dětmi Dr. med. Erwina Schindlera a Hertty, rozené Wörfel, kteří se po své svatbě v roce 1930 usadili v Krnově, Petrovická ulice č. 11. Měli celkem tři děti: syna Hanse Petera (*19. 5. 1935 Krnov), dceru Hertu Christianu (*17. 8. 1938 Krnov) a syna Erwina (*23. 9. 1942 Krnov).

Hans Peter zemřel v Krnově 18. 7. 1937 a byl pohřben 21. 7. 1937 ve Zlatých Horách. Celá rodina byla vysídlena do Německa 3. září roku 1946.

Herta Christiana, provdaná Wanberger žila s rodinou v bavorském Günzburgu.

Poslední cesta do Olomouce

Prvního července roku 1930 pobýval Dr. med. Alois Schindler v Olomouci, kde pravděpodobně v dopoledních hodinách vystoupil na konferenci genealogické společnosti na olomoucké radnici, aby zde referoval o svých posledních výzkumech kořenů Mendelovy rodiny. Domníval se,²¹ že je našel na jižní Moravě na základě nových publikací anabaptistů²² ze 16. století. Ze vzpomínek účastníka této konference Franze Roessnera²³ se dovídáme, že se po společném obědě u Dr. Aloise Schindlera projevovala značná únava, a proto mu pomáhal nosit jeho aktovku a kabát. Doprovázel ho i při zpáteční cestě do Zlatých Hor.

21 HB 1985, s. 119

22 Anabaptisté neboli novokřtenci byli příslušníci mezinárodní sekty náboženských a sociálních reformátorů. Na Moravě se lidově nazývali habáni.

23 In Silvia Eckert-Wagner: *Mendel und seine Erben: eine Spurensuche*, s. 115.

Letecký pohled na současný stav zlatohorského hřbitova s vyznačením nových sekcí s polohami hrobek č. 30 – Schindler; č. 75 – Hermann Heyek a č. 157 – Richter; www.mapy.cz

Zlatohorský hřbitov, 2019. Pohled na řadu starých hrobů s hrobkou č. 30 rodiny Schindler (druhá zleva). Foto Jiří Kucharz.

Zlatohorský hřbitov, 2019. Detailní pohled na torzo hrobky č. 30 rodiny Schindler. Foto Jiří Kucharz.

Následující tragickou událost – úmrtí Dr. Aloise Schindlera při zpáteční jízdě vlakem do Zlatých Hor – jsme se pokusili zrekonstruovat podle dostupných úředních dokumentů takto:

Zápis v ohledacím protokolu zemřelého uvádí jako příčinu úmrtí infarkt myokardu, ke kterému došlo odpoledne ve vlaku z Olomouce do Šternberku 1. června ve „4 1/2 h nachm.“. Tento čas zřejmě zaznamenal jeho spolucestjící Franz Roessner. Pokud si vezmeme na pomoc vlakový jízdní řád mezi stanicemi Olomouc – Šternberk (*Jízdní řády železniční 1928–29 a 1931–32*), odpovídá to vlaku č. 1010 s odjezdem z Olomouce v 16.18 a s příjezdem do Šternberku v 16.47. Zaznamenaný čas 16.30 ukazuje, že se tato tragická událost stala na traťovém úseku mezi stanicemi Bohuňovice a Šternov. Pokud tam Dr. Alois Schindler nezemřel ihned,²⁴ bez rychlé odborné pomoci (např. tehdejší nemocnice ve Šternberku) to nemohl dlouho přežít.

Zápis ve šternberské matrice zemřelých o úmrtí Dr. Aloise Schindlera 1. června 1930 je v souladu s předešlým dokumentem, rovněž tak datum o jeho pohřbu ve Zlatých Horách 5. června 1930. Je zde také uvedeno, že zemřelý byl propuštěn k církevnímu pohřbení farnímu úřadu do Zlatých Hor a tam pochován. V posledním sloupci matričního zápisu („*begraben hat*“) je jmenován zlatohorský farář Vinzenz Brauner, arcikněž²⁵ a v letech 1927 až 1938 starosta Zlatých Hor.

Hledání Schindlerovy hrobky na zlatohorském hřbitově

Při návštěvě městského hřbitova ve Zlatých Horách v polovině sedmdesátých let 20. století existovala zanedbaná hrobka rodiny Schindler, ale ještě s čitelným nápisem na náhrobku. V současnosti

je většina starých hrobů bez náhrobků a tak – bez studia archivních podkladů – je obtížné určit, ve které hrobce se hledaný zemřelý nachází. Situaci ještě komplikují historické změny při číslování hrobových míst, takže nalezení konkrétního hrobového místa vyžadovalo spolupráci místních historiků i Technických služeb města Zlatých Hor.

Pro představu o rozsáhlosti zlatohorského hřbitova uvádíme přehledový plán hřbitova,²⁶ včetně jeho rozlehlé historické části. V ní jsme pak pro představu zakreslili i hrobky zemřelých rodin, které jsou tématem našeho příspěvku. První informaci o hrobce rodiny Schindler máme z knihy „*Gräben und Todten Protocol, 1898–1905*“,²⁷ kde je pod starým označením hrobových míst č. 20 Dr. Alois Schindler a č. 21 Frau Anna Schindler zaznamenáno jejich zaplacení na celou dobu životnosti hřbitova.

V 70. letech 20. století došlo k přečíslování hrobových míst, což znázorňuje mapový soubor a jmenný seznam Technických služeb města Zlaté Hory, 1970. Schindlerova hrobka je zde uvedena pod novým hrobovým číslem č. 30, včetně její zakreslené hřbitovní polohy v „*Oddělení II. vlevo*“.

Tvar a rozměry náhrobku zdokumentoval v roce 1982 pracovník Kamenosochařství Krnov.

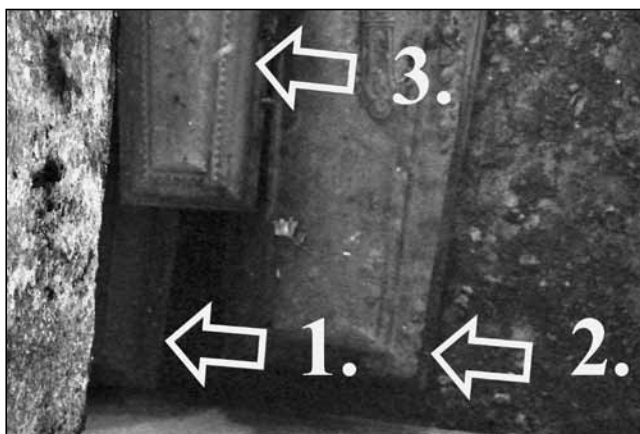
Z matrik zemřelých jsme zaregistrovali čtyři zemřelé osoby v rodině Schindler: Leopolda Schindlera (†1923), Annu Schindler (†1924), Dr. Aloise Schindlera (†1930) a dvouletého syna Dr. Erwina Schindlera z Krnova (*Jägendorf*) Hanse Petera (†1937), kteří byly pohřbeni do rodinné hrobky Schindlerů. Čtyři schránky zemřelých se opravdu v hrobce nacházejí, což lze dokumentovat uvedenými snímky. Vzhledem k obtížným podmínkám jejich pořízení jsme museli provést rekonstrukci polohy 4. schránky zemřelého v hrobce z více snímků.

²⁴ HB 1985, s. 119

²⁵ Titul, který propůjčuje farářům čestné vedoucí postavení vůči ostatním kněžím. V některých diecézích odpovídá hodnosti okrskového vikáře nebo děkana.

²⁶ Zpracovaný místním historikem Sotirisem Joanidisem.

²⁷ Soka Jeseník, fond archiv města Zlaté Hory, inv. č. 661.

Zlaté Hory 2019. Pohled do Schindlerovy hrobky se schránkami zemřelých č. 1, 2 a 3. Foto Jiří Kucharz.

Na závěr tohoto příspěvku bychom chtěli uvést, že připomenutí osoby Dr. med. Aloise Schindlera jsme považovali nejen za povinnost k našemu rodákovi a jeho nejbližším, ale i k zapomenutému významu, který měl jako lékař města Zlatých Hor a regionu Jesenicka a hlavně jako autor původu rodiny zakladatele genetiky Gregora Johanna Mendela. Na jeho práci potom mohli navazovat významní světoví genealogové. A i když Alois Schindler není uváděn mezi významnými osobnostmi Zlatých Hor, domníváme se, že mezi ně právem patří.

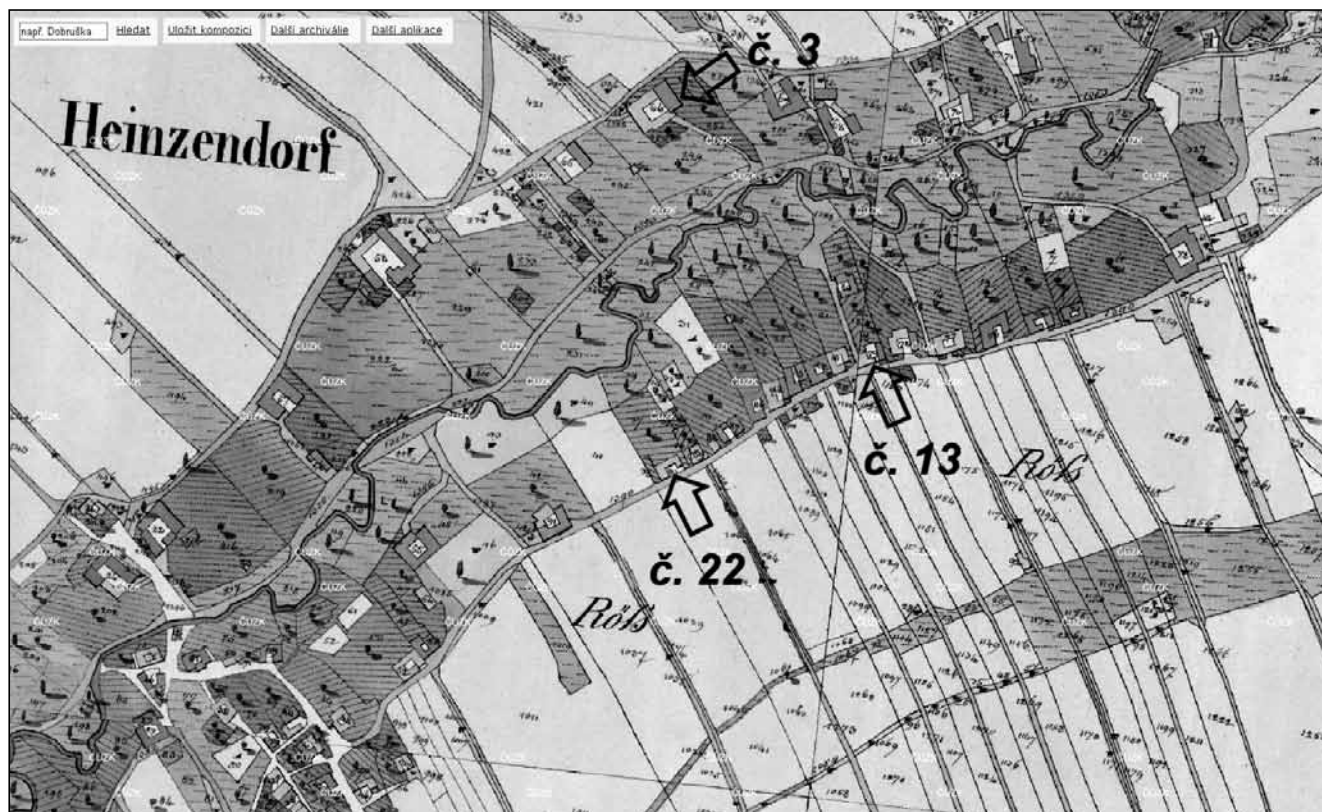
Zlaté Hory 2019. Rekonstrukce polohy 4. schránky zemřelého v Schindlerově hrobce. Foto Jiří Kucharz.

Oprava

V POODŘÍ č. 1/2018 jsme v obrázku na straně 38 uvedli nesprávnou lokalizaci usedlostí č. 3 a č. 22. Správná poloha těchto usedlostí je znázorněna na přiloženém obrázku. Popisek zůstává nezměněn. Omlouváme se za toto nedopatření.

Zdroje a literatura

Dokumentace starého německého hřbitova ve Zlatých Horách, Technické služby Zlaté Hory.
Seznamy pohřbených na hřbitově ve Zlatých Horách. Inv. č. 660, 661, Soka Jeseník.
Dokument odvezených náhrobků, OPS Bruntál, 1982.
Rozhovory s pamětníci ze Zlatých Hor paní Hromjákovou.
Matriky rodné, oddací a zemřelých, 1840–1933, Odry. ZA Opava.

Oprava z č. 1/2018: Lokalizace usedlostí č. 3 a č. 22 v Hynčicích na císařském otisku z roku 1836. Domu s čp. 3 odpovídá dnes dům s č. 61 a domu s čp. 22 současnému č. 109. (Do domu čp. 13 se přičlenil bratr učitele Antona Schwirtlicheho Martina, v současnosti č. 117).

Matriky rodné, oddací a zemřelých, 1890–1928, Zlaté Hory. ZA Opava.
Matrika oddací Wien XII, 1889_Ferdinand Schindler a Mária Ticz, Matricula online.eu.

Matrika rodná Wien XII, 1866_Mária Ticz, Matricula online.eu.

Matriky rodné 1900–1910, Butovice. ZA Opava.

Matrika zemřelých 1930, Štenberk. ZA Olomouc.

Sčítací operáty 1890, Zlaté Hory čp. 94, 96 a čp. 103. Soka Jeseník.

Sčítací operáty 1890, Zlaté Hory čp. 94, 96 a čp. 103. Soka Jeseník.

Sčítací operáty 1900, Zlaté Hory čp. 94, 96 a čp. 103. Soka Jeseník.

Sčítací operáty 1910, Zlaté Hory čp. 2 a čp. 94. Soka Jeseník.

Sčítací operáty 1921, Zlaté Hory čp. 103. Soka Jeseník.

Sčítací operáty 1900, 1910, 1921, Butovice, čp. 53. Soka Nový Jičín.

www.kuhlaendchen.de

www.wien.at

ub-physicus.meduniwien.ac.at

www.biographien.ac.at

www.austria-forum.org

www.mapy.cz

ECKERT-WAGNER, Silvia (2005): *Mendel und seine Erben: eine Spurensuche*. Berlín.

GURKOVÁ, Jindřiška (2018): 1. světová válka 1914–1918. Vydalo město Studénka ke 100. výročí ukončení války.

JOANIDIS, Sotiris (2005): *Hřbitovy Zlatohorska*. Edice Rula. Zlaté Hory.

KAŠPAR, Pavel st. (2018): Dr. med. Alois Schindler. *POODŘÍ* č. 1, s. 40–42.

KLEIN, Jan; KLEIN, Norman (2016): *Osamělost skromného génia – Gregor Johann Mendel: díl 1*. české vydání. Moravské zemské muzeum Brno, 2016.

KUBÍČEK, Oskar (2009): Vzpomínka na oderského rodáka prof. Dr. Ing. Walthra Manna. *Vlastivědné listy* č. 68, s. 315, červen 2009 (příloha Oderského zpravodaje).

MANN, Walther (1992): *Erinnerungen am Johann Gregor Mendel*. Darmstadt.

ORLITA, Zdenek (2009): Architekt všedního dne – stavitel Ludwig Mann v meziválečných Odrách. *Vlastivědné listy* č. 68, s. 311–315, červen 2009 (příloha Oderského zpravodaje).

SCHINDLER, Alois (1960): Familie Leopold u. Theresia Schindler. *Heimat Brief der Stadt Odrau*, s. 10–11.

SCHINDLER, Alois (1985) Heizendorf – Zuckmantel. *Heimat Brief der Stadt Odrau*, s. 119.

SCHINDLER, Alois (2015): Předkové Gregora Johanna Mendela.

POODŘÍ č. 2, s. 42–53.

TOMÁŠ, Bernard (2016): *Profesionalizace zdravotnictví od osvícenství do konce 19. století*. MU Brno, FF.

Poděkování za poskytnuté informace a archiválie ze zlatohorského hřbitova patří Bc. Boleslavi Dobošovi, panu Sotirisi Joanidisovi a správci hřbitova – Technickým službám města Zlaté Hory. Za zaslání dobových jízdních řádů ze svého archivu děkujeme rovněž Ing. Petru Mitáčkovi.

Adolf Tollich – nadlesní na fulneckém panství, vlastivědný pracovník a čestný občan Pohoře

Pavel Kašpar, st., Karel Gold

Nadlesní (Oberförster) Adolf Tollich.

Když se 6. srpna roku 1852 v Novém Jičíně v domě čp. 20 na dnešní Křížíkové ulici (Säumelgasse)¹ narodilo soukenickému mistrovi Karlovi

Tollichovi a Sofii, rozené Neisser, třetí dítě² – syn Adolf Dominik Anton, nikdo nepředpokládal, že mu osud do kolébky vloží život dlouhý 93 let. Křest mu v novojičínském farním kostele Nanebevzetí Panny Marie udělil 8. srpna roku 1852 sám úřadující děkan Franz Till. Kmotry mu byli obchodník Dominik Marina a manželka císaře Antonia Stigoli, oba z Nového Jičína.

Otec Karel Tollich u svého původního povolání nezůstal. Uvádí,³ že v roce 1857 zajišťoval živobytí rodiny jako hostinský (Gastwirth) ve vlastním hostinci. V roce 1858 však hostinec prodal a přestěhoval se s rodinou do nedalekých Hranic, kde si pronajal a provozoval kuchyň c.k. vojenské akademie. Adolf tak prožíval v Hranicích část svého mládí, do doby než v roce 1865 nastoupil na německé státní reálné gymnázium v Novém Jičíně.

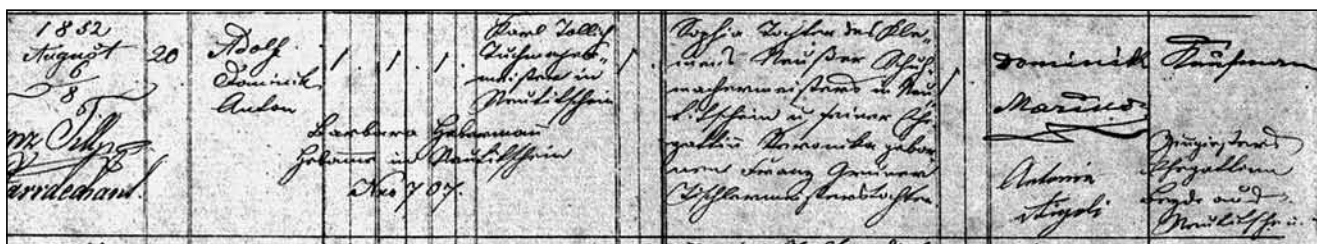
Po ukončení gymnázia v roce 1869 nastoupil do služby c.k. „Theresianiu“,⁴ kde začal s lesnickou praxí na Hukvaldech a v revíru Bernartice. Následovaly Hranice, Hradec nad Moravicí, Odry (ve funkci adjunkta) a nakonec Pohoř, kde ve 22 letech nastoupil 15. listopadu roku 1874 na místo revírníka

² Jeho sourozenci byly starší sestry Maria Tollich (*27. 8. 1841 Nový Jičín) a Anna Tollich (*26. 7. 1846 Nový Jičín) a mladší bratr Leopold (*15. 11. 1854 Nový Jičín).

³ Sčítací operát 1857, Nový Jičín čp. 20.

⁴ Tereziánská akademie ve Vídni, jež vlastnila mimo jiné i nadační panství Hukvaldy.

¹ Je to dům č. 2 na Křížíkové ulici.

Nový Jičín 8. srpna 1852, dům čp. 20. Výřez z rodné matriky Adolfa Tollicha. ZA Opava.

Kuchyň c.k. vojenské akademie v Hranicích na dobové fotografii – nové pracoviště otce Adolfa Karla Tollicha. Archiv VÚA Praha.

(Revierförster). Po složení zkoušky pro ochranu lesa se 1. února roku 1876 oženil ve farním kostele Navštívení Panny Marie ve Vésce s Leopoldinou, dcerou svého šéfa, nadlesního oderského panství – Eduarda Girzika (Giržika). Oddával je kooperátor⁵ Johann Parsch, za svědky byli Anton Rauch – nadporučík u 2. dělostřeleckého praporu v Olomouci a Wenzel Lunjock, výrobce sukna v Odrách.

V tomto šťastném manželství se narodilo pět dětí. Nejstarší Karl (*1. 5. 1877 Pohoř, čp. 1) zemřel v 11 měsících, 31. března roku 1878. Následovaly dcery Hedvika⁶ (*1. 5. 1877 Pohoř, čp. 1), Kristina⁷ (*31. 1. 1882 Pohoř, čp. 1), Ida⁸ (*30. 8. 1884 Pohoř, čp. 1) a syn Friedrich⁹ (*15. 7. 1889 Pohoř, čp. 1). Po 27 letech manželství Adolf Tollich 20. listopadu roku 1903 ovdověl a s manželkou Leopoldinou se rozloučil 23. listopadu 1903 následujícím písemným poděkováním:

Poděkování.

Za opakovaně projevenou účast během dlouhé nemoci a úmrtí mé nezapomenutelné manželky

- 5 Vicarius cooperator, kněz vypomáhající faráři v rozlehlé farnosti. Tento nejčastější typ vikáře byl obvykle označován jako kaplan (i když o skutečného kaplana nešlo).
- 6 Hedvika Tollich se 4. srpna 1908 provdala za 36letého Karla Schmieda z Pohoře, čp. 51, který zemřel 14. února 1929.
- 7 Kristina Tollich se 20. ledna 1906 provdala za telegrafního technika v moravském Pisku – Ottu Pitschaka.
- 8 26letá Ida Tollich – povoláním vychovatelka, bydlela ještě v roce 1910 s otcem Adolfem Tollichem a jeho manželkou Emilií na zámku ve Fulneku. Ale v roce 1921 tam již vedená nebyla, možná z důvodu sňatku.
- 9 Friedrich Tollich, úředník zemské banky ve Vídni, bytem Vídeň XIX, Hameauerstrasse No. 44. Zemřel 3. srpna 1963.

Nový Jičín, Bürgergasse (Divadelní ulice) – dobová fotografie. Vyšší státní německé reálné gymnázium, školní léta Adolfa Tollicha. Soka Nový Jičín.

Leopoldine Tollich,

u příležitosti pohřbu zesnulé vyslovuji své upřímné a oddané poděkování za krásné květinové dary a hojnou účast především velectěným úředníkům panství, váženému obecnímu zastupitelstvu obce Pohoře, z daleka příšlým kolegům z povolání, četným přátelům a známým z okolí a také za laskavý nekrolog veledůstojnému pánu děkanovi a konzistornímu radovi Johannovi Parschovi z Nového Jičína.

Adolf Tollich
Revírník

POHOŘ, dne 23 listopadu 1903.

Za dva roky, 2. května roku 1905, se Adolf Tollich v kostele sv. Martina v Šenově u Nového Jičína oženil podruhé se 39letou Emilií Sticber.¹⁰ Jedním ze svědků byl oderský odborný učitel Vincenz Tomas, spolupracovník prof. Antona Rolledera na kronice „Dějiny města a soudního okresu Odry“. Spokojené bezdětné manželství Adolfa a Emilie Tollich trvalo plných 38 let, když Emilie zemřela ve věku 77 let.¹¹

10 Emilie Sticber (*16. 1. 1866 Nový Jičín čp. 669), svobodná dcera cinaře Johanna Sticbera z Nového Jičína.

11 Emilie Tollich (†18. 6. 1943 Jerlochovice, čp. 108). Byla pohřbena 3. července 1943 na neznámém místě fulneckého městského hřbitova.

Poslední rozloučení Adolfa Tollicha s manželkou Leopoldinou v roce 1903 – písemné poděkování. Soka Nový Jičín.

Adolf Tollich zastával místo revírnicka na Pohoří 34 let. V lednu 1909 byl jmenován vedoucím lesního úřadu se sídlem na zámku ve Fulneku a 15. listopadu roku 1910 ho fulnecké panství jmenovalo do funkce nadlesního a předalo mu definitivně hospodářské vedení. Opustil sídlo revírnicků v Pohoří a s manželkou Emilií a svobodnou dcerou Idou bydlel od roku 1910 u svého nového úřadu na fulneckém zámku, čp. 378.

V době pobytu v Pohoří byl aktivním, veřejně činným občanem, spoluzakládal místní hasičský sbor, místní spořitelnu Raiffeisenkasse a vystupoval v obci při významných událostech. Obec Pohoř rovněž uvedl ve známost jako klimatické lázně a letovisko, často navštěvované v létě.¹² Mezi lidmi, a zvláště myslivci, v celém okolí byl velmi oblíbený a vážený a leckterá anekdota od něho byla mezi místními v oběhu. Na jeho počest bylo jeho oblíbené místo – skalní stěna, dosažitelná po tzv. „Mittelweg“¹³ (Prostřední cesta),¹⁴ – pojmenována „Tollichstein“ (Tollichova skála). Obec Pohoř Adolfa Tollicha pro jeho významné působení jmenovala jednohlasným usnesením svým čestným občanem.

Adolf Tollich měl daleko za hranice domova výbornou pověst jako lesník a své vědomosti

12 V roce 1907 bylo na letní dovolené v obci celkem 37 osob, z toho z Vídně 15 osob a z Nového Jičína 10.

13 Cesta vedla k dnes již neexistující „Schwarze Tenne“ (Černá jedle).

14 Viz Řičan, D.: Tollichstein, Slibová skalka, Jestřábí skála. POODŘÍ 1/2016, s. 54 až 64.

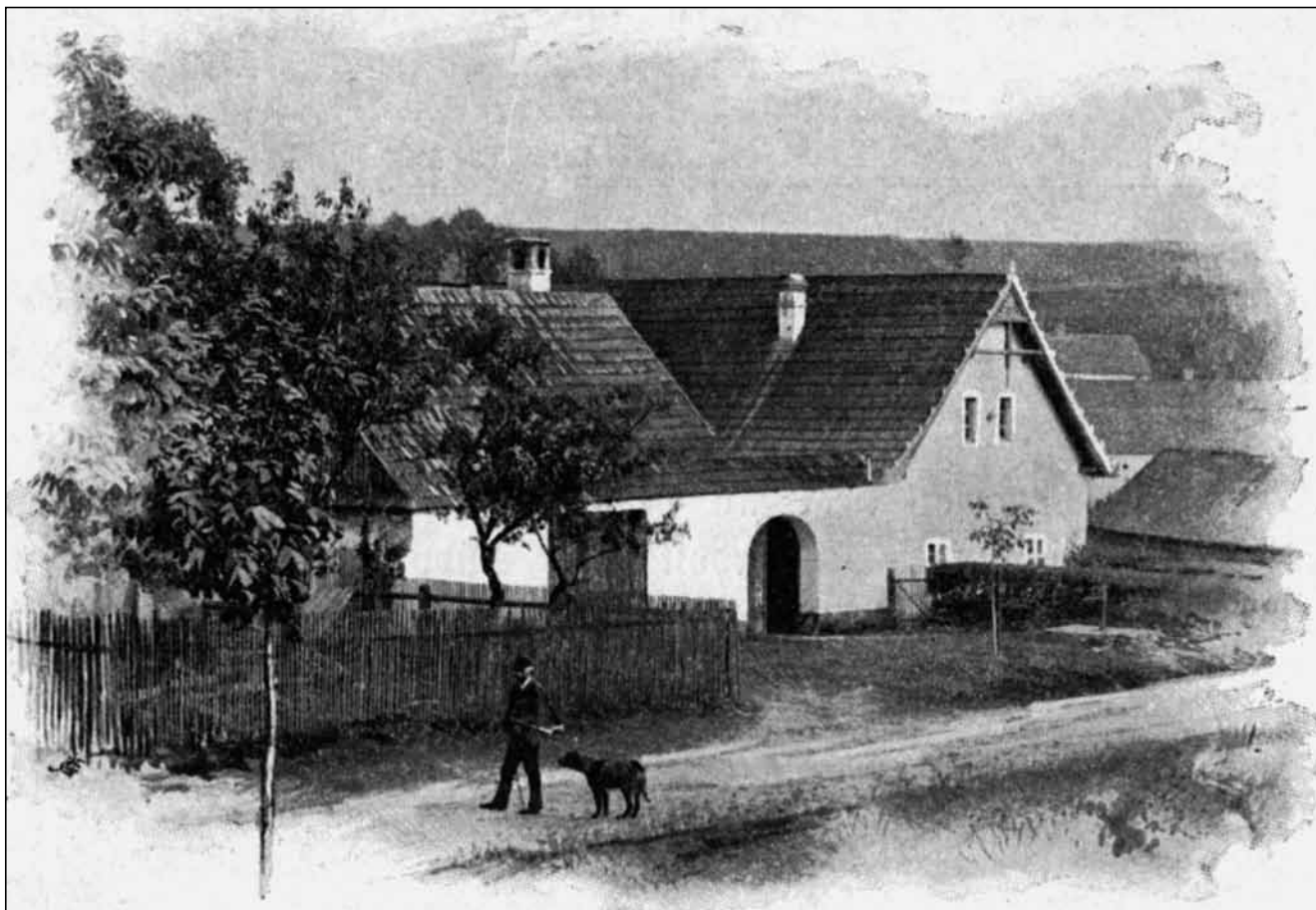

Pohoř, hřbitov 2016. Pomník rodiny Tollich (syn Karl – †1878, manželka Leopoldine – †1903 a zeť Karl Schmied – †1929). Foto Pavel Kašpar st.

předával často odborné i laické veřejnosti na svých přednáškách. Jako člen spolku pro rakouskou lidovou kulturu ve Vídni napsal do jeho časopisu řadu příspěvků o Kravařsku. Odborná pojednání dodával do „Forst und Jagdzeitung“ (Lesní a myslivecké noviny), „Landwirtschaftliches Zentralblatt“ (Zemědělské ústřední noviny), „Zeitschrift des mährisch-schlesischen Forstvereines“ (Časopis moravsko-slezského lesnického spolku) a dalších.

Cenná pro literaturu regionu Kravařska je jeho kniha „Die Gemeinde Pohorsch“ (Obec Pohoř) o 168 stranách, kterou vydal v roce 1903 vlastním nákladem v počtu 700 kusů. Je to erudovaný historickotopografický popis obce s tématy uvedenými v následujících 12 kapitolách:

1. Rozsah obce, její hranice a povrch
2. Půda
3. Vodstvo
4. Podnebí
5. Přírodopisný přehled
6. Obyvatelstvo
- A. Statistika
- B. Nářečí
7. Hmotná kultura
8. Duchovní kultura
9. Doprava
10. Dějiny
11. Místopis
12. Seznam jmen současných majitelů drážebností

Pohoř 1900. Dům čp. 1. sídlo revírníků (Revierförster) – tzv. Fořtovna.

Čtvrtá kapitola (Podnebí), kapitola 6.B (Nářečí – zvyky a obyčeje, pranostiky) a 7. kapitola (Hmotná kultura – zemědělství, ovocnářství, chov dobytka a lesnictví) mají širší platnost i pro území okolních obcí.

Po vydání této knihy Adolf Tolllich pracoval na rukopisu „Ortsgeschichte von Pohorsch 1903–1912“ (Místopis Pohoře 1903–1912) o 200 stránkách, který však nebyl nikdy vydán. Rukopis, prokládaný novinovými výstřižky, se zaměřuje nejen na samotnou obec Pohoř, ale i na soudní okres Fulnek a ve statistických tabulkách i na okolní soudní okresy (Odry, Vítkov, Bílovec). U některých údajů (ceny zboží v roce 1903 a 1907, počet obyvatel s udáním národností) porovnává i jednotlivé země Rakousko-Uherska. Cenné jsou statistické tabulky narozených dětí a zemřelých osob v obci Pohoř v letech 1903 až 1926 i počet sňatků v letech 1903 až 1907.

Skladba rukopisu se odlišuje od knihy „Die Gemeinde Pohorsch“, je psaná jako kronika. Popisuje život v obci a okolí (např. výstavba komunikačních silnic a další) v časové souslednosti. Pokud se, podle úvahy autora, stala ve světě důležitá událost, nebo jde o výročí významné světové osobnosti, je uvedená událost zařazena v textu rukopisu v příslušném časovém úseku. Rukopis uvádí krátce i dějiny fulneckého panství a při oznámení úmrtí

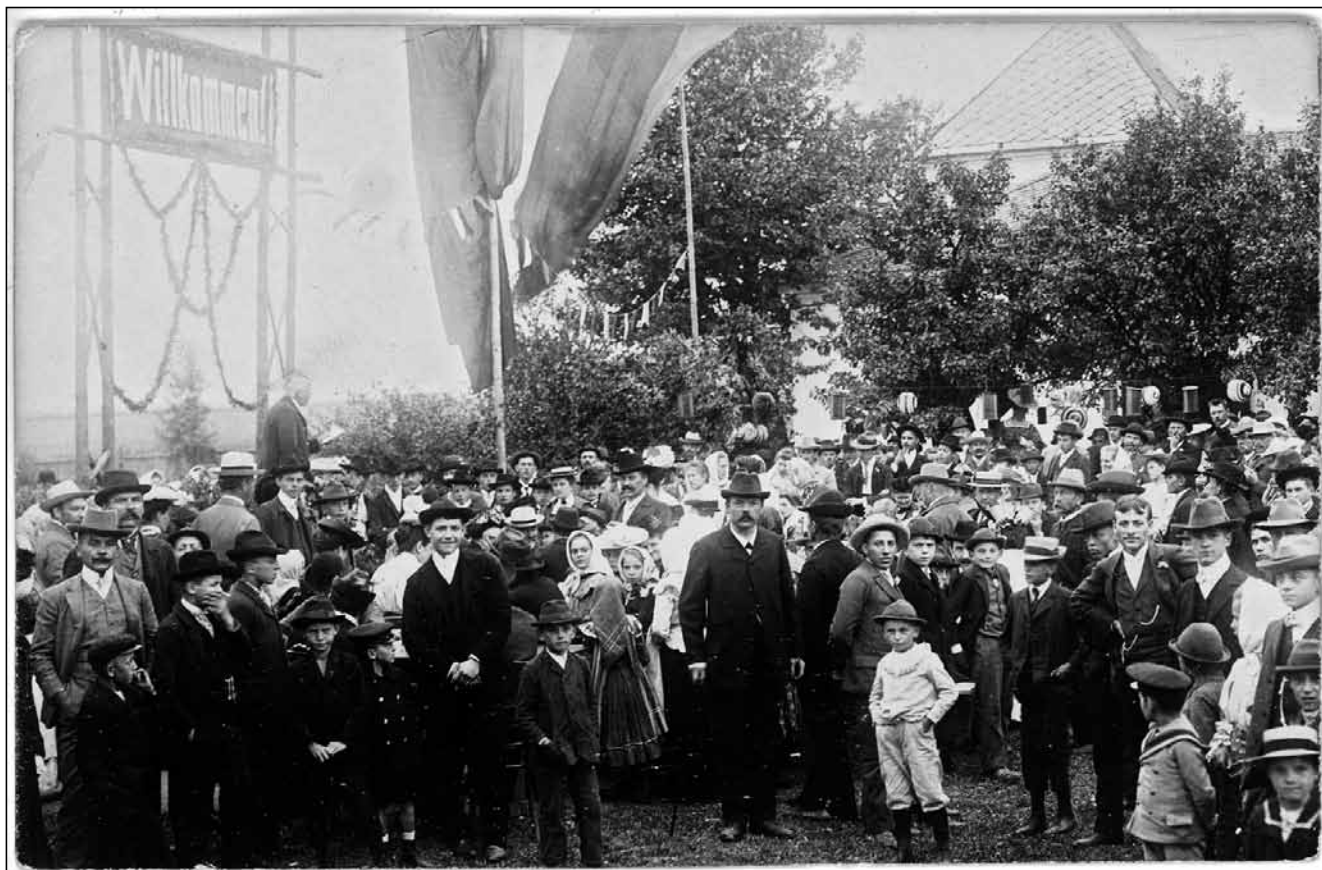
majitele fulneckého panství Filipa, hraběte z Flander, také historii jeho rodu.

Tollich také navázal spojení s městem Fulnek v hrabství Yorkshire v Anglii, které bylo založeno v první polovině 18. století moravskými bratry. Udržoval rovněž čilý písemný styk s představeným místní „Moravian-School“, založené v roce 1755. Tímto písemným stykem oživil mnoho zapomenutých znalostí v regionu.

Adolf Tollich – významná osobnost kraje, zemřel 6. června roku 1945 v oderské nemocnici

Pohoř 1908. Adolf Tolllich s manželkou Emilií, dcerou Hedvikou, provdanou Schmied, na pohořských lukách. Dívka před ní je Emilie, dcera manžela Karla Schmieda z jeho prvního manželství.

Pohoř – zahradní slavnost 1900. Adolf Tollich (stojící vlevo vzadu) za jásotu návštěvníků při projevu v pohořském dialektu.

Pohoř jako letovisko a klimatické lázně mezi světovými válkami na propagační pohlednici. Ve spodním levém rohu detail tzv. Münsterovy vily, která sloužila jako hostinec s ubytováním.

Jerlochovice 1930. Adolf a Emilie Tolllich u domu čp. 108.

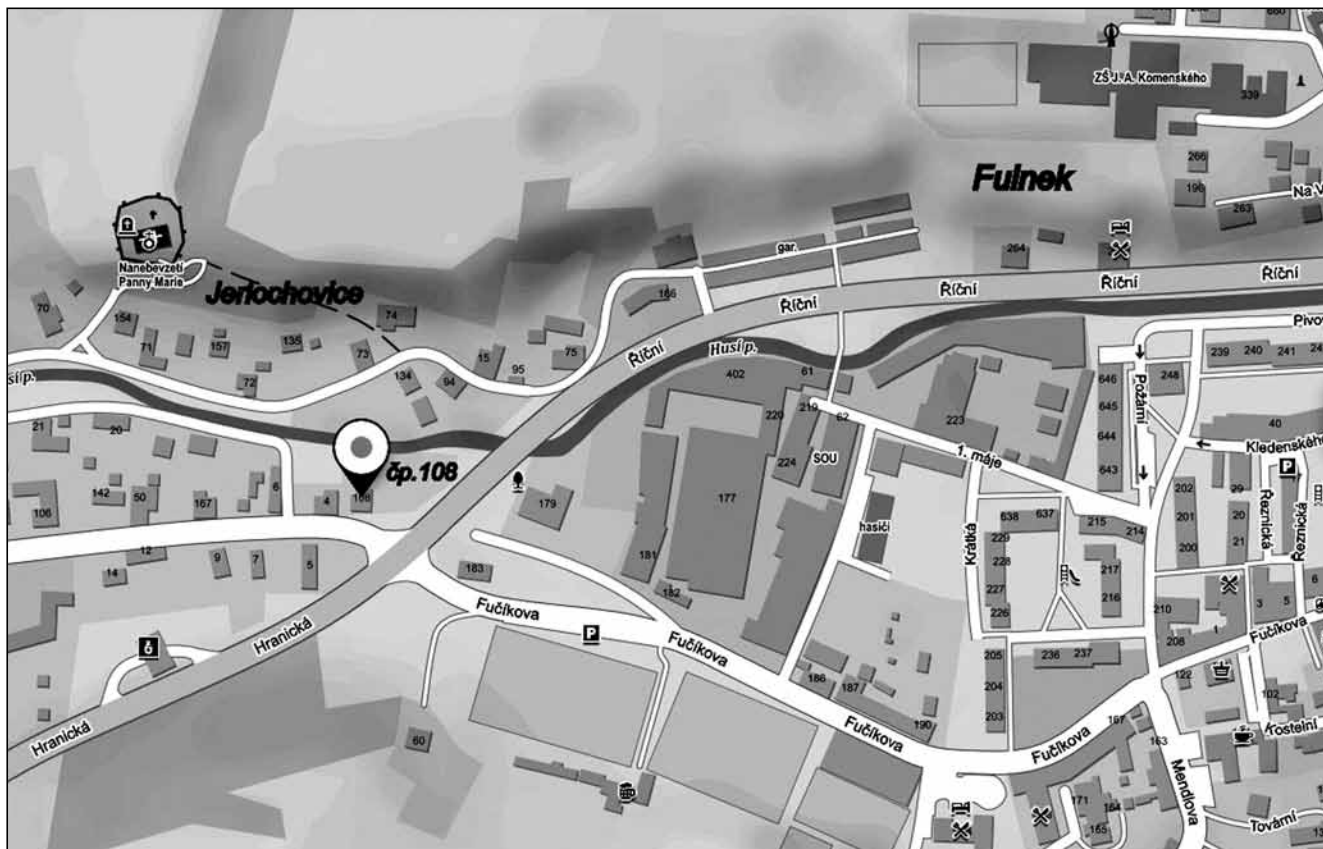
v požeňnaném věku nedožítých 93 let. Bylo to pro něho v nelehké době, když podle přání pozůstalých nespočinul v rodinném hrobě na hřbitově v Pohoří. Byl pohřben urychleně 8. června roku 1945 za účasti povolených tří smutečních hostů na neznámém místě oderského městského hřbitova.

Použité zdroje a literatura

Oddací matrika i. č. 1170, sig. Od IX 2, 1840–1881, Pohoř. ZA Opava.
Oddací matrika i. č. 2005, sig. NJ I 35, 1890–1935, Nový Jičín. ZA Opava.
Oddací matrika i. č. 1170, sig. Od XIII 16, 1870–1927, Heřmanice. ZA Opava.
Rodná matrika i. č. 1981, sig. NJ11, 1847–1862, Nový Jičín. ZA Opava.
Rodná matrika i. č. 1981, sig. NJ11, 1847–1862, Nový Jičín. ZA Opava.
Rodná matrika i. č. 1981, sig. NJ11, 1847–1862, Nový Jičín. ZA Opava

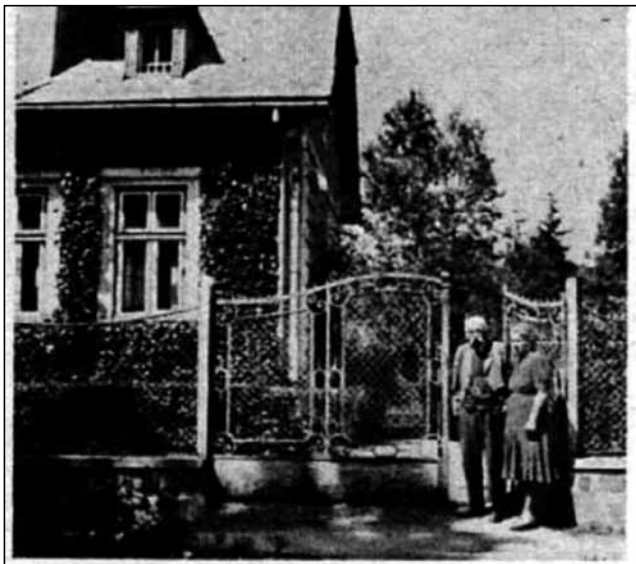
Jerlochovice 1926, čp. 108. Adolf Tolllich (stojící vlevo) s manželkou Emilií a dcerou Hedvikou (sedící vpravo) před verandou.

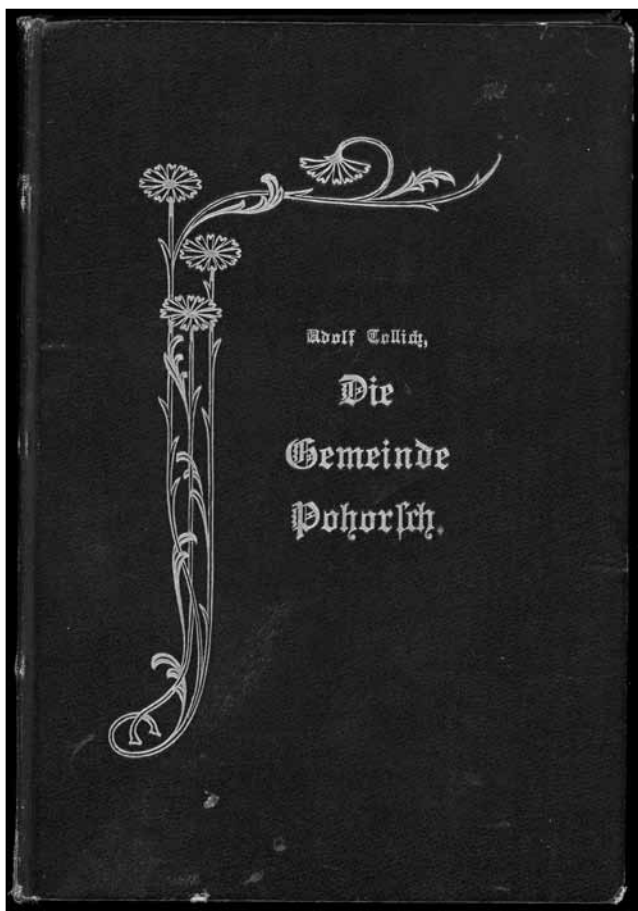
Fulnek-Jerlochovice 2018. Poloha domu čp. 108 v obci Jerlochovice, www.mapy.cz.

Sčítací operáty 1857, Nový Jičín, čp. 20. Soka Nový Jičín.
 Sčítací operáty 1910, Fulnek, čp. 378. Soka Nový Jičín.
 Sčítací operáty 1921, Fulnek, čp. 378. Soka Nový Jičín.
 Sčítací operáty 1890, Pohoř, čp. 1. Soka Nový Jičín.
 Sčítací operáty 1900, Pohoř, čp. 1. Soka Nový Jičín.
 Sčítací operáty 1910, Pohoř, čp. 1. Soka Nový Jičín.
 Sčítací operáty 1921, Pohoř, čp. 1. Soka Nový Jičín.
 Štolová kniha Odry, 1918–1945. Soka Nový Jičín.
 Štolová kniha Fulnek, 1938–1945. Soka Nový Jičín.
 Úmrtní matrika _Adolf Tollich_ Odry 1945.

Jerlochovice 1943. Adolf Tollich (po úmrtí manželky) pravděpodobně s dcerou-vdovou Hedvikou před svým domem čp. 108.

Obálka knihy „Die Gemeinde Pohorsch“.

EICHLER, E. (1957): Forstmeister Adolf Tollich. *Kuhländler-Volkskalender*, s. 97–98. (Jako zdroj byl použitý vlastnoručně psaný životopis Adolfa Tollicha, poskytnutý jeho synem Friedrichem Tollichem z Vídně.)

Heimatbrief der Stadt Odrau und Umgebung 1950, No. 4, s. 21; 1952, No. 17, s. 7; 1958, No. 46, s. 2; 1958, No. 55, s. 10; 1958, No. 56, s. 12; 1959, No. 61, s. 10; 1988, s. 79; 1989, s. 36; 1990, s. 81.

ŘÍČAN, D.: Tollichstein, Slibová skalka, Jestřábí skála. *POODŘÍ*, 1/2016, s. 54–64.

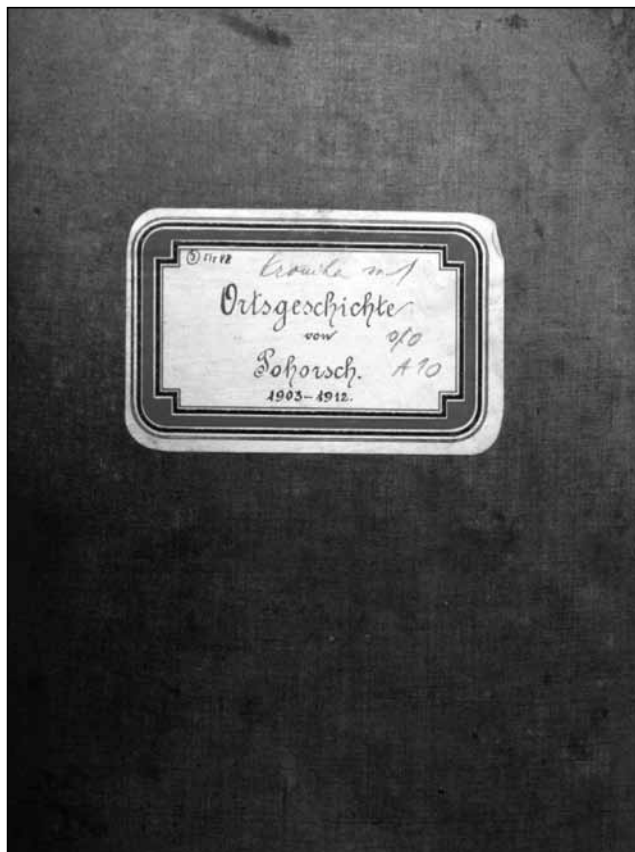
TOLLICH, A.: *Die Gemeinde Pohorsch* (Obec Pohoř). Archiv Muzejního spolku Rolleder.

TOLLICH, A.: *Ortsgeschichte von Pohorsch 1903–1912*. (Místopis Pohoře 1903–1912). Soka Nový Jičín.

Obrázky bez uvedení zdroje v popisku obrázku jsou z archivu Muzejního spolku Rolleder.

Revír fulneckého panství, 1925. Adolf Tollich ve vykáceném lese.

Obálka rukopisu *Ortsgeschichte von Pohorsch 1903–1912*. Soka Nový Jičín.

Obora u fulneckého zámku

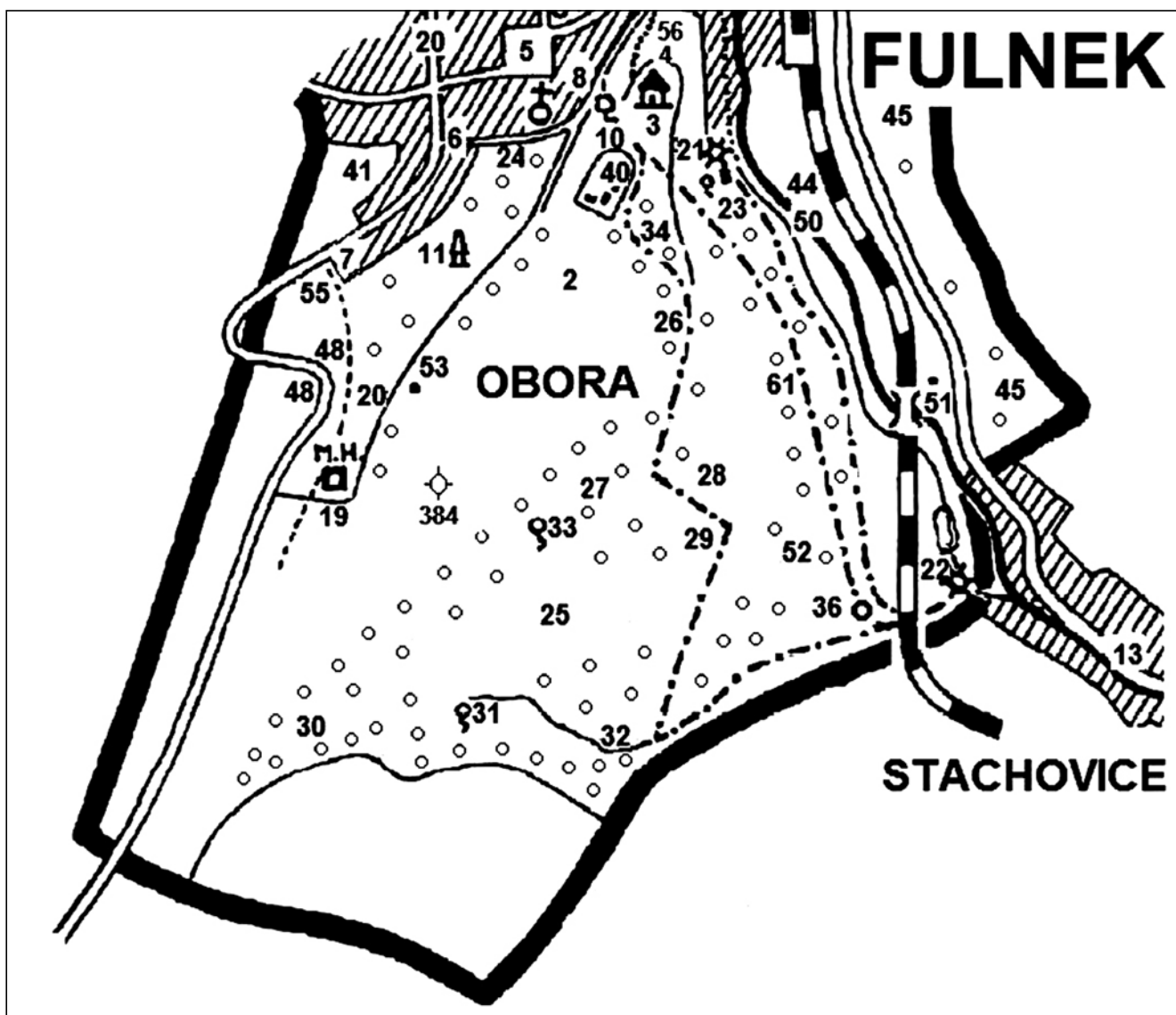
Radim Jarošek, Josef Pavlíček

Foto Radim Jarošek

Obora u fulneckého zámku – dnes už si pod tímto názvem málokdo představí, kde se nacházela. Pomístní jméno už není místními používané, „odešlo“ do historie a spolu s ním i řada dalších míst, která jsou s Oborou či Panským lesem spojena. Buď zcela zanikla, nebo z nich zůstala jen torza a pouze některá se dočkala opravy a zůstávají svědky dob minulých. O dvou z těch, která byla obnovena – Stříbrná a Zlatá svatba – jsme psali v č. 2/2017.

Dnes si v krátkosti připomeňme další a spolu se dotkněme i doby, kdy Obora sloužila mimo jiné k vyjíždkám a procházkám. Vedly jí úpravné cesty, nacházela se v ní zastavení ve stínu stromů nebo pod klenbou altánů, nechyběly studánky...

Především: Kde se vlastně Obora nacházela? Dnes je to poměrně rozsáhlý lesní komplex jižně od zámku ve Fulneku. I dnes je to les, který má příchozím co nabídnout, a který můžeme obdivovat především z pohledu milovníka přírody. Jeho dřevinná skladba je pestrá, najdeme v něm porosty letitých buků i mlaziny, terén je dosti svažité, místy členěný stržemi a nabízí množství míst, která zaujmou. Všímavému oku ale neujdou tvary, které nejsou přírodní povahy. Především o nich jsou následující věty. Jako průvodce nám poslouží německý text o pomístních jménech ve Fulneku se schematickou mapkou, který zčásti doplňujeme.

Kuhländchen – Heimatkreis Fulnek, Die Flurnamen von Fulnek (Pomístní jména ve Fulneku) – část mapy, která zahrnuje především Oboru, s vyznačením níže uvedených míst.

Historickou páteří Obory by se snad dala nazvat Stará zámecká cesta (61 – čísla jsou vztažena k mapce výše), jež vedla od Husího potoka na zámek. Po ní můžeme začít naší procházku. Jsme mezi Stachovicemi a Fulnekem, přešli jsme Husí potok a kousek za železniční tratí jsme po cyklostezce č. 6131 vstoupili do lesa. Na jeho okraji nás zaujme křižovatka několika cest – vpravo směřuje již zmíněná cyklostezka (směrem ulice Mlýnská). My se vydáme po té nad ní, která mírně stoupá po úbočí vzhůru. Je poněkud nezvyklá svým povrchem, neboť je štětovaná valouny kamene. To svědčí o jejím větším významu a skutečně jde o starou přístupovou cestu, po které jezdily povozy do zámku. Zda byla vybudována ještě v dobách, kdy na skalnaté ostrožně nad Fulnekem stával předchůdce dnešního zámku, tedy hrad, je otázkou.

Zde, na dolním konci cesty, se nachází místo, které má v německém textu nezvyklý název **Prostranství sester (36)**. Je popisováno jako kruhové prostranství s lavičkami okolo na kraji lesa. Jedno z těch, které se nejen nedochovalo, ale neznáme ani důvod onoho zvláštního pojmenování.

Pod korunami stromů stoupáme Starou zámeckou stále mírně vzhůru, cesta se pak zatáčí vlevo, v zápětí míjí zaniklý lůmek a poblíž něj překračuje hlubší údolí drobného potoka, který se zařiznul do svahu. Tady bude vhodné poodstoupit nahoru nebo dolů z cesty, abychom viděli to, oč nám jde – **kamenný klenutý mostek**. Jeho elegantní tvar i řemeslná pečlivost stojí za zastavení. Jde o místní technickou památku, která si zaslouží, aby zůstala zachována.

Další kroky nás zavedou na okraj sadu, zvaný podle pěstovaných ovocnanů **Třešňová zahrada (34)**, dnes v něm převládají švestky.

Z cesty se stala pěšina, která záhy končí – vystupujeme z lesa a jsme u Horního zámku. Necháme jej po pravici a vlevo máme další technickou zajímavost – **vodárnu** z let 1920 až 1927.

Za ní se rozkládá **zámecká zahrada**. Je oploceaná a veřejnosti nepřístupná, nicméně průhled skrz bránu nám dovolí si ji alespoň zčásti prohlédnout. Dřívější majitelé Bruntálští z Vrbna (1620–1788) ji zbudovali ve francouzském stylu. Za následujících vlastníků, kterými byli Czeikové z Badenfeldu (1788–1842), byla zahrada upravena ve volném, anglickém stylu.

Vlevo míváme zbytek **studánky**, voda z ní ale neprýští a lví hlava, která ji dříve zdobila, už zde rovněž není.

Jen pár kroků nám chybí k bráně Dolního zámku, vydáme se kolem něj po jeho severní straně. Jsme již, pravda, mimo Oboru, chceme však upozornit na další zaniklé místo – na tzv. **Rajskou zahrádku (4)**, která byla na samém hrotu skalní ostrožny. Stával zde letohrádek antického vzhledu nesený několika sloupy, z něhož byl nádherný výhled do okolí. Dnes jej už nic nepřipomíná a vysoké

stromy neumožňují ani výhled, krajina jen probleskuje mezi kmeny. Vybrali si tenkrát místo dalekého rozhledu věru dobře.

Vrátíme se zpět k bráně Dolního zámku a pokračujeme po modré. Kdybychom pokračovali po červené turistické značce, která se na modrou nedaleko napojuje, mohli bychom navštívit místo jedinečné svou historií – **Žákovský háj (11)**. Další kroky by nás zavedly na kraj lesa a několik posledních starých lip podél lesní cesty by nám připomenulo, že zde vedlo lipové stromořadí. Po cestě směrem na Jestřabí bychom došli až k bývalému panskému dvoru, který byl nazýván též **Zámecký** nebo také **Šafařský dvůr (19)**.

Naše procházka však od Dolního zámku pokračuje jinudy, vracíme se do Obory. Její pomyslnou vstupní branou je působivá **Kaštanová alej (26)**, zvaná též Kaštánka, která byla vysázena za Czeiků z Badenfeldu. Pod stinnými korunami mohutných jírovců dojdeme po modré turistické značce na okraj lesa a pokračujeme dále.

V porostu vlevo od nás se nachází obě svatby – **Stříbrná (29)** i **Zlatá (28)**, jsou však z cesty vzdáleny a nejsou vidět.

Jdeme nyní lesní cestou, její pohodlí ale opustíme a v místě betonového propustku se dáme vlevo z prudkého svahu přímo dolů. Chůze lesem je to nepohodlná, bez pěšin, jen pro otrlejší. Sledujeme, jak se rychle z vlásečnice stává malý potůček, který sice v létě vysychá, ale během dešťů je jistě vydatnější.

Někde zde býval kdysi **Vilémův pramen (31)**. Byl známý i tím, že v něm byla výborná pitná voda a ani za nejparnějšího horka v létě nevysychal. Někde zde se dle německých podkladů také nacházela **Vičí rokle (32)**, hluboký příkop, který se táhne od Vilémova pramene až ke **Kletenskému chodníku**, někde tady byly **Liščí díry** a skála nazývaná **Cigánská pec**. „Hustý les, nepřehledné křoví, kamenná suť a křoviny ztěžovaly přístup, divoká romantika se zvláštním kouzlem“, tak je tento členitý kout Obory popisován v dobových materiálech.

Kruh naší procházky se uzavírá, lesní cestou se dostáváme k Prostranství sester, z něhož jsme se vydali. Nenavštívili jsme během ní všechny zaniklá místa, například tzv. **Husarský chrámek (52)**, který se měl nalézat v lese mezi Prostranstvím sester a Zlatou svatbou. Jistě to byl dle popisu zajímavý objekt – šlo o zděný kamenný rondel, na kterém dříve asi stál letohrádek; jedno z těch míst k odpočinku v lese, které vzniklo zejména za panství Badenfeldů. Nevíme, kde bylo...

Nevíme ani, kde byl další kout určený k relaxaci s názvem **Rychtářovo křoví** či snad **Rychtářův háj (30)** na konci Obory východně od cesty do Jestřabí. V blízkosti se pak mělo nacházet tzv. **Mlčení v lese** – místo se stolem a čtyřmi lavicemi.

Nejsme schopni určit, kde se nalézala **Stehličí** (či snad **Pěnkavčí**) **studánka (33)**, bylo to někde

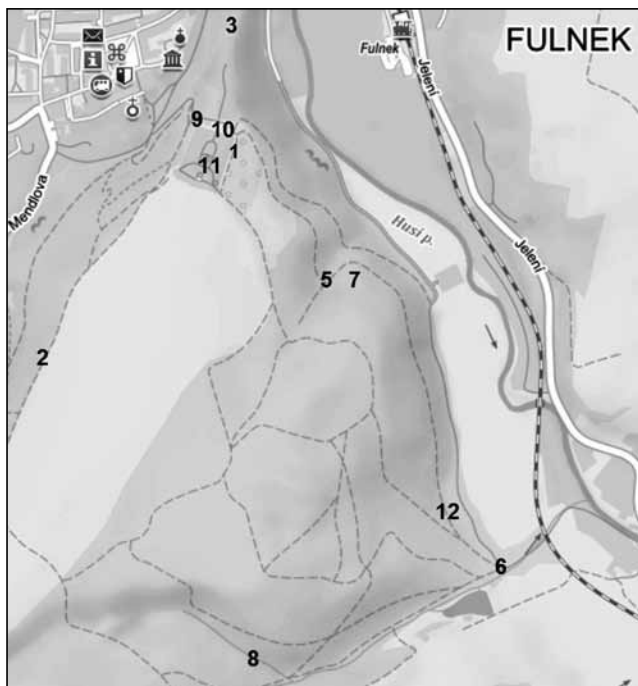
vpravo od cesty mezi Zámeckým dvorem a Kletenským chodníkem. Z ní byla sváděna voda do zámecké zahrady.

Někde na konci Kaštanové aleje byla kdysi vpravo v lese **Bažantnice (27)**.

Těch „nevíme“, po kterých zůstala jen jména, je, jak vidno, nemálo. A připočteme-li k nim i různé bezejmenné menší či větší terénní tvary, které

v Oboře můžeme tu a tam zahlédnout, jako různé vhloubeniny nebo naopak kamenné základy, násypy apod. je zřejmé, že je co odhalovat. Tento článek budiž výzvou k důkladnějšímu poznání Obory a také pozvánkou na další toulku naším krajem.

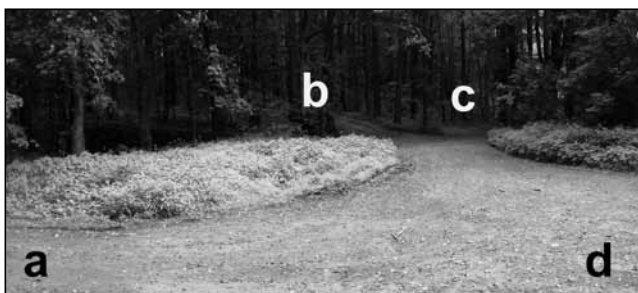
Poděkování za pomoc s překladem německých textů patří panu Karlu Goldovi.

Současná mapa s vyznačením míst, kde byly pořízeny dále uvedené fotografie. Mapový podklad: www.mapy.cz

5 Klenutý mostek na staré cestě k zámku.

6 Rozcestí u místa s názvem Prostranství sester: Jednotlivé cesty zleva doprava: cesta jižním okrajem lesa (a), stará cesta na zámek (b), cyklostezka č. 6131 do Fulneku (c) a cesta na most přes Husí potok (d).

1 Alej letitých kaštanů se dochovala, vpravo zed' zámecké zahrady.

2 Z lipového stromořadí však zbyly už jen jednotlivé stromy.

3 Bývalá Rajska zahrádka u Dolního zámku – poblíž ní se nacházel letohrádek s dalekým výhledem.

4 Na obraze od Franze Richtera z roku 1830 je u zámku zachycen i osamoceně stojící letohrádek.

7 Jedna z okrouhlých prohlubní v lese. Člověkem vytvořených různorodých tvarů je v Oboře nemálo a možná by stálo za to zjistit o nich více.

9 Kdo ví, kde skončila plastika lví hlavy, která dříve zdobila studánku. Voda již rovněž neprýští.

8 Jižní okraj lesa člení několik poměrně hlubokých strží a zářezů, místy najdeme i drobné skalní výchozy, které místům dodávají romantický nádech.

10 Vodárna naproti zámku.

11 Zámecká zahrada.

12 Stará zámecká cesta.

Italští uprchlíci na Libavsku (1915–1919)

K 100. výročí odchodu italských vystěhovalců z našeho území¹⁾

Jana Krejčová

Na našem území se Italové (Vlaši) začali usazovat již před třicetiletou válkou. Byli to především umělci, tj. kameníci, architekti, malíři, štukatéři a hudebníci. Později máme zprávy o italsky mluvících kominicích, zlatnících, obchodnících a dalších profesích.

Trať a zejména tunely na Moravskoslezské ústřední dráze, tj. železniční trati Olomouc – Bruntál budovali po roce 1870 specialisté na stavby z kamene, pocházející z jižního Tyrolska (Tridentstva). Tuto železnici využívali i obyvatelé Libavska. Ze stejného kraje pocházeli i italští odborníci, zaměstnávání při stavbě např. radíkovské pevnůstky.²⁾

Po sarajevském atentátu vyhlásila 28. července 1914 Rakousko-uherská monarchie válku Srbsku a 31. července nařídila všeobecnou mobilizaci. Itálie nařídila mobilizaci a vypověděla válku Rakousko-Uhersku až téměř po roce, tj. 23. května 1915, právě na svátek Seslání Ducha svatého. Tridentští muži ve věku od 21 až 40 let byli jako obyvatelé monarchie mobilizováni v roce 1914, o rok později byla věková hranice rozšířena. Celkem narukovalo na 55 000 mužů, vesměs byli posláni na východní frontu.

Zbývající obyvatelé Tridentstva, především ženy, děti a starší lidé, byli ze svých domovů evakuováni a umístěni do bezpečí. Jednalo se o veškeré civilní obyvatelstvo s výjimkou osob, které zůstaly v souvislosti s výkonem veřejných funkcí nebo na zvláštní rozkaz. Formální evakuace započala 25. května 1915. Váleční uprchlíci se vydali na cestu poté, co ve velkém počtu přijali ve svých kostelích svátosti. Každý den ráno byly připraveny vlaky pro obyvatele seřazené dle farních obvodů, které je dopravovaly do úředně stanovených míst v severní části říše. Menší část odešla na různá místa Apeninského poloostrova, tj. do nepřátelské Itálie.

Celá evakuace byla provedena bez nejmenšího narušení a v úplném klidu. Potraviny na cestu obstaralo město Trident. Ale v každém případě bylo loučení s domovem velmi těžké. S sebou si uprchlíci (vystěhovalci) měli vzít dokumenty jako osobní průkaz, pracovní knížku, vojenskou knížku apod., jídlo na několik dní, příbor, přikrývku a zavazadlo do 15 kg.

Azyl získali ve vnitrozemí říše, tj. v Salcbursku, Štýrsku a Dolním Rakousku, kde byly pro rodiny bez vlastních prostředků zřízeny barákové tábory v Branau nad Innem, Katzenau u Lince, Oberhollabrunu a jinde. Další uprchlíky vlaky odvážely ještě severněji, a to do Čech a na Moravu. Část jich byla umístěna v táborech v Uherském Hradišti, Svatobořicích, Moravské Třebové, Kyjově, Mikulově

a Havlíčkově Brodě (dříve Německý Brod), jiní byli rozmístěni do jednotlivých obcí od Znojma až po Šumpersko.

V době, kdy probíhala státem řízená evakuace obyvatel jižního Tyrolska, bylo již v našich zemích na tisíce jiných utečenců, a to Belgičanů, Židů z Haliče, Poláků, vystěhovalců z Ruska, Arménie či Bukoviny. Jejich počet se měnil, později k nim přibyl i obyvatelé Přímoří, tj. další Italové, Slovinci a také Chorvati.³⁾ Italsky mluvících obyvatel z Tridentstva (snad i s pozdějšími uprchlíky z Přímoří), bylo na území Moravy přijato na 34 000. Udávané počty uprchlíků se liší, v průběhu války se stále měnily.

Jejich nový domov na Moravě se tak stal nejen poslední etapou jejich dlouhé cesty, ale také místem, kde snili o návratu, vyrůstaly jejich děti a kde ženy čekaly na otce, manžele, syny a bratry, až se vrátí z fronty. A také místem, kde se pěstovala v rámci možností vlastní tradice a kultura, odkud odcházely dopisy, jejichž prostřednictvím se veškeré události sdílely s hrstkou spoluobčanů, kteří zůstali v jižním Tyrolsku, i s těmi, kteří už dávno zvolili cestu dobrovolného vyhnanství a odjeli do ciziny, ale i s těmi, kteří trávili vyhnanství v jiných částech mocnářství.

Péči o uprchlíky, resp. finanční podporu, řešil v první řadě **stát, resp. ministerstvo vnitra**, rozdělující peníze hejtmanstvím. Ta je pak vystěhovalcům prostřednictvím obcí poskytovala formou podpory. Naším obyvatelům, kteří uprchlíky ubytovali, bylo nájemné hrazeno státem, přičemž částka utržená za nájem nebyla zdaněna.

Plnění zákonů a nařízení zajišťovala **c. k. okresní hejtmanství**, mající přímý kontakt s obcemi. Další pomoc přicházela **prostřednictvím komitétů**, ten svůj měli nejen Tridentané, ale i vystěhovalci z Haliče a Poláci, a snad i jiné národnosti.

Ústřední **komitét pro uprchlíky z jihu** byl ustaven ve Vídni 12. července 1915. Protektorkou úřadu byla arcivévodkyně Maria Josepha, matka budoucího císaře Karla I.⁴⁾ Úřad prakticky řídil Dr. Alcide De Gasperi za pomoci několika Italů, mezi kterými byl od května 1915 i biskupský komisař z Tridentu P. Germano Dalpiaz.⁵⁾

Válka byla pro všechny velkou zkouškou, a to i pro církve. Tridentský biskup Msgre Celestino Endrici, zvaný biskup uprchlíků, měl stálou starost o své diecezány a vyžadoval od kněží informace o situaci ve vyhnanství.⁶⁾

Vybraní kněží, tzv. referenti, obstarávali přímé kontakty s uprchlíky. Pro **brněnskou diecézi** byl takovým referentem jmenován P. Quirino Pretti,

katecheta z Riva del Garda.⁷⁾ Za nějakou dobu byl tridentským biskupem Msgre C. Endricim organizací duchovní správy u uprchlíků tridentské diecéze pověřen čestný kanovník a rektor kněžského semináře v Tridentu Msgre Giovanni Mich.⁸⁾

Potřeby vystěhovalců, žijících na území **arcidiecéze olomoucké**, měl na starosti ThDr. Oreste Rauzi, původně kaplan z Levica.⁹⁾

Aby mohla být péče co nejefektivněji prováděna, bylo třeba o vystěhovalcích získat přehled. Proto v červnu roku 1915, tj. krátce po jejich příjezdu, adresoval biskupský komisař P. G. Dalpiaz všemu kněžstvu, obcím a dobrodincům, kteří se ujali tridentských vystěhovalců, prosbu o sepsání osob zdržujících se v tom kterém okrese a postoupení těchto informací **Komitetu pro tridentské vystěhovalce v Praze III**.

Na podporu státní péče a za účelem zlepšení poměrů uprchlíků z Tyrol a Přímoří, ubytovaných v olomouckém venkovském okrese, bylo na popud olomouckého okresního hejtmanství 7. září 1915 zřízeno **Podpůrné komitě pro uprchlíky v Olomouci**.

I když státní správa přejala náklady na přístřeší, stravování a odívání uprchlíků a zabezpečila, pokud to bylo možné, i plnění jejich náboženských, kulturních, sociálních a zdravotnických potřeb, a to ze státních prostředků, bylo i nadále třeba morální a hmotné součinnosti obětavých **pomocníků ze soukromých kruhů**. Třebaže domácí obyvatelstvo od počátku války podávalo svou účastí důkazy opravdového soucitu s osudem uprchlíků a také důkazy laskavé ochoty vůči nim, bylo i nadále žádoucí, aby tento vzájemný dobrý poměr mezi domácím obyvatelstvem a uprchlíky trval.

Od uprchlíků se očekávalo, že se požadavkům úřadů klidně, ochotně a s porozuměním podrobí. Pomoc postupně přicházela i ze **spolků**, např. z Českého srdce. Za účelem zásobování na Moravě umístěných válečných uprchlíků šatstvem, prádlem apod. bylo zřízeno v Brně, Ferdinandova ulice číslo 28, **zemské skladiště** c. k. moravského místodržitelství pro ošacení uprchlíků. A ještě tu byla další skupina osob, která pomáhala všem potřebným – **lékaři**. V Olomouci byl mezi nimi i chirurg MUDr. Vittorio Fiorio, pocházející z Tridenta.¹⁰⁾ Uprchlíkům, vzdáleným od domova, pomáhali snáze vydržet toto těžké období v neposlední řadě také **naši duchovní**. Rovněž **tisk** byl v organizaci péče o uprchlíky z jihu říše nápomocen. Zveřejňoval vyzvy k věcným či finančním podporám, zprávy o ztracených uprchlících či jejich zavazadlech apod.

V Olomouci a 78 obcích v jeho nejbližším okolí byli přijati uprchlíci z města Tridentu a menších obcí: Levico, Arco, Riva, Oltresarca, Tiarno di Sotto, Vallarsa, Massone, Carzano, Selva di Levico, Bolognano, Romarzollo, Dro, Bosentino a Padaro.

Na Svatém Kopečku (nyní Olomouc-Svatý Kopeček) a v jeho farních obcích byli italským přistěhovalcům

z města Tridentu a z obcí Levico a Valle di Ledro duchovní oporou kněží, kteří je z domova doprovázeli, tj. ThDr. Giuseppe Segata, přijatý u sester premonstrátek, ThDr. Oreste Rauzi, ubytovaný ve městě a P. Raimondo Pogio s P. Giuseppem Degasperim, ubytovaní na rychtě ve Vésce.¹¹⁾ ThDr. O. Rauzi se navíc angažoval v Podpůrném komitě pro uprchlíky v Olomouci.

Jihotyrolští uprchlíci byli přijati i v blízkém okolí Libavska, tj. v Hlubočkách v počtu 23 osob a ve Velké Bystřici, kde bylo umístěno 33 osob a také evakuovaní sirotci s řeholními sestrami, které se o nich staraly. Tato dvě místa za účelem pomoci navštěvoval ThDr. O. Rauzi. Z území Libavska máme podložené zprávy o jejich pobytu ze tří obcí, tj. **Jestřabí**, **Nepřívazi** a **Varhošti**. Tito uprchlíci pocházeli z Levica, jejich spoluobčané přechodně žili na Sv. Kopečku a také např. v Přerově, Holešově a okolí, na Vsetínsku apod.¹²⁾

Známe jména jen obyvatel Levica, je ale možné, že byli do obcí na Libavsku umístěni i uprchlíci z jiných míst v jižním Tyrolsku. V seznamu týkajícím se **Nepřívazi** nejsou u jmen uvedena čísla popisná, ve kterých byli uprchlíci umístěni, ani další podrobnosti. Celkem šlo o 14 osob: Angelo Goio byl ubytován sám, ve dvou dalších staveních bydlely obě rodiny s příjmením Perina (Pietro, Cesare, Maria, Pia, Alberto, Ettore, Erminio, Mario) a Antonio, Emma, Selvio, Vittorio, Emilia. V obecní kronice se údaj o pobytu italských uprchlíků nenachází.¹³⁾

Ve **Varhošti** žilo celkem 19 osob z Levica. V č. 47 to byla rodina Andreatta (Beniamino, Mario, Emilia, Giuseppe, Paolo, Vittorio, Carlo, Maria). Pokud nedošlo k přečíslování domů, tak č. 47 vlastnil do roku 1946 Josef Kummer spolu s Bertou Sohr. Stavení se nacházelo severně od kostela směrem na Maderův kopec. V č. 16 žily tři osoby, tj. Beniamino a Maria Andreatta a Emilia Libardi a dalších osm osob z rodiny Andreatta (Oliva, Giulio, Cesare, Francesco, Giuseppe, Riccardo, Carlotta a Adolfo). Majitelem tohoto domu byl do roku 1946 Peregrin Pratschke, jednalo se o druhé stavení jižně od kostela.

Ve farní obci **Jestřabí** se podle uvedeného seznamu občané z Levica nevyskytovali. Zmínka o přítomnosti italských uprchlíků pochází z jiného pramene, a to z obecní kroniky, kde není uvedeno místo jejich domova.¹⁴⁾ „Válka promíchala národy. Hned na začátku války bylo do Jestřabí umístěno několik internovaných Rusů. Pomáhali rolníkům při polních pracích. Nezůstali tu však dlouho. Po krátké době byli odvezeni do zajateckého tábora. Když v roce 1915 vyhlásila Itálie Rakousku válku, musely být jižní Tyroly vyklizeny od obyvatelstva. Zanedlouho několik italských rodin našlo nový domov v Jestřabí. Rodiny Miorelli, Rosa, Vivere měly jiné potravní lístky než Jestřabští. To bylo důvodem, proč Italové jedli šneky a salát z konvalinek.“¹⁵⁾

Neznáme podrobnosti o tom, zda se někdo italským uprchlíkům v jejich dočasném domově narodil, či tam někdo zemřel, protože příslušné matriky jsou nepřístupné. Významným počinem státu bylo zřizování tříd a škol pro děti jihotyrolských uprchlíků. Jak tomu bylo v libavských obcích, o tom zprávy chybí. Informace nejsou ani o duchovním, který měl uprchlíky v této oblasti na starosti, můžeme se domnívat, že to byl také ThDr. O. Rauzi.

Někteří uprchlíci z Tridentska se vraceli domů již v průběhu války tak, jak to umožňovala válečná situace na jižní hranici. Největší nápor na dopravu nastal v listopadu roku 1918, po skončení Velké války, poslední odcházeli až v první polovině roku 1919, a to po posunutí severní hranice Itálie do nového státu. Zůstaly vzpomínky a přátelství, z nichž některá vytrvala až do dnešní doby. To se ovšem netýká Libavska, jehož původní obyvatelstvo německé národnosti bylo v roce 1946 odsunuto.

Libavsko a Itálie či Itálii spojují i některé pozdější události. Při svém léčebném pobytu v Meranu v jižním Tyrolsku zemřel 5. června 1928 P. Alois Urban, bývalý farář v Jestřabí.¹⁶⁾

Někteří muži z Libavska padli na italské frontě v období první i druhé světové války. A nakonec někteří z libavských starousedlíků byli před odsunem umístováni v barákovém táboře, který byl postaven italskými zajatci za první světové války v prostoru před pozdějším olomouckým okresním úřadem, tj. v m. č. Hodolanech.

Poznámky

1) Příspěvek uvádí a doplňuje informace z publikace Krejčová, Jana: *Leť, myšlenko. Va, pensiero*. Olomouc 2019. Publikace byla vydána v rámci Italských dnů v Olomouci, pořádaných ve dnech 3. – 6. května 2019 ve městě Olomouci a v jeho městské části Svatém Kopečku. Zatímco v Itálii se dodnes na pomoc našich předků s vděčností vzpomíná, v našem kraji bylo toto téma připomenuto poprvé. Více informací např. www.prateleitalia.eu/Italske-dny-v-Olomouci.html.

2) Radíkov, nyní Olomouc-Radíkov.

3) Polští židovští váleční uprchlíci byli umístěni i ve Skelné huti (Heřmánky). Viz Krška 1995/X, 3 – 4, 72.

4) Arcivévodkyně Maria Josepha, narozena 31. května 1867, zemřela 28. května 1944. – Karl von Habsburg-Lothringen, narozen 17. srpna 1887, zemřel 1. dubna 1922.

5) Dr. A. De Gasperi, celým jménem Alcide Amedeo Francesco De Gasperi (Degasper), se narodil 3. dubna 1881 v Pieve Tesino. Po absolvování biskupského gymnázia v Tridentu, na kterém byl žákem profesora P. G. Segaty, vystudoval filologii ve Vídni. Za italskou lidovou stranu byl členem rakouského sněmu, posledním ministerským předsedou Italského království a zakladatelem Křesťanskodemokratické strany.

Za Mussoliniho byl čtyři roky vězněn. Po druhé světové válce se stal premiérem Italské republiky a obsazoval též funkce ministra zahraničních věcí a ministra vnitra. Byl spoluzakladatelem NATO a 11. května 1954 se stal předsedou Evropského parlamentu. Po naplněné politické práci zemřel 19. srpna 1954 ve Val di Sella (Borgo Valsugana). Katolická církev ho uctívá jako Božího služebníka, je navržen k blahořečení. – P. Germano Dalpiaz se narodil v Terres roku 1864, na kněze byl vysvěcen v roce 1890, poté nastoupil jako kaplan u sv. Petra v Tridentu. Po návratu do vlasti na jaře roku 1919 se stal farářem a později i děkanem v městečku Ala. Poté pracoval na biskupské kurii a byl členem kapituly u sv. Vigilia v Tridentu. Zemřel 28. prosince 1927.

6) Msgre Celestino Endrici, tridentský biskup v letech 1904–1940, od roku 1929 arcibiskup. Narodil se 14. března 1866, na kněze ordinován 28. října 1891, na biskupa konsekrován 13. března 1904, prvním tridentským arcibiskupem se stal 14. června 1929. Zemřel 29. října 1940. Jeho blízkým spolupracovníkem byl politik Dr. Alcide De Gasperi.

7) P. Quirino Pretti, narozen 1882 v obci Cembra, vysvěcen 1907, zemřel 1945.

8) Msgre Giovanni Mich, narozen 1869, vysvěcen 1894, zemřel 1931.

9) ThDr. Oreste Rauzi, narozen 1888 v Brezu, filologii a teologii vystudoval na papežské univerzitě v Římě (Gregoriana). Vysvěcen 1913. Do Olomouce přijel 4. června 1915, v našem prostředí se dobře orientoval, domluvil se německy a pokračoval v samostudiu českého jazyka. Z Moravy se vracel se svými uprchlíky v polovině ledna roku 1919, stal se kancléřem na novém tridentském arcibiskupství a vrátil se ke své katedře v kněžském semináři. Na biskupa byl vysvěcen v Římě v roce 1939, v Tridentu vykonával úřad pomocného biskupa. Zemřel 2. února 1973.

10) MUDr. Vittorio Fiorio, narozen ve Varone 8. listopadu 1868, první světovou válku trávil ve službě, odděleně od rodiny, která byla v bezpečí v italském vnitrozemí. Do Olomouce přijel 10. července 1916 a nastoupil do K. u. k. Landwehrspital No 7, tj. do C. k. zeměbranecké nemocnice č. 7 na nynější Pasteurově ulici. Stýkal se s italskými uprchlíky umístěnými v Olomouci a okolních obcích a pomáhal jim. Po návratu domů pracoval ve svém oboru. Zemřel v 92 letech 18. srpna 1960 ve své vile v Locca v Lederském údolí.

11) Véska, nyní Dolany-Véska. – ThDr. Giuseppe Segata, narozen 21. září 1865 v Tridentu, vysvěcen 1888, profesor na tridentském biskupském gymnázium (učil např. Alcide De Gasperiho) a biskupův ceremoniář. Zemřel na Sv. Kopečku 26. dubna 1916. Po skončení války byly jeho ostatky převezeny do Tridentu. V sobotu 4. května 2019 byla v souvislosti s Italskými dny v Olomouci v Ústavní ulici č. 9, tj. na domě, kde žil

a zemřel, instalována pamětní deska. – Bohužel o P. R. Poggiovi (Poggiovi) se nepodařilo zjistit další informace. – Prof. P. Giuseppe Degasperi, narozen 1870 v obci Sardagna, vysvěcen 1893, zemřel 1955.

12) Za laskavé poskytnutí dokumentu 13 Registro e Indirizze Profughi del Comune di Levico 1915–19 (Seznam a adresy uprchlíků z obce Levico 1915–1919), z něhož je zde čerpáno, děkuji Nirvaně Martinelli.

13) SOKA Olomouc, O 1 – 47 Archiv obce Nepřívaz, inv. č. 3, Pamětní kniha obce 1923–1928.

14) SOKA Olomouc, O 1 – 29 Archiv obce Jestřabí 1750–1943, inv. č. 3, Kronika obce Jestřabí 1926–1943, s. 72.

15) Za překlad děkuji Mgr. Z. Mollinové. – V textu skutečně udáno Maiblume, tj. konvalinka. Je pravděpodobné, že šlo o česnek medvědí, jehož listy jsou podobné. – Stejně příjmení Miorelli se vyskytuje v Chyňavě na Kladensku (tam Maria Miorelli). Viz dětský animovaný film Naši Italové / I nostri Italiani, který byl uveden na Italských dnech v Olomouci. K dohledání na www, různé adresy.

16) P. Alois Urban, narozen 12. října 1870 ve Slušovicích, na kněze byl vysvěcen v roce 1893. V Jestřabí sloužil do 30. prosince 1908, odtud byl 1. ledna 1909 poslán do Slušovic. Od 20. ledna 1912 byl farářem ve Šlapanicích u Brna a tam byl také pohřben.

Prameny

Státní okresní úřad Olomouc

O 1 – 29 Archiv obce Jestřabí 1750–1943

Inv. č. 3, Kronika obce Jestřabí 1926–1943.

O 17 – 15 Farní úřad Jestřabí 1693–1946

Inv. č. 18, Farní kronika.

O 1 – 47 Archiv obce Nepřívaz

Inv. č. 3, Pamětní kniha obce 1923–1928.

Literatura

Krejčová, Jana: *Leť, myšlenko. Va, pensiero.* Olomouc 2019.

Krška, Ivan: *Z minulosti Skelné huti v Boškově.* In: *Oderské vrchy. Vlastivědný zpravodaj 1995/X*, 3 – 4, 71 – 72.

Moravské Křavařsko regionální produkt®

Sandra Genčiová

Již dvanáctým rokem se specifickým výrobkům, produktům a později i službám uděluje regionální značka Moravské Křavařsko regionální produkt®. Značení vzniklo za účelem zviditelnění určitého území a lidí, kteří ho dělají zajímavým. Byla to také jedna z cest k usnadnění návštěvníkům orientovat se v daném regionu. První certifikace takových výrobků Moravského Křavařska proběhla na podzim roku 2007. Značka MORAVSKÉ KRAVAŘSKO regionální produkt® je jednou z nejstarších v České republice a je sdružena pod Asociaci regionálních značek.

Co je to vlastně ta certifikace? Certifikace je proces, při kterém členové certifikační komise ověřují splnění zadaných kritérií, aby mohly výrobky, produkty, nebo služby získat certifikát pro značení. Mezi hlavní kritéria se řadí kritéria původu a kvality produktu, jedinečnost ve vztahu k danému regionu nebo také šetrnost k životnímu prostředí.

Značky sdružené pod Asociací regionálních značek mají charakteristický jednotný vizuální styl propagačních materiálů i log, kterými jsou označovány jednotlivé certifikované výrobky a produkty. Na logu naší regionální značky je graficky vyobrazena hlava krávy, která je doplněna textem Moravské Křavařsko regionální produkt® v hnědočervené barvě. Vyobrazení hlavy skotu na logu není náhodné, je navázáno na bohatou historii tohoto území, která je také neodmyslitelně spojena s chovem hovězího dobytka. Křavařsko, dnes používané ve spojení

Moravské Křavařsko, je historický název oblasti, která se rozprostírá po obou březích Odry mezi pohořím Nížkého Jeseníku a Podbeskydím.

Název je odvozen z německého Kuhländchen, tedy Kraví zemička. V této oblasti bezproblémově společně žili Němci, Češi a Židé. V této oblasti se především německým dialektem. Nekonfliktní soužití bylo násilně ukončeno 2. světovou válkou a po jejím skončení odsuny německého obyvatelstva.

Logo.

Proč zrovna název Kuhländchen, Kravařsko? Existují dvě verze, proč bylo území nazýváno takto. Jedna z verzí se přiklání k tomu, že je název odvozován od vysoce užitkového skotu, který byl v regionu chován. Na světové výstavě ve Vídni roku 1873 dokonce bylo plemeno oceněno za vynikající dojivost. Dále také nutno podotknout, že Kravařsko bylo známou hospodářskou oblastí, vedle chovu hovězího vynikalo i například v chovu koní. Oblastí vedla také tehdejší významná dopravní tepna označována jako „Volská stezka“, která spojovala města Krakov a Vídeň.

Druhá z verzí uvádí odvození názvu od mocného šlechtického rodu pánů z Kravař, který v době svého největšího rozmachu měl v držení území Fulnecka, Bílovecka, Novojičínska a Štramberska.

Zpět k regionální značce. Každoročně MAS Regionu Poodří, z.s., jakožto koordinátor regionální značky Moravské Kravařsko regionální produkt®, vyhlašuje výzvu k předkládání žádostí o certifikaci ubytovacích a stravovacích služeb a výzvu k certifikaci výrobků, zemědělských a přírodních produktů. Žadatel odevzdává koordinátorovi vyplněnou žádost se všemi přílohami, které stvrzují bodové ohodnocení jednotlivých certifikačních kritérií. Žádosti o udělení regionální značky jsou dále, jak je již výše uvedeno, prezentovány certifikační komisi, která je složena ze zástupců různých organizací působících v regionu. Splní-li alespoň minimální hranici bodového ohodnocení, je žadateli vystaven certifikát regionální značky. Tento certifikát je nepřenositelný a má platnost po dobu dvou let od jeho vystavení. Po uplynutí lhůty si žadatel může zažádat o jeho obnovení.

Držitel certifikátu regionální značky prezentuje region Moravského Kravařska a je vázán zásadami jejího užívání. Koordinátor držitelům nabízí prezentaci a propagaci jejich výrobků, produktů a služeb na akcích, které organizuje, spoluorganizuje, nebo se jich zúčastňuje; v jeho tiskovinách, na webových stránkách a sociálních sítích. Dále poskytuje držitelům certifikátů prodejní místo na jarmarcích, které jsou pořádány při akcích, spolupráci s Asociací regionálních značek, síťovými výrobci a producenty a mnoho jiného.

V současnosti má regionální značka 32 certifikovaných výrobků nebo produktů a dvě ubytovací služby. Naše certifikované výrobky a produkty jsou z mnoha různých oblastí a odvětví. Potravinářské odvětví zastupují produkty jako Gilarovic perníčky, Příborské šifly, Skotnické husičky, Uzenářské výrobky ze Sednic, Faremní mléčné výrobky a mléko, pšenično-žitný chléb Oderáček, Zelenina v nálevu a zeleninové směsi, Farmářské produkty z ovoce a bylin, Životický hruškový koláč, Moravské bramborové lupínky, pramenité vody Jesenický pramen a Crystalis, Klimkovické oplatky (lázeňské), Klimkovický perník.

Zemědělské produkty prezentují Bartošovické brambory, Bartošovická cibule, Česnek z Libhoště, zeleninou a ovocem plněné Bedýnky z Poodří, ale také Osiva vlastních odrůd jetelovin a píceňích a trávnickových trav. Oderský kapr propaguje pro území tolik typické rybníkářství. Dále jsou zastoupeny přírodní produkty Včelí med z Jeseníku nad Odrou a Med květový.

Do oblasti řemeslné řadíme výrobky z mnoha odvětví, řemeslo kovářské prezentují Kovářské a umělecké výrobky a Umělecké kovářské a zámečnické výrobky, šperkařství pak Drátkovaná filigránová bižuterie, Šperky z mědi, minerálů a skla, Dřevěné šperky. Další umělecké výrobky zastupují Užitkové a dekorační předměty z vlny, Ručně malované sklo, Dekorační a užitkové předměty vyrobené technikou patchworku, Drátování a dekorace z černého drátu a Ručně vyráběná blahopřání.

Ze služeb je nyní certifikován Penzion na zámku a Vodní mlýn Wesselsky.

Začátkem příštího roku bude opět MAS Regionu Poodří, z.s. vyhlašovat dvě výzvy pro udělení regionální značky – 9. výzvu k předkládání žádostí o certifikaci ubytovacích a stravovacích služeb a 12. výzvu k certifikaci výrobků, zemědělských a přírodních produktů.

Veškeré informace o udělování a zásadách užívání značky, ale také katalogy certifikovaných výrobků a služeb jsou uvedeny na webových stránkách www.mas.regionpoodri.cz nebo www.regionalni-znacky.cz. Novinky můžete sledovat i na profilu Moravské Kravařsko regionální produkt na sociální síti Facebook.

Bc. Sandra Genčiová, MBA

pracovník MAS Regionu Poodří, z.s. pro animaci SCLLD a OPŽP člen PS ENVIRO při NS MAS ČR
Kontakt: animacemas@regionpoodri.cz

Jarmark držitelů regionální značky při akci Otevírání Poodří a pooderské koštování 2019 (Foto Oldřich Usvald).

Oprava kříže manželů Sýkorových ve Staré Bělé

Michal Hořínek

Opravený kříž (Foto Jana Fabianová).

V polích mezi Starou Bělou a Proskovicemi stojí kříž manželů Sýkorových z roku 1888, který díky několika nadšencům znovu září a zve kolemjdoucí ke krátkému zastavení a ztišení. Kříž se vlivem prorůstajících kořenů začal naklánět a bylo nutné ho celkově opravit a vybudovat nový základ.

Již jako malý chlapec jsem často s rodiči chodil k tomuto kříži v polích, v trávě jsme odpočívali s výhledem na Beskydy a okolní pole, přinesli luční kvítí a krátce se pomodlili. Na základě proseb přátel jsem začal přemýšlet, kde vzít na jeho opravu peníze a jak kříž opravit. Na internetu jsem našel stránky Nadace Občanského fóra, která v rámci programu Opomíjené památky podporuje opravy kapliček, křížů, božích muk a jiných památek. Díky panu faráři starobělské farnosti jsme oslovili restaurátora Tomáše Skalíka, který nám zpracoval projekt, a požádali jsme o příspěvek Nadaci Občanského fóra. Schválený příspěvek nadace měl zásadní vliv na to, že se oprava uskutečnila, neboť to byla výzva pro shánění dalších finančních prostředků a uskutečnění celého záměru. Finanční prostředky na opravu kříže jsme získali dále z rozpočtu Moravskoslezského kraje, Nadace ČEZ prostřednictvím aplikace EPP Pomáhej pohybem, rozpočtu města Ostravy (Fajnovy prostor), městského obvodu Stará Bělá a darů místních občanů. Do opravy kříže se postupem času zapojili lidé z celé farnosti a obce, žáci místní školy a také děti při úpravě okolí.

Překvapilo mě, jak na první pohled opomíjený starý kříž v polích ve skutečnosti oslovuje a zajímá tolik lidí. Nakonec se vše podařilo a 10. listopadu 2018 jsme mohli opravený kříž požehnat a společně se všemi, kdo se nějakým způsobem o opravu zajímali nebo se aktivně zapojili při jeho opravě, tento den oslavili. Počasí nám přálo a krásné babí léto celou radost umocnilo. Dobré dílo se podařilo. Kdyby nebylo na začátku podpory Nadace Občanského fóra, dnes by kříž opravený nebyl.

Restaurátorské práce provedla firma Tomáš Skalík Ateliér (MgA. Tomáš Skalík, Ateliér restaurování a obnovy památek, Radkov).

Více o opravě kříže je možné se dočíst také na stránkách Starobělského zpravodaje v prosincovém čísle roku 2018.

Popis kříže dle Restaurátorského záměru z roku 2017, zpracovaného firmou T. Skalíka:

Kříž se nachází na parcele č. 2556 v k. ú. Stará Bělá (Zadní pole), není zapsán jako kulturní památka.

Autorem je kamenická firma Heidrich Troppau a donátorem manželé František a Apolonie Sýkorovi. Kříž manželů Františka a Apolonie Sýkorových ze selské usedlosti č. 112 byl postaven v r. 1888. Od roku 1906 byli jeho majiteli Karel a Marie Staňkovi, od roku 1933 manželé Václav a Milada Staňkovi a od roku 1941 pak byli vlastníky manželé Karel a Marie Staňkovi. V současné době je majitelem Pavel Staněk. Kříž je proto zvaný Staňkův kříž.

Kříž má celkovou výšku cca 475 cm a je ze supíkovického mramoru, korpus Krista a Panny Marie a rozeta jsou z litiny.

Jeho spodní část je složena ze dvou stupňů, na něž dosedá odstupňovaný hranolový podstavec s reliéfním festonem a volutami s navazujícím kamenným hranolem ukončeným římsou. Na přední straně podstavce kříže se nachází nápis:

*Chceš-li kdo za mnou
přijít, zapřij sebe sám,
vezmi kříž svůj
a následuj mne!
Mat. 11.16*

Na zadní straně podstavce kříže se nachází dedikační nápis:

*Bohu ke cti a chvále
a sobě ku spáse věnuje
František a Apolonie
Sýkora.
LP 1888*

Tělo kříže se dále ve směru nahoru zužuje do nižšího kamenného hranolu se segmentovou nikou na přední straně, v níž se nachází socha Panny Marie. Nad odstupňovanou subtilní římsou dále pokračuje břevno kříže s jetelovými listy. V centrální části je v tradiční poloze zpodobněn ukřižovaný Kristus. Pod nikou se nachází kovová rozeta, na níž byla pravděpodobně v minulosti umístěna lucerna.

Dodatek: V červnu 2019 byl kříž bohužel poškozen, jeho oprava bude dokončena na podzim letošního roku.

Věž staroveského zámku zdobí nová bání

Michal Janošek

Zámek po zásahu sovětského děla 1946 (Foto SOKA F-M).

Prvního jarního dne tohoto roku, 20. 3. 2019, došla nová věžní bání na připravené čepy zámecké věže, čímž symbolicky zakončila jednu z největších rekonstrukcí zámku poslední doby. Nahradila tak provizorní stanovou stříšku z 50. let minulého století. Jaké jsou jedny z hlavních milníků historie staroveského zámku a jak probíhala nejnovější rekonstrukce?

V dobách před postavením zámku byla původním sídlem majitelů Staré Vsi s největší pravděpodobností středověká tvrz. Ohledně umístění tvrze existují dvě hypotézy, a to že původní tvrz stála na místě dnešního zámku, druhá hypotéza pracuje s umístěním tvrze na místě jiném. PhDr. Dědková (spoluautorka knihy *Stará Ves nad Ondřejnicí – dějiny obce a její dominanty*) se také domnívá, že původní tvrz stála jinde než současný zámek. Pro tuto hypotézu hovoří např. charakter ložných malt ve sklepních i nadzemních prostorách, pravidelnost a osová souměrnost uzavřeného půdorysu, celková dispozice a jednotná horizontalita podlaží staroveského zámku.

Rok založení zámku nelze přesně stanovit. Má se za to, že stavba probíhala v letech 1566–1570. Určitě však ne dříve než roku 1566, jelikož toho roku Jaroš Syrakovský přebírá lenní statek Stará Ves. Tehdy se stavitel, Jaroš Syrakovský, vrchnostenský úředník na Hukvaldech, rozhodl vybudovat pohodlné a výstavné sídlo v duchu renesance. Současně se zámek vznikla v okolí i všechna potřebná hospodářská a obslužná stavení.

Původně budovu zámku tvořilo přízemí, první patro a polopatro (neúplné patro, zde bylo uskladněno obilí, ale polopatro mohlo plnit i obrannou funkci). Obilí se patrně nenosilo po schodišti, ale byl použit vrátek na severní straně – dodnes jsou patrné sdružené otvory velikosti dveří.

Na jednopatrový zámek s polopatrem stavebně navázal Jarošův syn Ctibor, nejvyšší písař markrabství moravského. Ten v letech 1574–1578 zámek dostavěl a zejména vyzdobil – zřejmě s přispěním italských malířů a kameníků (kamenné interiérové portálky a sgrafitová výzdoba).

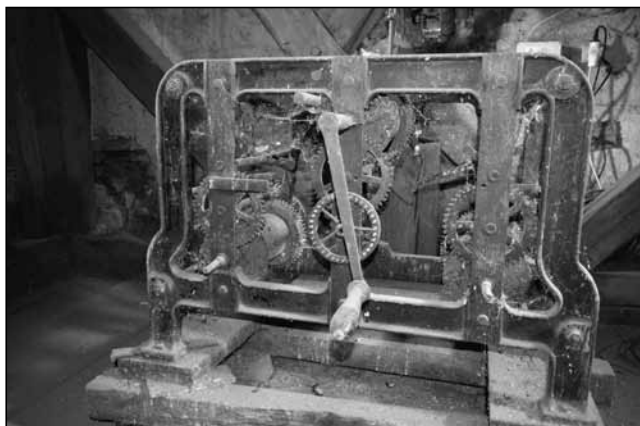
Roku 1620 se novým majitelem zámku stává Kryštof Karel Podstatský, roku 1623 zámek opouští syn Ctibora Syrakovského staršího, Ctibor Syrakovský mladší. Rod Podstatských vlastní zámek od počátku 17. století až do začátku 20. století, tedy asi 300 let. V letech 1690 a 1704 postihly budovu dva požáry, poškozená sgrafitová výzdoba byla při opravách překryta jednoduchou omítkou a věž završena barokní cibulí. Není známo, jaká konstrukce zdobila věž před těmito požáry. Až do začátku 20. století nemáme k dispozici podrobnější informace o stavu zámku. Je pravděpodobné, že v průběhu staletí další generace zapoměly na sgrafitovou výzdobu skrytou pod vrstvou fádni omítky.

Teprve odborný popis stavu zámku Josefa Ulricha z roku 1916 upozornil na existující sgrafitovou výzdobu pod opadávající omítkou. Zmiňuje také barokní cibulovou bání pokrytou pozinkovaným plechem. Během první republiky získává zámek od olomoucké kapituly do vlastnictví město Moravská Ostrava, zámek slouží jako byty pro několik rodin, v přízemí byla stolařská dílna.

Zámecké bání se staly osudné osvobozovací boje na konci druhé světové války. Dne 1. května se přiblížily první sovětské tanky od Proskovic, mnoho domů bylo téže noci a následujícího dne poškozeno jejich bubnovou palbou. Úporně se bojovalo

Rekonstrukce v 50. letech 20. stol. (Foto SOKA F-M).

Hodinový stroj z věže zámku (Foto Petr Straňánek).

o dolní část obce, kde se nachází jak zámek, tak kostel. Zámek v krátké době dvakrát změnil držitele. V momentě držení věže Němci byla věž během dělostřeleckého ostřelování Rudou armádou rozbita zásahem sovětského tanku. Zničená barokní cibulová bání byla po válce nahrazena stanovou stříškou navrženou Státním památkovým ústavem pro Moravu a Slezsko v Brně.

Až v roce 1952–53 započala první novodobá rekonstrukce, a to oprava a obnova budovy, zejména sgrafit. V krátkém odstupu navazuje druhá rekonstrukce, zvláště kvůli neutěšenému stavu figurálních obrazů. Třetí rekonstrukce proběhla na přelomu tisíciletí a v květnu roku 2019 byla dokončena poslední, celkově 4. rekonstrukce.

Aktuální rekonstrukce započala v únoru minulého roku. Generálním dodavatelem stavebních prací byla firma Morys, ze subdodavatelů zmiňme zejména firmu Střechy Durák Ostrava, která zajišťovala výměnu veškerých střešních konstrukcí včetně bání. Na výrobě bání se podíleli také starověští řemeslníci Miroslav Pavlasek a Karel Adamec. Smlouva na rekonstrukci zámku v hodnotě 38 mil. Kč bez DPH byla podepsána v listopadu roku 2017.

Rekonstrukce sestávala z výměny střešní krytiny, opravy komínů, rekonstrukce nové věže a instalace nové bání, výměny oken a vstupních a průchozích dveří, opravy vodovodu a kanalizace, opravy elektroinstalace, topení a klimatizace obřadní síně, restaurování sgrafitové výzdoby a úpravy na arkádách a v atriu.

Během rekonstrukce byla celá horní dřevěná konstrukce věže rozebrána a musela se repasovat. Dřevěná konstrukce věže je ze 16. století, a to až na několik nových dubových trámů, které bylo nutno vyměnit z důvodu napadení dřevokazným hmyzem a dřevomorkou. Tam, kde to bylo možné, byly opět na spoje použity dřevěné kolíky. Zajímavostí jsou původní tesařské značky na trámech, jež usnadňovaly kompletaci věže původním i dnešním tesařským mistrům. Tehdy se trámy konzervovaly hovězí krví smíchanou s močí, dnes byl použit novodobý přípravek proti plísni a dřevokaznému hmyzu na bázi mědi. Bání drží na místě nové tvarované modřínové

Původní tesařské značky (Foto Michal Janošek).

sloupy. Nově kotví bání o hmotnosti 20 tun s vrcholem ve výši 273 metrů nad mořem také 4 ocelová táhla upevněná v konstrukci v místnosti pod věží.

Na střechu zámku bylo použito 18 960 kusů střešních tašek, 410 kusů hřebenáčů, 7 300 bm latí, 29 000 hřebíků, instalováno je 1 500 kusů protisněhových háků. Celková hmotnost střechy je odhadována na úctyhodných 66 tun. Jako krytina byla použita pálená taška Bramac Granát vyrobená v Německu, jež byla vybrána památkáři pro své specifické zabarvení.

Během tohoto roku proběhly a probíhají poslední dokončovací práce, vchod zdobí nové vstupní dveře a chystá se rekonstrukce schodiště. Poté je v plánu nové vybavení interiéru, zejména prostor nové knihovny.

Dnes je stav velmi blízký původnímu. Z velké části je to také díky tomu, že majitelé (Podstatští) zámek nevyužívali jako své sídlo a ten chátral. Z tohoto důvodu se zámek vyhnul masivnější přestavbě např. do podoby baroka, klasicismu, novogotiky či novorenesance, což se častokrát dělo. Díky tomu můžeme zámek obdivovat téměř v jeho původní podobě.

RNDr. Michal Janošek, Ph.D.

Spolek staroveské historie

Kontakt: michal.janosek@gmail.com

Před instalací bání, prosinec 2018 (Foto Michal Janošek).

Instalace věžní bání (Foto Filip Dekleva).

Zámek po dokončení hlavních stavebních úprav (Foto Michal Janošek).

Odešla Šárka Neuschlová

Radim Jarošek

Šárka Neuschlová (Foto archiv rodiny).

S RNDr. Šárkou Neuschlovou jsem se poprvé setkal někdy v roce 1988. Byla tehdy zaměstnána, už jako odborná pracovnice s mnohaletou praxí, na Krajském středisku státní památkové péče a ochrany přírody v Ostravě. Zajímal jsem se o místo a ona mě tenkrát od práce v profesionální ochraně přírody trochu zrazovala: „víte, zákony nám příliš možností ovlivnit dění neumožňují a naše materiální vybavení to také není žádná sláva...“.

Pak přišel Listopad a situace v ochraně přírody se začala výrazně měnit v obecné rovině i konkrétně u nás, v tehdy ještě Severomoravském kraji. Naděje, že bude vyhlášena dlouho připravovaná chráněná krajinná oblast Poodří, našla v květnu 1991 naplnění a paní doktorka se stala její první vedoucí. To s sebou neslo celou řadu úkolů, především vytvoření týmu spolupracovníků, do něhož jsem měl možnost rovněž patřit, ale i celou řadu praktických činností spojených s provozem Správy jako organizace. Zároveň bylo zapotřebí zpracovat důležité koncepční materiály jako plán péče o CHKO Poodří, zonaci chráněné oblasti, to vše v době, kdy nabytí platnosti nový zákon o ochraně přírody a krajiny, objevily se možnosti financování krajinyotvorných opatření a poměrně rychle se zaváděly nové technologie, které jsou dnes samozřejmostí.

Novinek a úkolů bylo mnoho, přes to si paní doktorka našla čas na pochůzky a průzkumy Poodří. Patřila k „předpočítačovým“ ochranářům, kteří o to více pracovali v terénu, měla dlouhodobou zkušenost z poznání přírody celého kraje.

Své zkušenosti předávala ostatním mladším spolupracovníkům, učila je důkladně znát terén a vnímat ho komplexně, bez výrazných omezení daných konkrétními specializacemi. Volila i méně obvyklé způsoby poznání – velkým zážitkem byl let nad Poodřím, který zorganizovala pro pracovníky Správy, kdy se rovinatá krajina nivy najednou jevila v zajímavých souvislostech. Patřilo k nim i několik ročníků vícedenních průzkumných plaveb řekou Odrou nebo cesta podél Odry do Polska. Další její aktivitou bylo založení neformálního poradního sboru při Správě, jehož členové byli nejen přírodovědci, ale i zástupci obcí, projektanti a další.

Věnovala se dle svých časových možností přírodovědnému průzkumu Poodří, nezbytnému ke stanovení managementu, neboť území bylo jen poměrně málo prozkoumané. S její podporou byly vyhlášeny v CHKO Poodří některé přírodní rezervace a přírodní památky. Tlak na krajinu od 90. let narůstal, začaly se objevovat různé investiční záměry, kterým bylo zapotřebí čelit nebo je usměrnit, a tehdy se opět osvědčila její erudice. Jedním z nich byl záměr na vybudování obřího Distribučního centra na polích mezi Novou Horkou, Albrechticami a letištěm, hned za hranicí CHKO Poodří, dalším pak plavební kanál D-O-L a konečně stavba dálnice.

Byla vedoucí Společnosti přátel Poodří, občanského sdružení, jehož cílem byla propagace a osvěta. Editoricky připravila první publikaci věnovanou přírodovědným průzkumům, významně se podílela na vzniku filmu „Poodří – harmonie v zelené a modré“, který získal jednu z cen Ekofilmu a na putovní výstavě o CHKO po obcích v Poodří.

Ráda fotografovala a její snímky opatřené pečlivými popisky mají nejen dokumentační, ale díky jejímu výtvarnému cítění mají mnohé, i estetickou hodnotu.

Paní doktorka byla odborností botanička, která veškerou svou sílu, energii a zájem věnovala ochraně přírody. Nebyla manažersko-úřednický typ a postupný nárůst administrativy, organizačních pokynů a nařízení, které přinášel čas, ji nebyly blízké; nerada se svazovala termíny, potřebovala více volnosti a méně formálnosti. Její silnou stránkou bylo naopak osobní jednání s hospodáři v krajině, zemědělci, rybáři, kdy argumentovala s vehemencí sobě vlastní.

Po řadu let každoročně pořádáme Pooderský sedánek, neformální setkání pracovníků Správy. Téměř nikdy na něm nechyběla, na příští však už bohužel nepříjde, ten v únoru letošního roku byl jejím posledním... Dne 26. března 2019 nás paní doktorka, první vedoucí Správy CHKO Poodří, která celý svůj profesní život zasvětila ochraně přírody, ve věku 73 let náhle opustila.

Brigádní generál Jaroslav Hrabovský z Petřvaldíku

Jaroslav Hrabovský, Radim Jarošek

Připomeňme si životní osudy petřvaldického rodáka Jaroslava Hrabovského, který prošel v různých velitelských funkcích boji obou světových válek, aby byl s již nalomeným zdravím posléze zatčen a na následky krutého zacházení v tábore nucených prací Mírov zemřel ve věku 56 let.

Jaroslav Hrabovský se narodil 23. srpna 1895 v Petřvaldíku, jako první syn manželů Vincence a Filomeny Hrabovských. Jeho otec Vincenc byl rolník a byl synem Františka Hrabovského v Petřvaldíku z č.p. 26 a matka byla dcerou domkaře Josefa Šindla v Petřvaldě z č.p. 18.

Otec (nar. 6. ledna 1868) pracoval jako zřízennec na poštovním úřadě v Příboře. Rodina měla obchod se smíšeným zbožím v Petřvaldě č.p. 18 ve zděděném domě po rodičích manželky. Matka (nar. 8. května 1873) prodávala v jejich obchodě, vlastnili rovněž pole.

Jaroslav Hrabovský, nejstarší z početné rodiny (měl 5 sester a 3 bratry), žil v Petřvaldíku jen velmi krátkou dobu; své dětství prožíval v Petřvaldě na č.p. 18. V letech 1902–07 navštěvoval trojtřídní obecnou školu v Petřvaldě, v letech 1907–11 studoval na zemské vyšší reálce

v Příboře, a po ukončení IV. třídy reálky pokračoval do roku 1915 ve studiu na vyšší obchodní akademii v Brně.

Po absolvování obchodní akademie byl v březnu 1915 povolán do rakousko-uherské armády a jako jednoroční dobrovolník nastoupil k náhradnímu praporu pěšího pluku 100 do Zábřehu. Za tři týdny odešel do školy pro záložní důstojníky v Opavě.

Z ní byl však vyloučen a poslán v hodnosti desátníka k bojujícímu pluku na ruskou frontu. Dne 16. dubna přeběhnul z fronty do ruského zajetí a byl dán do zajateckého tábora Darnice a později do Groslova na polní práce jako zajatec. Po ročním pobytu v zajateckém táboře v Teraspolu (Chersonská gubernie) se počátkem července 1917 se přihlásil do čs. legií a z počátku působil jako náborový emisar.

V lednu 1918 se vydal na cestu do Kyjeva, ale vzhledem k vypuknutí ozbrojeného konfliktu s bolševiky se mu již nepodařilo nastoupit službu u čs. legií, a proto v květnu vstoupil do tzv. Kornilovova praporu Ruské dobrovolnické armády gen. Děnikina. Postupně se vypracoval až na praporčíka a velitele kulometné čety.

Do nově vzniklého Československa přijel přes Rumunsko koncem července 1919 a po měsíční repatriační dovolené nastoupil jako účetní na Centrální úřad vojenských podniků hospodářských a průmyslových při MNO v Praze. Počátkem ledna 1920 byl přidělen ve funkci velitel čety k pěšímu pluku 39 do Bratislavy.

Zde však setrval jen krátce a koncem téhož měsíce 1920 odjel k hraničářskému praporu 10 do Trebišova. Zde zastával nejprve funkci velitele náhradní roty, později proviantního důstojníka či velitele hraničářské roty a nakonec velitele poddůstojnické školy. V září 1920 byl povýšen na nadporučíka a o rok později se stal vojákem z povolání. V listopadu 1921 dosáhl hodnosti kapitána.

Od dubna 1922 sloužil u pěšího puku 3 v Kroměříži, nejprve jako velitel pěší roty, od července 1923 ve funkci pobočníka velitele I. praporu. Působil rovněž ve vojenských posádkách v Milovicích a Olomouci.

V lednu 1926 nastoupil na Válečnou školu do Prahy a během studia byl v červenci 1926 povýšen na štábního kapitána.

Po ukončení školy se v říjnu 1928 jako škpt. gšt. stal přednostou 1. (organizačního) oddělení štábu 7. divize v Olomouci. V červenci 1929 byl povýšen na mjr. gšt. V říjnu téhož roku následovalo přeložení na Zemské vojenské velitelství

4. II	str.	1895	88	Srpna	Jaroslava	/	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
																		Hrabovský Vincenc rolník v malém Pětivalde, syn Františka Hrabovského Ch. rolník v malém Pětivalde. Dívka jeho manželky Anny H. z rodu Josefa Fridla a Aloise Kieckl naroč. 1868												
																		Oddan 24/11/92 Martin Jarda z Brna a Marie z Olomouce.												
																		Zemřel 7. března 1951 jako generál ve vojenské nemocnici v Olomouci. Lapaal Alois Juraš, matrikář. 16. 7. 1952.												
																		Hrabovský												

Část zápisu v matrice o narození J. Hrabovského uvádí, že byl pokřtěn dva dny po svém narození, tedy 25. srpna; matrikáři neopomenuli následně dopsat i datum svatby a úmrtí.

do Brna. Zde působil nejprve u 2. (zpravodajské-ho) oddělení štábu, z toho od října 1931 ve funkci přednosta. V červnu 1930 se stal pplk. gšt. Od září 1933 převzal řízení 3. (operačního) oddělení štábu.

Zemské vojenské velitelství v Brně opustil v říjnu 1935, když byl přeložen k pěšímu pluku 8 Slezskému jako velitel I. praporu v Místku, přesunutého od listopadu 1935 do Slezské Ostravy.

Po roční praxi u vojsk se vrátil na velitelství 7. divize do Olomouce a stal se náčelníkem štábu.

V září 1937 byl přemístěn na Ministerstvo národní obrany, kde nadále působil jako přednosta mobilizační skupiny 1. (organizačního) oddělení Hlavního štábu.

V průběhu mnichovské krize, po odchodu vedoucích funkcionářů Hlavního štábu na Hlavní velitelství do Račic, řídil od 25. září do 4. října 1938 činnost uvedeného oddělení. Po okupaci českých zemí se zapojil do protinacistického odboje v rámci organizace Ataman, která byla později včleněna do Obrany národa. Po likvidaci čs. armády byl přemístěn na Ministerstvo školství, kde pracoval jako odborový rada. V té době podal žádost o penzionování.

Koncem roku 1939 byl na něj vydán gestapem zatykač, neboť se jeho zprávy o německé armádě našly u zatčeného plukovníka T. Houšky. Ukrýval se pak na řadě míst v Praze a také v Ostravě. V prosinci 1939 mu byl přetlumočen příkaz gen. B. Homoly, aby opustil ilegálně okupované území s tím, že dostane určité úkoly na cestu. Tento úkol spočíval v převedení plukovníka gen. štábu J. Lisého a další osoby přes Slovensko a Maďarsko do Jugoslávie. Již v Praze ale

plk. Lisý odmítl jet. Ostatní se sice dostali až do Valašského Meziříčí, ale dále na Slovensko již nikoliv. Pouze J. Hrabovský se dostal tzv. Balkánskou cestou až do Bělehradu, kde se hlásil na velvyslanectví.

Z Bělehradu byl eskortován do Francie, kam dorazil 20. ledna 1940. V Paříži se pak ihned přihlásil ke službě v čs. armádě. Nejprve sloužil u tzv. vojenské správy Čs. národního výboru v Paříži, ale počátkem února byl zařazen u 1. čs. divize jako zástupce velitele pěšího pluku 3. Na začátku dubna se stal velitelem II. praporu.

Po přepadení Francie převzal velení pluku a koncem června řídil jeho evakuaci z jihofrancouzského Certe (Pozn. red.: šlo asi o město Sète) do Velké Británie. Ve V. Británii byl od 12. července a od září 1940 působil na MNO v Londýně, kde byl pověřen řízením činnosti 2. (organizačního a výcvikového) oddělení III. odboru.

Dne 1. července 1941 podal žádost o transportování čs. armády v Sovětském svazu.

Odjet do SSSR mu bylo umožněno až v září 1944. Odjížděl s předurčením na funkci náčelníka štábu Velitelství osvobozovaného území. Po cestě přes Středomoří, Kavkaz a Ukrajinu dorazil koncem listopadu na místo určení. V důsledku negativního postoje sovětské strany nebylo zmíněnému velitelství umožněno rozvinout svoji činnost aj. Hrabovský se v polovině dubna 1945 stal zástupcem velitele 1. čs. samostatné brigády 1. čs. armádního sboru, se kterou se zúčastnil osvobozovacích bojů o Vrútky, Malou Fatru, Žilinu a postupu na Vsetín.

Počátkem května byl přidělen na Ministerstvo národní obrany v Košicích a do osvobozené Prahy přijel až na sklonku měsíce. Zde se dozvěděl, že

jeho žena byla tři roky vězněna ve Svatobořicích na Moravě a vrátila se nemocná.

V polovině srpna 1945 odešel do Litoměřic, kde se stal zástupcem velitele 12. divize. Na podzim 1946 následovalo přemístění do Olomouce, kde převzal velení 7. divize.

Jaroslav Hrabovský byl po návratu z války do své rodné obce slavnostně přivítán a jmenován čestným občanem Petřvaldíku, o čemž rozhodl Místní národní výbor v Petřvaldíku 18. ledna 1947. Slavnostní jmenování pak proběhlo u příležitosti oslavy vítězství 11. května 1947, kdy byl J. Hrabovský hostem místního národního výboru (viz foto na konci příspěvku). Diplom zhotovil akad. malíř J. Sládek z Ostravy.

Na brigádního generála byl povýšen v únoru 1947 se zpětnou účinností k 1. květnu 1942. Působil pak v Praze, v Hradci Králové a od prosince 1947 do června 1948 velel II. sboru v Písku.

Od r. 1945 J. Hrabovský členem Národně socialistické strany a později, od ledna 1948 Komunistické strany Československa.

Byl již nemocen vleklým katarem průdušek, měl vysoký krevní tlak a další... Byl proto na léčení v Litoměřicích a v Bedřichově v Krkonoších.

V červnu 1949 pak byl postaven mimo službu. Před Vánocemi 1949 obdržel dekret Ministerstva národní obrany a 1. ledna 1950 následovalo přeložení do výslužby.

Bydlel spolu s manželkou a dcerou v Litoměřicích, kde byl před půlnocí 12. ledna litoměřickým velitelstvím oddílu státní bezpečnosti zatčen, dán do vazby a následně internován do tábora nucených prací v pevnosti Mírov.

Na základě zákona č. 247 ze dne 25. října 1948 byly v Československu zřízeny první tzv. tábory

nucené práce (TNP). Do nich byly přikazovány osoby bez soudního projednání „přikazovacími komisemi“ krajských národních výborů. TNP Mírov byl určen pro armádní důstojníky a rotmistry nepoddajných komunistickému režimu.

Byli v něm uvězněni příslušníci armády, kteří bojovali za druhé světové války na západní frontě, a také ti, kteří se do vlasti vrátili z východu. Byli bez soudního rozsudku, pouze na základě svévole, „přikazování“ do TNP úředním příkazem.

Náměstek ministra národní obrany pro personální záležitosti brigádní generál Bedřich Reicin vydal 28. ledna 1949 rozkaz, který byl impulzem k pověstným akcím „D“ k aplikaci výše zmíněného zákona č. 247/1948 Sb. V letech 1949–1950 bylo provedeno celkem šest akcí „D“. V první z nich s označením „D-1“ byl do TNP Mírov zařazen i tehdy již nemocný gen. J. Hrabovský. Sestra Hrabovského zaslala prosbu kanceláři prezidenta republiky, ve které prosila o objasnění případu svého bratra, důvody však prošetřeny nebyly.

Na Mírově se zdravotní stav J. Hrabovského pochopitelně zhoršil, nebyla mu poskytnuta nezbytná péče, naopak zanedlouho byl převezen na uzavřené oddělení vojenské nemocnice v Olomouci, kde na následky krutého zacházení 7. března 1951 zemřel. Pohřeb proběhnul v úterý 13. března v olomouckém krematoriu.

Podle dochovaných matrik byla urna J. Hrabovského uložena do hrobu na hřbitově Praha, Bubeneč, odd. II-9, číslo místa 21.

Brigádní generál Jaroslav Hrabovský byl nositelem celé řady čs. i zahraničních vyznamenání, mimo jiné Čs. válečného kříže 1914–18, Čs. revoluční medaile, Medaile vítězství, Čs. válečného kříže 1939, Čs. medaile Za chrabrost před nepřítelem,

Jedná se o akci "D" S- 858	
Pokyny, postup při akci "D" a seznamy osob z akce	1 - 36
Trestní oznámení a jiné spisy na osoby	
Šuk Rudolf nar. 13.4.1898	}
Karger Adolf nar. 7.9.1906	
Smrž Antonín nar. 27.7.1906	
Pokrupa Ferdinand nar. 2.12.1904	
Napravník Josef nar. 27.4.1902	
	37 - 65
<u>Bistranin Ivan, nar. 4.6.1914</u>	66 - 81
Dundr Antonín nar. 30.9.1914	82 - 86
Doležal Josef nar. 13.2.1898	87 - 93
Hejman Jan, nar. 21.5.1898	94 - 101 do S-781.
Hlaváček Augustin, nar. 2.8.1898	102 - 103
Hoříhek Jaroslav, nar. 18.4.1911	104 - 110
Hrabovský Jaroslav, nar. 23.9.1895	111 - 121
Huml Bohumil, nar. 1.4.1910	122 - 126

Jaroslav Hrabovský na seznamu osob akce „D“.

Krajské velitelství státní bezpečnosti
v Ústí nad Labem.

Čís. jedn. A-159/013-50.

Ústí n.L. dne 17. ledna 1950.

V A Z B A.

Krajský národní výbor

Ústí nad Labem.

Příloha: 1.

Trestní oznámení.

I.

Evidenční údaje .

Pachatel: H r a b o v s k ý Jaroslav, nar. 23.9.1895 v Fe-
třevaldiku, okr. Nový Jičín, gen. ČA v.v., posledně
bytem v Litoměřicích, ul. Kolenatého 33.

Ve vazbě: Od 12. ledna 1950 u OV-NB, III. odd. v Litoměřicích.

Trestný čin: Zařazení do TNP.

Místo činu: L i t o m ě ř i c e.

II.

Podstata obvinění.

Jaroslav H r a b o v s k ý byl v červnu 1949 dán pro politice-
kou nespolehlivost a pro své onemocnění do trvalé výslužby a
propuštěn z ČA. Po odchodu z vojenské činné služby nespojil se
do pracovního procesu a vymlouvá se na své onemocnění, což ov-
šem není důvodem k tomu, ale činil tak proto, aby se nemusel zú-
častnit na budovstelském úsilí našeho lidu, neboť nemá kladný
poměr k lidově-demokratickému zřízení. Záporný postoj k dnešnímu
státoprávnímu zřízení v ČSR dával na jevo ve službě i mimo službu
v době předúnorové. Po úneru, aby zastřel své přesvědčení, při-
hlásil se do strany KSČ, byl prověřován vysokými důstojníky ČA,
ale své stranické povinnosti neplnil, což dokazuje jeho poměr
k pokrokovému dění v ČSR.

Trestní oznámení na J. Hrabovského ze 17. ledna 1950 uvádíme v kopii, neboť je dokladem, který výmluvně odráží svou dobu.

- 2 -

Hrabovský je ve svém okolí považován za osobu reakčně zaměřenou, která se stýká s osobami téhož druhu, odsuzujícími veškeré pokrokové dění, které konají drobnou rozkladnou práci, které jim si ce nemůže býti dokázána, ale podle veřejného mínění je pokládána za ohrožující lidově-demokratické zřízení. Po únoru 1948 stýkal se s prominentními politickými činiteli z řad býv. národních socialistů, kterým projevoval své myšlení a jim byl, resp. jejich příbuzným byl ochoten intervenovat v jejich prospěch u známých vlivných osob. Zejména se stýkal tajně a rafinovaně s funkcionářkou býv. strany nár. soc. Vobrubicovou z Litoměřic, který prováděla illeg. protistátní činnost.

III.

Za účelem prověření shora uvedených okolností bylo dne 12. ledna 1950 přikročeno k výsledku gen. v. v. Hrabovského, který některé uvedené okolnosti doznal /viz protokol/. Své styky s některými reakčními osobami připouští, ale odůvodňuje je tím, že s nimi nevede žádné politické rozhovory.

Poněvadž z jednání Hrabovského je zřejmé, že nemá kladný postoj k nynějšímu státoprávnímu zřízení a dobrý poměr k práci, činím o tom trestní oznámení, aby byl zřezzen do TNP.

O Hrabovském možno říci, že po osvobození nebyl politicky organizován, ale inklinoval se straně, které vyvíjeli politickou kampaň proti straně KSČ a jejímu pokrokovému programu. Své přesvědčení a poměr k lidově-dem. zřízení dával, jak ve službě tak mimo službu na jevo, takže se jeho chování odráželo v řadách nižších důstojníků ČA i mužstva, což mělo neblahý vliv na brzkém a rychlém dosažení cíle v revolučním a pokrokovém dění.

K trestnímu oznámení připojuji zápis výpovědi jmenovaného, aby si tamní úřad mohl udělat závěr o jeho činnosti s poměru k dnešnímu režimu.

Jmenovaný byl po výsledku dán do vazby GV-NB, III. odd. v Litoměřicích, kde se na chází až dosud, a to do doby než bude rozhodnuto o jeho zřezzení do TNP.

Krajský velitel státní bezpečnosti:
[Signature]

Čs. medaile Za zásluhy I. stupně, Čs. vojenské pamětní medaile či ruského Kříže sv. Jiří (za boje na Donu v r. 1918) a Trnové koruny na stuze sv. Stanislava (za boje na Kubáni v r. 1918).

V roce 1950 mu byla odňata vojenská hodnost brigádního generála, jež mu byla vrácena rozkazem ministra obrany ČSFR č. 260 z 6. listopadu 1991.

J. Hrabovský se dne 24. 2. 1921 si v kostele P. Marie Sněžné v Olomouci vzal za manželku Martu Jeřábkovou a měl dceru Dušanu (provdanou Slavíkovou).

Při příležitosti oslav osvobození obce Petřvaldu a 70. výročí konce 2. světové války byla na památníku padlým občanům z 1. a 2. světové války v Petřvaldíku osazena a dne 30. dubna 2015 slavnostně odhalena pamětní deska brig. gen. Jaroslavu Hrabovskému s vyrytou hodností, jménem, daty, podobiznou a věnováním obce.

Desku nechala dle vlastního návrhu vyhotovit obec Petřvald; zhotovila ji a osadila firma Kamenictví Milan Oczadly z Kopřivnice.

Děkujeme za pomoc při zpracování příspěvku Miloslavě Novobilské, Marku Janečkovi, Oldřichu Daňkovi, Květě Míčkové, Iloně Jahodářové a rovněž Veronice Chromé z Archivu bezpečnostních složek.

Autor: Jaroslav Hrabovský – příbuzný gen. J. Hrabovského

Celkový pohled na památník (Foto Miloslava Novobilská).

Zdroje a literatura:

Svazek S-858 UL. Fond Sbirka starých svazků a dotazníků. Archiv bezpečnostních složek, Oddělení archivních fondů. Praha.

Zemský archiv Opava, fond Sbirka matrik Severomoravského kraje, Matrika narozených, inv. č. 1502, sig. P X 14, 1865–1900, Petřvaldíků, Košatka (s. 88).

HANZLÍK, František (2008): O „bílých místech“ v životě Bedřicha Reicina. *Soudobé dějiny* č. 1, s. 22–61. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha.

VALIŠ, Zdeněk (2006): Bez rozsudku. (Vojenský likvidační tábor Mírov).

Vojenské rozhledy č. 2, s. 165–189. Ministerstvo obrany ČR. Centrum bezpečnostních a vojenskostrategických studií Univerzity obrany.

Dostupné on-line: <https://vojenskerozhledy.cz/kategorie-clanku/bez-rozsudku>

Informace k životopisu: <http://vojenstvi.cz>

Pamětní deska (Foto archiv obce Petřvald).

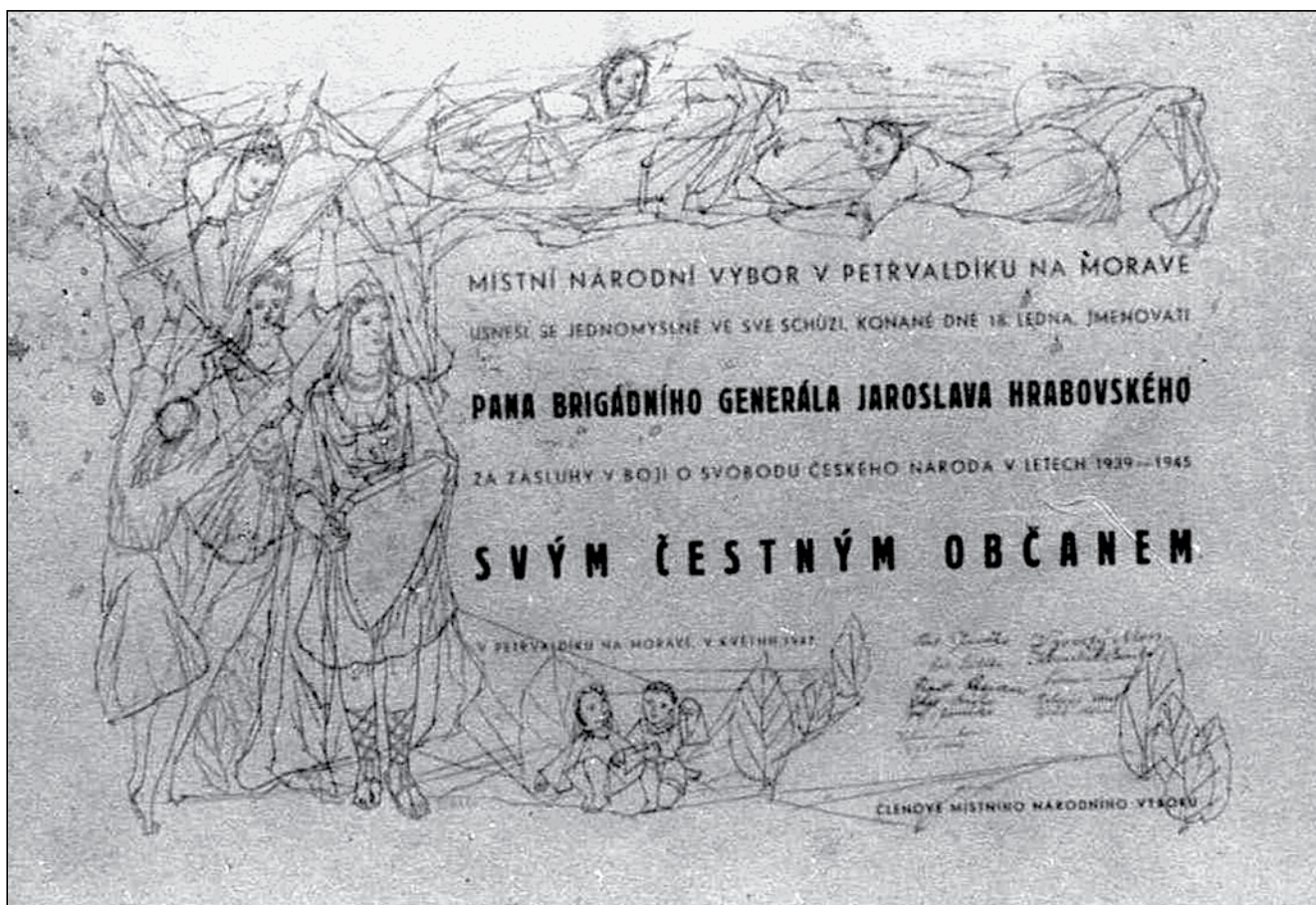

Série fotografií ze jmenování Jaroslava Hrabovského čestným občanem Petřvaldíku 11. května 1947

Fotografie zapůjčil Jaroslav Hrabovský a Marek Janečka.

Jmenovací diplom Místního národního výboru v Petřvaldíku.

Polní dálnice

Radim Jarošek (text a foto)

Tak nám polní cesta mezi Vražným a Hraběticemi dostala nový kabát, je elegantně černý, asfaltový a pěkně to po ní sviští... taková polní dálnička to je.

A všichni jsou spokojeni – v kabině traktoru to nekodrcá a na poli jsme coby dup, opravu zaplatil

stát, zhotovitel měl zakázku, cyklisté a bruslaři si užijí a konečně to tady pěkně vypadá.

Přesto si dovolím uvést méně spokojený, přesněji řečeno nespokojený pohled.

Možná to bude poněkud nečekané, ale je potvrzeno, že hlinitotravnaté či kamenité polňačky přispívaly

a přispívají i dnes ke zvýšení biodiverzity zemědělské krajiny. Tak třeba ptáci. Všeobecně je známá skutečnost, že jiřičky a vlaštovky na hlinitých polních cestách sbírají stavební materiál na hnízda. U dalších druhů ptáků je ve hře sběr potravy. Na klasické polní cestě je zpravidla středový pruh porostlý „plevelem“. To je zdroj potravy pro všechny zrnožravé ptáky polní krajiny, neboť okolní pole jsou plevelů téměř prosta kvůli chemizaci i kvalitně vyčištěnému osivu. Další skupinou je hmyz. Hlinitá či kamenitá polní cesta nabízí spoustu mikrostanovišť pro život mnoha druhů – s různým povrchem, všelijak zarostlá, tu vyšší tu nižší vegetací, na přímém slunci i ve stínu, po dešti se v prohlubních drží voda, někde je sucho, jinde je vlhko...

Vegetace v bezprostředním okolí cest pak může sloužit jako místo odpočinku nebo k zahníždění pro ptáky a samozřejmě také jako úkryt pro zvěř.

Co nabízí afaltka? Černý, hladký, sluncem rychle rozehríváný a pro vodu nepropustný povrch se všemi negativními dopady na zrychlení odtoku povrchové vody, snížení vsaku, zvýšení teploty nad vozovkou, urychlení výparu... Kolik nepropustných ploch takto při šířce cesty cca 3 až 4 m vznikne?

Rekonstrukce cesty byla provedena na základě komplexních pozemkových úprav. Polní cesty jsou v pozemkových úpravách převáděny většinou na obec. Ta následně ponese břímě jejich údržby a můžeme se například ptát, zda údržba

asfaltového povrchu nebude stát více, než vysypání nerovností na měkké polňačce kamenivem.

Vyafaltované polní cesty mají rádi cyklisté, bruslaři ale také automobilisté. Nicméně cesty jsou určeny především pro uživatele zemědělských pozemků, kteří je zdarma (bez vlastní spoluúčasti) obdrží od státu. A opět je na místě otázka: Skutečně by jim nestačily ty dosavadní, třeba s pomístní opravou? Případně trochu jízlivěji: Kdyby se měli uživatelé spolupodílet na opravě, požadovali by ji v takto luxusní podobě? Dotaz je položen obecně, pozemkové úpravy se dělají v celé ČR a všude je to podobné. Neradi bychom křivdili místním, kteří ji možná ani v této podobě nechtěli.

Můžeme se také obrátit s dotazem na zadavatele pozemkových úprav na Státní pozemkový úřad: Jejich cílem je zpřístupnění nově vytvořených pozemků – tady však pozemky již zpřístupněny stávající cestou byly. Jsou proto výdaje na tuto celkovou opravu vůbec oprávněné?

Náklady na rekonstrukci polní cesty byly jistě v milionech korun a přitom vedle ní je potůček. Přesněji řečeno byl, dnes má podobu zanedbaného melioračního kanálu – koryto přímé, hluboké, dno vydlážděné betonovými žlabovkami a voda tam teče tehdy, když vydatněji zaprší a meliorace ji sem rychle přivedou z polí. Na něj se v pozemkových úpravách tak nějak pozapomnělo. Není ale řešení této věci celospolečensky důležitější?

Takto vypadala cesta v roce 2011 (Foto Petr Stupárek).

To je ona v současnosti – polní dálnice.

Nezasloužil by si revitalizaci spíše potok vpravo? Zadrženi vody v krajině se tomu říká.

Symbolický asfaltový černý kříž za bývalou polňačkou...

Z činnosti Regionu Poodří za 1. pololetí roku 2019

Kateřina Křenková

Stejně jako v předcházejících letech byl počátek roku zaměřen na účast svazku na výstavách cestovního roku v Brně, Praze, Bratislavě a Ostravě. Všechny uvedené výstavy probíhaly pod hlavičkou Destinačního managementu Poodří – Moravské Kravařsko o.p.s. na stánku Moravskoslezského kraje.

Počátkem roku bylo zahájeno zpracování projektové dokumentace na projekt „Bezpečná cyklistická doprava v Poodří“, která řeší napojení cyklotras na již stávající „Cyklostezku Odra – Morava – Dunaj“, která prochází obcemi Regionu Poodří. Vedení trasy je plánováno přes katastry obcí Hladké Životice, Pustějov a městyse Suchdol nad Odrou.

Na valné hromadě Regionu Poodří v březnu byla na základě žádosti obce mezi členy svazku přijata obec Jistebník a Region Poodří tak v současné době sdružuje 20 obcí zájmového území kolem řeky Odry.

V sobotu 18. května proběhl 18. ročník „Otevírání Poodří a pooderského košťování“ s doprovodným programem. Do košťování se v letošním roce zapojilo 13 obcí svazku, což je o čtyři více, než v loňském roce.

Celodenní akci zahájila vycházka s ornitologem a průvodcem po Zámecké naučné stezce. Na nádvoří zámku probíhal jarmark certifikovaných výrobků se značkou Moravské Kravařsko, regionální produkt®, k zapojení do včelařské dílny lákali přítomné děti Včelařici z Bartošovic. Prezentován byl projekt Pohádkového Poodří, děti se mohly převléknout do kostýmů pohádkových bytostí. Zpestření přinesla i účast zástupců slovenské místní akční skupiny z Podpolania, kteří ve stánku prezentovali své území a výrobky.

Návštěvníci mohli opět zdarma ochutnat pálenku z krávy, která vítala návštěvníky při vstupu do zámku. V prostorách zámku probíhala výstava fotografií pod názvem „Poodří – voda a život“, na kterých byla očima převážně amatérských fotografů zachycena příroda Poodří. Svatební salon *Marry Me* z Nového Jičína prezentoval slavnostní stolování, svatební šaty a výzdobu z kolekce „Svatba na zámku“. Zpřístupněna byla Expozice Moravského Kravařska.

Nedílnou součástí akce byla tradiční domácí kuchyně. Na nádvoří své uzenářské výrobky nabízelo místní řeznictví a uzenářství „U Špejlíka“ a byl otevřen Dům přírody Poodří.

Proběhlo rovněž předání certifikátů držitelům značky Moravské Kravařsko, regionální produkt®. Na nádvoří zámku si mohli návštěvníci zanotovat s cimbálovou kapelou Vladimíra Štrunce.

Hlavním bodem programu bylo košťování 32 vzorků pálenek v kategoriích slivovice (12), jablovice (11), hruškovice (9), ke kterým v poledne zasedla hodnotící komise. Odpoledne pak byly vyhlášeny výsledky v jednotlivých kategoriích s předáním cen a korunováním vítězů.

Další činnost svazku v průběhu 1. pololetí byla zaměřena především na spolupráci s Místní akční skupinou Regionu Poodří, Destinačním managementem turistické oblasti Poodří – Moravské Kravařsko a souvisejícími aktivitami.

MVDr. Kateřina Křenková

Předsedkyně svazku Region Poodří

Kontakt: katerina.krenkova@bartosovice.cz

Počasí prvního pololetí roku 2019

Petr Dobeš

První pololetí roku 2019 mělo průměrnou teplotu 8,1 °C, tedy o 1,6 °C více, než normál za období 1979 až 2013. Podnormální hodnotu měl měsíc květen, který měl průměrnou teplotu 11,4 °C (-2,2 °C pod normálem). Teplotně normální byly měsíce leden a duben, únor byl silně nadnormální. Mimořádně nadnormální byl měsíc červen, teplotní odchylka činila +4,2 °C. To je tak moc, že byl překročen dosavadní červený rekord z roku 2003. Tehdy byl červený průměr 19,2 °C, letos to bylo 20,8 °C.

Nejnižší teplota tohoto pololetí -13,0 °C byla naměřena 5. února, nejvyšší teplotu měl 30. červen a to 33,4 °C. První letní den jsme měli 25. dubna, první tropický den pak až 10. června.

Po dubnových dvou letních dnech se v květnu žádný nevyskytl, avšak v červnu jsme měli hned

26 letních dnů s maximální teplotou 25 °C nebo vyšší. Dosavadní rekord z roku 2003 činil 20 letních dnů.

Srážkový úhrn prvního pololetí činil 254,7mm, což je 84 % normálu. Měsíce leden – duben byly přitom srážkově normální. Měsíc květen byl dokonce srážkově nadnormální. Napršelo 105,4mm, což je 147 % normální hodnoty pro tento měsíc. Mimořádně podnormální červen, kdy napadlo pouhých 10,4mm (11 %), však rychle zvrátil doposud příznivě se vyvíjející vláhovou situaci. Červenové srážky tak byly znovu rekordní a dosud mimořádně suchý a teplý červen roku 2003, kdy napršelo 16,9mm, odsunuly na druhé místo.

Ke konci pololetí klesla hladina řeky Odry v Odřích opět pod hranici sucha. Tuto hranici určuje výška vodní hladiny, která přísluší tzv. 355dennímu

průtoku, tedy průtoku, který je statisticky překračován po 355 dní kalendářního roku. Pouze 10 dnů v roce by pak měl průtok vody v korytě být nižší. V posledních letech však tohoto průtoku Odra nedosáhne prakticky od konce jara až do podzimu.

V červnu se vyskytly pouze tři zamračené dny. I v těch však svítilo alespoň chvíli slunce. Jako zamračený je klasifikován každý den, kdy množství oblačnosti přesáhne 80 % a nejvíce zamračený den v červnu dosáhl hodnoty 84 %. Přitom 0 % znamená jasnou oblohu bez jediného mráčku a 100 % naopak zcela zataženou oblohu. Jako všechna ostatní měření se i pozorování oblačnosti provádí třikrát denně a výsledná hodnota je denním průměrem. Červnová oblačnost dosáhla hodnoty 49 %, což je vůbec nejnižší hodnota od roku 2002, kdy oblačnost v Suchdole systematicky sledují. Dá se tedy říct, že jsme prožili nejslunečnější červen nejméně za 18 let.

Vítr foukal nejsilněji v noci na 11. března, v nárazech asi 20 m/s a v Suchdole nad Odrou vyvrátil několik stromů i s kořeny – např. u mateřské školy nebo na mostě přes Odru na silnici do Kunína.

Bouřkové jevy se vyskytly ve 12 dnech, nejvíce v červnu, kdy bouřilo v osmi dnech. Kromě jedné bouřky se ale jednalo o vzdálené bouřky, které Suchdolsko obcházely snad ze všech světových stran. Pouze při ranní bouřce 7. června se vyskytly i významnější srážky.

Začátek roku sliboval být relativně bohatý na sněhovou pokrývku. V lednu ležel sníh celkem 16 dnů, v únoru 8 dnů, čímž ovšem 10. února sezona skončila. To je opět nový rekord, od roku 2002 tak časně dosud neskončila. Ve vyšších polohách Libavé, na stanici Červená ale napadl 1 cm sněhu ještě 4. května. Připomínám, že první sníh na podzim napadl 21. listopadu 2018, což byl ovšem jediný den do konce roku. Nejvíce sněhu leželo 4. února – 13 cm, které napadly během noci na tento den.

Teplotní a srážkové údaje jsou měřeny panem Ladislavem Rošlapilem na Šlechtitelské stanici Hladké Životice, ostatní meteorologické prvky a atmosférické jevy jsou pozorovány autorem v Suchdole nad Odrou.

	leden	únor	březen	duben	květen	červen	I. pololetí
průměrná teplota	-1,7	2,2	6,1	9,8	11,4	20,8	8,1
minimální teplota	-12,0	-13,0	-2,8	-2,6	-1,3	8,2	-13,0
maximální teplota	7,7	15,4	19,2	26,3	24,3	33,4	33,4
	leden	únor	březen	duben	květen	červen	I. pololetí
dny arktické							0
dny ledové	10	2					12
dny mrazové	28	19	9	3	1		60
dny letní				2		26	28
dny tropické						8	8
	leden	únor	březen	duben	květen	červen	I. pololetí
počet srážkových dnů	18	10	15	9	21	6	79
srážkový úhrn	31,5	32,9	45,3	29,2	105,4	10,4	254,7
	leden	únor	březen	duben	květen	červen	I. pololetí
počet dnů s bouřk.jevy			1	1	2	8	12
dnů se souvis.sněh.pok.	16	8					24

Mlýnský náhon Suchdol nad Odrou – Hladké Životice Část v katastrálním území Hladké Životice

Radim Jarošek (text a foto)

V minulém čísle jsme opustili náhon, kterým protékala oderská voda od jezu¹ u Suchdolského lesa, u bývalého křížení s Křivým potokem. Název potoka je vpravdě příznačný, protože se křivolace kroutí v mnohačetných meandrech až do svého ústí do Odry. Tvoří zároveň hranici mezi katastry Suchdolu nad Odrou a Hladkými Životicemi. Naše procházka bude odsud pokračovat dále po Životicku a bude to cesta nejen prostorem, ale i časem,

¹ Více o jezu viz příspěvek v POODŘÍ č. 2/2018 a dále doplnění článku na konci tohoto příspěvku.

protože zavítáme do dob minulých. Průvodci nám budou především historické mapy a poměrně skoupé archivní prameny. Mnoho údajů se o životické části náhonu totiž nedochovalo, nebo možná teprve čekají na vynesení na světlo z archivních regálů.

Nuže skočme v čase zpět do doby vzdálené dejme tomu dvě staletí, do prvních desetiletí 19. století, a zkusme si alespoň v hrubých obrysech načrtnout tehdejší krajinu vůkol. Tenkrát bychom ještě neslyšeli hukot projíždějících vlaků, spíš bychom mohli při procházce těmito místy

zaslechnout křik vodních ptáků, mezi kmeny stromů by se leskla hladina a ucítili bychom výrazný pach rybiny. Nějak bychom to kolem sebe nepoznávali...

Poodří bylo odedávna rybničnou krajinou, kde se v nivě Odry na pomezí Moravy a Slezska střídaly rybník za rybníkem. Nebylo tomu tak stále od nejstarších středověkých počátků rybníkářství. Jak je tomu se vším, někdy se rybníkům dařilo a jindy upadly v nemilost. Naštěstí se mnohé dochovaly až do dnešních dnů, podobný osud však neměly rybníky životické; podobný osud neměla ani „naše“ strouha, kterou provázíme a stejný čekal i objekty, které na ní stávaly, i ty už jsou minulostí. Minulostí, kterou se pokusíme letmo oživit na následujících řádcích.

Rybníky mezi Suchdolem nad Odrou a Hladkými Životicemi najdeme na nejstarší známé samostatné mapě Těšínska z roku 1724 autora Jonase Nigriniho (viz výřez). Snad poprvé jsou však životické rybníky zachyceny na mapě Moravy Jana Kryštofa Müllera z roku 1716.

Necháme za sebou **Křivý potok** (Krumbach)² a pokračujeme po levém břehu náhonu, po pár desítkách metrů nacházíme dřevěný most přes strouhu, přejdeme přes něj, necháme jej za zády a vydáme se po nezpevněné cestě přes les, abychom se záhy ocitli na hrázi **Rybníka u Křivého potoka** či **Křivopotočního rybníka**. Tak bychom snad mohli přeložit jeho německý název Krumbachteich. Hráz nevelkého rybníka je prohnutá a táhlým obloukem se vrací zpět ke strouze. Nespěchejme však, ještě u ní nejsme, zastavili jsme se u odbočení další rybniční hráze, která přibližně v pravém úhlu odbíhá k západu. Je mohutnější a není se co divit, protože vzdouvá vody mnohem většího rybníka Stegerteich. Ale kdo ví, jak tehdy scenérie vlastně vypadala.

2 Hladké Životice byly převážně německou vsí a většina názvů v historických mapách a dokumentech je německá.

Na místě je krátká rybníkářská vsuvka: Rybníky již neměly před sebou dlouhého trvání, doba jim přestávala prát hned z více důvodů – ubylo postních dní, hospodaření na panských dvorech se měnilo,³ ceny rybiho masa rostly a přestávalo být tolik v oblibě, jak tomu bylo dříve. Rybníky se vysušovaly a nahrazovaly je pole, pastviny, louky. Nejinak tomu bylo i zde na Životicku; někdy v 60. letech 19. století o svou vodu trvale přichází i největší z nich Nový (Neuteich).⁴ K němu ale teprve dorazíme.

Možná tedy že jsme již tenkrát mohli vidět jen dno bývalého rybníka s pasoucím se dobytkem nebo sekáči luk, možná že jsme mohli spatřit travou zarůstající dno právě letněného rybníka, protože na rybnících se tehdy hospodařilo odlišně a bývaly i více let po sobě vypuštěny.

Není známo nebo přesněji není nám známo, komu se místo na náhonu pár kroků za jeho pravým břehem pozdávalo vhodné pro vybudování **koželužské valchy** (Lederwalke).⁵ Ani údajem, kdy se tak stalo, nemůžeme sloužit, nicméně valcha je zaznamenána již na mapách 1. vojenského mapování (Josefské), které byly vyhotoveny v poslední třetině 18. století.

3 1. polovina 19. století byla na fulneckém panství především obdobím konjunktury chovu ovcí. V Životicích se ovce chovaly ve Velkém dvoře.

4 V literatuře najdeme pouze poměrně skromné zmínky o rybnících v Hladkých Životicích. Poprvé se životické rybníky písemně zmiňují roku 1584 při výpočtu příslušenství fulneckého panství. Podrobnější zprávy o rybníkářství jsou z doby Václava Bruntálského z 1. poloviny 17. století. Uvádí se, že Nový rybník životický zvaný též podle polohy u Chmelného mlýna Chmelský (Hopfenteich) vynesl r. 1644 1 745 zlatých. V 50. letech 17. století jsou známy jménem tyto životické rybníky: Steger, Nový, Šimkovský, Životický dvorský, Kulatý, Malý životický, Pohořelský a Rybník na Křivém potoce. Chovaly se zde ryby všech druhů. Počátkem 19. století byla většina rybníků přeměněna na louky a z uvedených rybníků zbyl r. 1828 jen Nový a Stegerteich, které byly zrušeny v 60. letech 19. století. Nový rybník se členil hrází na dva – horní nazývaný Grasteich a dolní vlastní Nový rybník. Ještě v roce 1845 činila výměra rybníků v katastrálním území Hladkých Životic více než 104 ha.

5 Koželužství, alespoň v klasické podobě, patří dnes již k zaniklým řemeslům. Bližší informace o technologii zpracování kůží a kože-luzích nabízí např. publikace: JANOTKA, M. a LINHART, K. nebo FLORIÁNOVÁ, O. (viz literatura).

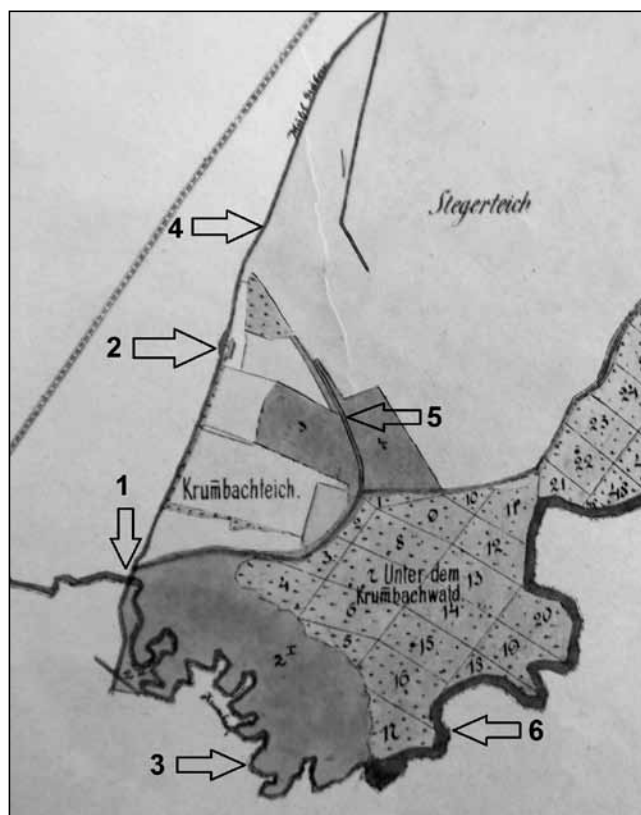

Koželužna (Walk M.) je zachycena již na mapě 1. vojenského mapování, tedy v 18. století. Na výřezu je patrné křížení náhonu s Křivým potokem (uprostřed vlevo). Rybník u Křivého potoka byl tehdy již zalučňěn a zčásti i zalesněn. Na výřezu najdeme i část vodní plochy rybníka Steger (vpravo nahoře nad nápisem Oder FI).

Archivní dokumenty však mlčí; nevíme, jak samotná koželužna vypadala, bylo to spíše nevelké dřevěné stavení obdélného půdorysu s delší stranou situovanou podél strouhy. Koželužna stála těsně u pravého břehu náhonu. Nevíme ani, kdy byla postavena. Prokazatelně před rokem 1823, neboť se dochovalo znění kupní smlouvy koželužské stoupy na tlučení třísla a soukenické valchy z téhož roku.⁶ Ve smlouvě uzavřené v Bílovci čteme následující: *Dnes, 29. ledna 1823, byla uzavřena smlouva mezi bíloveckými koželuhy mistrem Franzem Reichelem, Josephem Statzkym, Franzem Kreutzerem a Appolonií Nennstühl jako prodávajícími a Johannem Mückem jako kupujícím, která se vztahuje na koželužskou valchu na životickém území, patřícího pod fulnecké panství, a to za podmínek a svolení vysoké pozemkové vrchnosti. Kromě objektů, k nimž patřila vlastní dílna, dřevěná obytná budova, sklep, stodola a kůlna, byly řešeny majetkové vztahy k pozemkům: Co se týče pozemků nad a pod touto valchou, bude podél mlýnské strouhy vyznačen prostor o ploše 555 5/6 čtverečního sáhu, a to úzkými výkopky. Tento prostor, který tvoří příslušenství, je součástí prodeje a bude předán vlastníkovi. Ze strany vrchnosti však bude cesta, spadající od Křivopotockého lesa (Krumpachwald) podél mlýnské strouhy, vyhrazena k nahodilému volnému užívání.* Dále bylo uvedeno

6 Smlouva publikována v ANDERKA, M. (1997).

Výřez z hospodářské mapy (kolem r. 1900). 1 – Křížení náhonu a Křivého potoka, 2 – koželužna, 3 – Křivý potok, 4 – náhon, 5 – hráz mezi Rybníkem u Křivého potoka a rybníkem Steger, 6 – Odra.

pod hrozbou pokuty, že: *Je výslovně podmíněno, že v zájmu zachování vrchnostenských soukenických valch nebude v této koželužské valše nikdy valchováno plátno. Nechybělo ani následující ustanovení o údržbě náhonu: Pouze vodní tok nahoře v Křivopotockém lese bude v budoucnu ještě udržovat panstvo fulnecké vrchnosti. Vše ostatní pod valchou, co se týká vedení vodní strouhy směrem k Novému mlýnu, však bude obstarávat kupující strana.*

Kupní smlouva se týkala nejen provozních budov, ale i dřevěných obytných částí, sklepa, stodoly a kůlny, s nimiž jsou budovy stoupy a valchy spojeny.

V roce 1869 je uváděn jako majitel – hospodář Gregor Klemisch (*1837 Šenov u Kunína) a jeho manželka Hedwika Klemisch (*1844 Hladké Životice) a jejich syn Johann. Podobně je tomu v záznamu v roce 1890, kdy je majitelem Gregor Klemisch, tentokrát s Aloisii Klemisch (*1848 Hladké Životice) a synové Rudolf, Franz, Heinrich, Johann (všichni *Hladké Životice). V roce 1900 tam hospodařil a byl majitelem Johann Klemisch, který se narodil v roce 1863 v Hladkých Živicích a konečně v letech 1910 a 1921 zápisy uvádějí jako paní domu Karolinu Klemisch (*1869 Šenov u Kunína). V roce 1937 se o valchárně čp. 102 mluví jako o bývalé.⁷

Kdo ví, jaký asi byl osamocený život tamějších koželuhů... Koželužské řemeslo čas přesunul mezi zaniklá povolání, dům ale zůstal a byl přestavěn na obytnou zemědělskou usedlost.

Další osudy domu se nám nepodařilo odhalit. Jediným skromným dokladem o existenci objektu jsou letecké fotografie z r. 1937 a 1955. Jsou velmi nekvalitní, přesto je znát světlý obdélník střechy, záplaty políček a pár vzrostlých stromů. Ze snímku se zdá, že jednotraktová budova byla okapovou stranou situována rovnoběžně s náhonem a její rozměry byly asi 27 x 12 m.

7 V Hladkých Živicích existovala na čp. 95 ještě koželužna Wilhelma Schenka. Její provoz byl ukončen v září 1949.

Letecký snímek z roku 1937 zachycuje objekt u náhonu. Obdobná fotografie je rovněž roku 1955. Zdroj: Český úřad zeměměřičský a katastrální.

Jako poslední v domě bydlel Josef Chalupa s rodinou. Po jeho odstěhování do Hladkých Životic objekt chátral a v letech 1972–73 byl, již jako ruina bez střechy, zbourán, materiál rozhrnut do okolí a terén srovnán. Odstraněny byly rovněž ovocné stromy v zahradě u domu.

Dnes už nic nenaznačuje, že tady prožilo část svých životů několik generací dřívější koželužny. Nenaznačuje? V břehu náhonu roste poměrně velký kaštan, dřevina u nás nepůvodní, lidé si ji s oblibou vysazovali u svých domů. Je to v místech, která odpovídají místu, kde se stavení nacházelo. Ale kdo ví, třeba je to jen náhoda. Možná by mohl něco odhalit i terénní průzkum.

Opouštíme první ze zaniklých míst, kráčíme podél strouhy a zanedlouho překračujeme hráz bývalého Rybníka u Křivého potoka a vítá nás, dnes již rovněž bývalý, rybník **Stegerteich**. Kdo ví, jestli měl i nějaké české pojmenování a co je skryto v německém jméně.⁸ Náhon běží sevřený mezi svými zvýšenými břehy, které byly navýšeny při jeho čištění, a lze si představit zvuky lopat party mužů, kterak vyhazují bahno, které se usadilo na dně, aby vody mohla dobře protékat. Fyzicky jistě náročná práce byla prováděna po částech i každý rok. Dnes jsou břehy skryty pod korunami listnáčů a nad náhonem vzniká klenba stromů. Plocha Stegerteichu byla odvodněna a změněna na pole a louky.

Pozůstatky rybníka však zůstaly – především široká průjezdná hráz, po které vede modrá turistická značka, je výrazným prvkem krajiny, jenž zdobí mohutné stromy.

Uprostřed bývalého rybníka pak nalézáme drobnější pozůstatek rybníčního hospodaření – strouhu, kterou se nejspíš vedla voda k lovišti. Zaujme nás přímo na ní, blíže k silnici do Kunína, drobný pahrbek, bývalý ostrůvek.

Jsme na Skřivánčím poli (či v kratší podobě Skřivánčí).⁹ Krásné pomístní jméno nesl i hostinec, který stál u hlavní silnice I/57, poblíž místa, kde na ni navazuje hráz rybníka Steger. O kdysi oblíbené hospodě **Na Skřivánčím** však musíme též mluvit v minulém čase.¹⁰

Možná stojí za drobnou zmínku i skutečnost, že část materiálu rybníční hráze, která vedla podél hlavní silnice, byla využita na stavbu této komunikace, proto kus hráze dnes chybí.

Přímá linka náhonu nás dovedla až ke zmíněné silnici první třídy, kterou podejdeme a v pravém úhlu se stáčíme směrem k jihovýchodu souběžně s komunikací.

8 Název Stegerteich mohl být odvozen od osobního jména, nebo také např. od slova Steg – lávka, můstek, případně pěšina (ze zkomoleného slova Steig).

9 Německé pomístní jméno Lerchenfeld – Skřivánčí pole. Stejně německé jméno měla i hospoda – Gasthaus Lerchenfeld.

10 V posledních letech své existence byl objekt hostince, z kterého byly ponechány jen některé nosné části (pilíře), využíván jako přístřešek pro dobytek, někdy v období 1967–68 byl zbourán.

Rybníky nás neopouští, rybníční soustava pokračuje, míjíme menší **Zipfelteich** a záhy se dostáváme k rybníčku, který je na mapě životické části fulneckého panství z roku 1844 nazýván jako **Schuzteich**. Je mnohem menší než ostatní rybníky rybochovné a má zvláštní hodně protáhlý tvar. Mlýnský rybník, tak by se snad dala označit jeho funkce, neboť měl pro provoz mlýna funkci akumulární nádrže či zásobního rybníka. Nejspíš dával i ryby, ale hlavně nadržoval vodu, která mohla být mlynářem využita v potřebný čas. V zimě se pak na něm dětem dobře bruslilo. Voda proudící v náhonu se tedy dostala ke stavidlu a následně byla vpuštěna do akumulární nádrže. Když byla nádrž o ploše 4 129 m² a o objemu 3 700 m³ plná, přepouštěla se voda kolem stavidla mlýna, aby se za ním spojila s tou, která už odvedla svou službu.

Na mapě z r. 1844 jsou zaznamenány názvy rybníků v okolí Nového mlýna – Schuzteich (akumulární nádrž), Zipfelteich, jehož název napovídá, že šlo o rybník v cípu, a Grasteich, tedy Travnatý rybník.

Pod ním již stával největší z objektů na životické části náhonu – výstavný **Nový mlýn** (Neumühle). Dnes je to místo nepříliš vábné, nedávno tam bylo smetiště, kterým byla zasypána část strouhy a i dnes tam ledaskdo něco vyhodí... Jedině zde můžeme poukázat na fyzicky existující kousek historie objektů na náhonu – nevelký kus cihlové zdi, která po mlýnu zůstala. Ale i ostatní terénní tvary drobných struh svědčí o tom, že zde probíhala čilá manipulace s vodou – dnes je již obtížné říci, k čemu sloužilo několik drobnějších struh v prostoru nad mlýnem, jistě zde hrály svou roli i sousední rybníky.

O mlýnu jsme v časopise již psali v č. 1/2005, pro úplnost si základní informace zopakujeme, některé upřesněme a také doplníme.

Datum vybudování mlýna nám není známo, první údaj je až z roku 1765.

Jednotliví majitelé v časovém sledu:

Do roku 1765

Josef Václav, hrabě z Vrbna (případně další)

1765

František Satke, poddaný knížat Lichtenštejnů, mlynář ve Studénce

Ve smlouvě z 1. prosince 1765 čteme: ...dnes, uvedeného data došlo k uzavření smlouvy na prodej Nového mlýna, a to mezi vysoce urozeným panem Josefem Václavem, hrabětem z Vrbna jako prodávajícím na jedné straně, a Františkem Satkem, poddaným knížat Lichtenštejnů, ze vsi Blížčice, toho času mlynářem ve Studénce, jako kupcem na druhé straně. Kupní částka: 1 600 zlatých rýnských.

Smlouva byla zajímavá mj. faktem, že v ní byli jmenovitě uvedeni poddaní z Hladkých Životic, Kletného a částečně z Kujav, kteří měli povinnost využívat služeb tohoto mlýna.

1797

František Satke ml.

Alespoň náznak toho, jak tehdy mlýn vypadal, a také představu o jeho vybavení, může poskytnout výtah z inventáře dle smlouvy ze dne 12. ledna 1797: tři mlýnská kola – u prvního kola uvedeno: (10ks běhounů,¹¹ 7 spodků,¹² u druhého 13 běhounů, 8 spodků, u třetího 11 běhounů, 7 spodků). Vchodové dveře do mlýna se třemi panty s dřevěnou zástrčkou, malé okénko nad dveřmi. V mlýnici dvě okna se železnou mříží, každé se dvěma křídly, kamna. Vjezdová brána. Dveře a mříž do mlýna se dvěma panty a dvěma háčky. V pokoji čtyři lavice. Dvoudílná okna, každé se čtyřmi klikami. Dveře do kuchyně se dvěma panty a dvěma háčky. Dvě železné mříže ve mlýně. Dveře na půdu, kde jsou pytle. Dveře do komory se dvěma železnými panty. Dveře do horního pokoje se dvěma panty. Čtyři dvoukřídlá okna. Zelená kamna. Dveře na půdu se dvěma panty. Dveře do dolního pokoje se dvěma panty, tři tříkřídlá okna se železnými mřížemi, zelená kamna. Dveře z pokoje do kuchyně se dvěma panty. Lavice a stůl z trámových prken. Dveře do stáje s koňmi. Dveře do chléva s kravami. Dveře do chléva s prasaty.

1810

Václav Michel, mlynář z Kujav

Dne 10. května 1810 mlýn kupuje za 1 600 zlatých.

1826

Anna Michel, vdova po mlynáři Václavu Michelovi

Jí je přenechán mlýn v ceně 4 500 zlatých v roce 1826.

1832

Josef a Ferdinand Burešovi

Kupují mlýn od Anny Michel 18. prosince 1832 za 4 540 zlatých.

1847

Mathias Mansbart

vlastní pozemek u Nového mlýna podle dědictví(?) z 2. července a 3. září 1847 za kupní cenu 4 800 zlatých konv. měny.

1856

Franz Bernadek

kupuje v únoru 1856 mlýn od Mathiase Mansbartha za 4 800 zlatých konv. měny.

1871

S. Königl. Hoh. Prinz Phillip Graf von Flandern

Belgický princ koupil mlýn za cenu 22 100 zlatých konv.

1907

Königl. Hoh. Henriette Marie Charlotte Antoniette, princezna z Belgie, provdána vévodkyně von Vendôme a *Königl. Hoh. Josefina Karoline Marie Albertine*, princezna z Belgie, provdána von Hohenzollern objekt vlastnily napolovic.

1926

Jaromír Špaček z Fulneku a František Chrastina z Valašského Meziříčí

1929

Johann Plachke z Hladkých Životic

1945

Alois Pavelka z Valašské Polanky

dostává mlýn přidělem jako konfiskát. Je uveden jako národní správce 3. října 1945.

1958

Státní statek Nový Jičín

Kdo na mlýně přímo hospodařil, se dozvídáme z pozemkových knih. Tak například v roce 1869 je uváděn jako mlynář (mistr) Josef Jahn (*1834 Klokočůvek), pomocný mlynář Franz Bernatek (*1853 Hladké Životice) a kuchařka Mariana Schimezek (*1809 Pustějov).

V roce 1890 byl mlynářem Franz Strnadl narozený v r. 1830 v Bernarticích a paní domu tehdy byla Aloisia Strnadl (*1835 Hladké Životice). V mlýně pracovali dva pomocní mlynáři – Michal Schleider (*1863 Budišov) a Rudolf Kirschke (*1860 Hladké Životice).

O deset let později v roce 1900 mlynářil Franz Strnadl (*1862 Bernatice) s manželkou Sofií Strnadl (*1874 Odry) se dvěma pomocnými mlynáři – Fredem Prahke (*1875 Držkovice u Opavy) a Johannem Maierem (*1871 Krnov).

Po dalším desetiletí v roce 1910 se zmiňuje jako mlynář-mistr Franz Bahner (*1860 Hukovice) s manželkou Justine Bahner (*1860 Nový Jičín). Pomocným mlynářem byl Josef Rasch.

11 Běhoun – horní mlýnský kámen, který se otáčel na spodním kameni.

12 Spodek či ležák – spodní mlýnský kámen.

W. S. Alois Pavelka, 3. 8. 1945, W. P. Životice

Obchodní a živn. komora v Olomouci. Různé čís. sčítacího listu: 303.

Sčítací list I.

pro udělení listy živnostenské, koncese a uznání živností reálných.

Došel dne: 12/11/1920

Politický okres: <u>Novém Jičíně</u>	Místní obec: <u>Životice u J.</u>
Berní okres: <u>Jihlava</u>	
Datum ústní nebo datum presentationis písemně odpovědi, při koncesovaných živnostech datum udělení koncese: <u>7. 10. 1920</u>	Označení strany (osoby dle příjmení a jména) firmy, společnosti, společenstva atd., na níž byl list živnostenský nebo koncese, po případě majitele živnosti reálné: <u>Plachke Jan</u>
Datum a jednací číslo listu živnostenského nebo koncese, po příp. výměru, jimž byla uznána vlastnost reálná: <u>18. 10. 1920, 16748</u>	
Číslo pol. rejstříku živnostenského: <u>10. ob. 7</u>	
Číslo pol. katastru při prodejných živnostech reálných	
Živnost: svobodná, nevázaná na průkaz způsobilosti *) svobodná, vázaná na průkaz způsobilosti *) řemeslná *) koncesovaná *) reální radikovaná *) reální prodejná *)	U osob fyzických budiž uvedeno: bydliště, obec, osada, ulice, čís. pop.: <u>Životice u J. č. 103</u> rok narození (ne stáří!): <u>1883</u> stát, jehož jsou příslušníky: <u>čes</u> rodiště: <u>Vesidl</u> rodná země: <u>Slusko</u>
A. Průkaz způsobilosti podán pro živnost: <u>mlynářská</u>	U veřejných obchodních resp. komanditních společností, které provozují řemeslnou nebo na průkaz způsobilosti vázanou živnost obchodní nebo koncesovanou, budiž uvedeno: jméno a příjmení společníka, jenž podal průkaz způsobilosti: Označení živnosti v listu živnostenském, v koncesi, resp. v uznávacím výměru, propůjčovací listině nebo ve veřejné knize: <u>živnost mlynářská</u>

Sčítací list živností – Jan (Johann) Plachke, živnost mlynářská.

Od roku 1920 byl mlynářským mistrem Johann Plachke (*29. 4. 1883 Pohořílky), paní domu Matilda Plachke (*1889 Nový Jičín) a pomocní mlynáři – Rudolf Brosch (*1903 Životice u Nového Jičína) a Gottlieb Veverka (*1904 Polanka). Celkově bydlelo v mlýně v roce 1921 třináct osob.

A konečně od roku 1945 (resp. 1946) na mlýně hospodařil Alois Pavelka.

Mlýn měl číslo popisné 103. Za posledních majitelů to byl poměrně velký jednopatrový dům na samotě, zděný se sedlovou střechou, krytou jednodrážkovou černou taškou. Měl obdélníkový půdorys o velikosti asi 18 x 12 m. Měl přízemí, nad ním byla mlýnice a z části byl i podsklepen. Byl bíle omítnut a na stavení se vyjímal řada okenic. V těsné blízkosti stávala menší hospodářská budova a v ní se chovala hospodářská zvířata. Vedle se nacházela asi 6 m hluboká kamenná studna. Součástí mlýna byla i přistavěná rampa, na niž se sváželo a odváželo obilí nebo mouka.

Voda z náhonu poháněla kromě mlýnského kola i dynamo, které vyrábělo elektrický proud, jež sloužil nejen pro případné použití ve mlýně, ale dodávalo proud i do speciálního kabelu, který zásoboval asi 400 m vzdálenou myslivnu a zmíněnou zájezdní hospodu Na Skřivánčím.

Celé dřevěné kolo bylo ukryto v dřevěné kůlně a odtud pak vedla hnací hřídel do sklepní

Takto vypadal Nový mlýn v roce 1922 (POODŘÍ 1/2005).

místnosti. Přes páky, pomocí spojek a řemenů se otáčivá síla dostávala do prvního patra, kde poháněla mlýnské stolice a vše potřebné k mletí. Na mletí šrotu a krupek používal mlynář otáčivé mlýnské kameny, které tomuto druhu mletí zrna plně postačovaly. Zrno mleté na všechny druhy mouky se zpracovávalo na třech mlecích stolicích.

Obytná část byla v přízemí, v místnostech vlevo; vpravo pak byla velká kuchyň. Ke mlýnu patřila i menší hospodářská budova, v níž chovali krávu, kozu, drobné zvířectvo a dva psy. Součástí

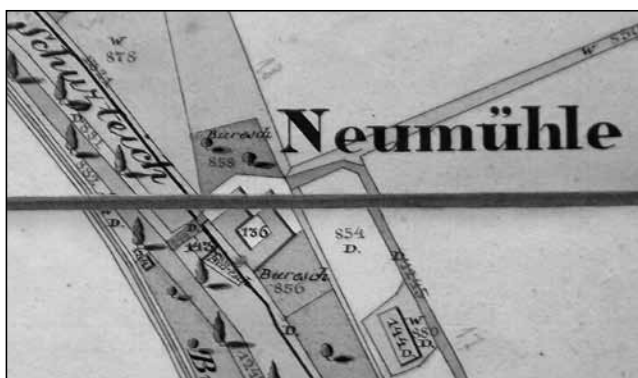
vlastnictví byla nejenom orná půda a les s mlýnkou, ale i ovocný sad s nemnoha stromy.

Před první polovinou šedesátých let začínaly vystávat první těžkosti s mletím. Mlýn byl určen delimitační komisí jako „přebytečná“ kapacita – většinou mletí mělo být „odzvoneho“.

Na začátku roku 1956 se mele obilí naposledy a téhož roku je Al. Pavelkovi odebrán i živnostenský list.

V roce 1958 se společně manželé Pavelkovi rozhodují opustit už „odepsaný“ mlýn.

Samotná budova ve vlastnictví státního statku chátrá. Mlýn i s mlýnským kolem stál až do konce sedmdesátých let, potom byl buldozerem JZD stržen a rozhrnut.

Na situační mapě z roku 1844 jsou kromě samotného Nového mlýna zachyceny i dřevěné objekty 134 (za cestou) a 143 a 144, mostek přes strouhu a akumulací nádrž (Schuzteich) nad mlýnem. Zdroj: Zemský archiv Opava.

Nový mlýn na katastrální mapě z roku 1875.

Další, podrobnější údaje o mlýnském složení najdeme v Technické zprávě pro mlynáře Johanna Plachkeho z roku 1937:

Výška dna horního náhonu je zajištěna před stokem do vantrouku dřevěným prahem. Vantrouk a jalový příkop jsou částečně přemostěny příjezdem k mlýnu. Závodní stavidlo nachází se pod podlahou strojírny mlýna, je 2,2 m ve světle široké a 57 cm vysoké, a sice bezprostředně před kolem na svrchní dopad o průměru 2,60 m. Šířka kola obnáší 2,71 m, hloubka lopat 37,5 m (cm?) a počet obrátek v minutě 10. Kola brodí asi 10 cm ve spodní vodě. Délka horního náhonu

od valchárny až k mlýnu činí 1 250 m, spodního náhonu až k bývalé valše 620 m (viz barevná příloha).

Povolené největší množství vody v náhonu činí jak u mlýna v Suchdolu 1,575 m³/vt a užitečný spád 2 905 m.

V mlýně jsou poháněny vodním kolem: 2 franc. stolice 300x600 mm s potřebou á 6 k.s. tj. 12 k.s., 1 loupačka á 1,5 k.s. a 1 šrotovka o 1 100 mm průměru á 3,91 k.s. Úhrnná potřeba činí tudíž 17,41 k.s.

Jako náhradní pohonní síla stává jeden olejový motor soustavy Adam – Diesel o výkonu 25 k.s.

Ve vantrouku nachází se v pravé stěně před mlýnem jalové stavidlo o 70 cm světlé šířky a výšce 70 cm. Zvláštní jalové stavidlo nachází se vedle vtoku do vantrouku před příjezdem do mlýna a má světlou šířku 1,20 m a výšku 77 cm. Jalový příkop běží souběžně s vantroukem.

Mimoto stává ještě přepad z betonových rour přímo z rybníku pod příjezdem do spodního náhonu.

Zastavení u mlýna bylo delší a není divu, byl to nejvýznamnější objekt na životické části náhonu.

Necháváme mlýn, resp. to co z něj zbylo, za sebou a pokračujeme v putování po vodě dále. Cesta nás vede kolem náhonu, který pokračuje souběžně s hlavní silnicí I/57 a po několika desítkách metrů se strouha dělí do dvou souběžných, těsně vedle sebe vedených koryt. Zanedlouho se dostáváme k místu, kde se obě strouhy pravouhle lomí (nachází se zde rozcestník turistických značek s matoucím názvem Křivý potok) a dále pokračují kolmo na silnici. Jdeme po hrázi a vrátíme-li se pomyslně v čase zpět, uvidíme vlevo běžící vodu struh, za ní se lesknout hladinu rybníka a vpravo klikatící se Odru.

Na výřezu z mapy I. vojenského mapování (cca poslední třetina 18. století) je patrný na levé straně klikatící se náhon, rybníček nad mlýnem, Nový mlýn. Znázorněny jsou soustavy rybníčních hrází, na vodě byl tenkrát jen Nový rybník. Nápis Walch M. (viz text níže) označuje soukenickou valchu. Náhon je zaústěn poměrně nedaleko pod ní do Odry. Mapování bylo ovšem tehdy prováděno pouhým pozorováním v terénu a tomu odpovídá i přesnost a úplnost údajů.

A slyšíme šplouchání vody a rytmické úder. Blížíme se totiž k poslednímu stavení na náhonu

– **soukenické valše** (Tuchwalke). Nenecháme si ještě ujit těsně před ní pohled na krásný **kamenný klenutý mostek** na hrázi. I ten je již bohužel minulostí, zašel na nezajem lidí...

Sice nepříliš kvalitní, ale dnes historicky cenná fotografie v této podobě již neexistujícího kamenného klenutého mostku na hrázi Nového rybníka.

Průhled bývalým mostkem (Foto Adam Bill).

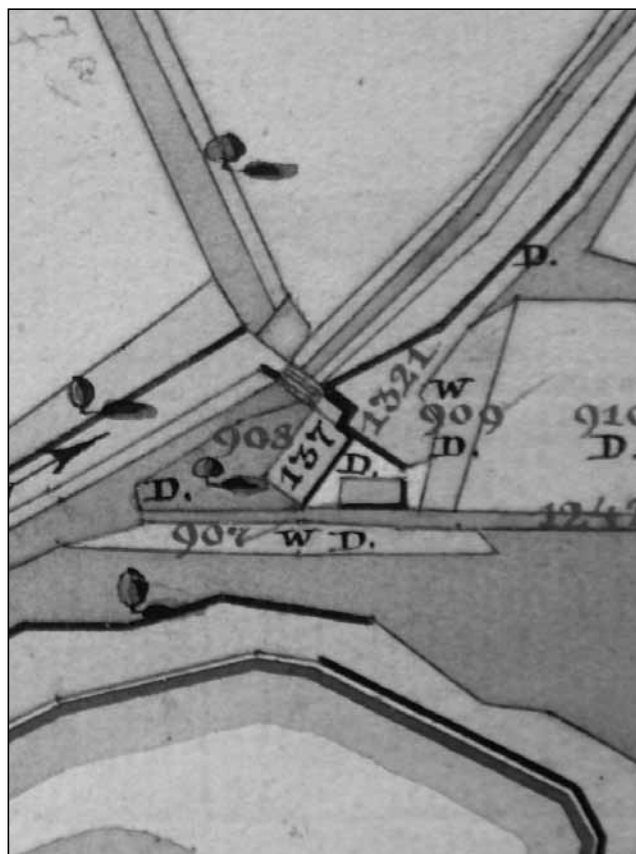
Jsme u valchy v roce 1809. Tento letopočet má své opodstatnění. Valcha je totiž opět objekt, o němž je známo jen málo a právě z tohoto roku se v Zemském archivu v Opavě dochovalo její jediné nám známé vyobrazení na ručně kolorovaném stavebním plánu, jehož autorem je Maxmilián Wielsch.¹³

Pokud skutečnost odpovídala plánu (viz barevná příloha), lze načrtnout tuto podobu valchy.

Celková situace – vodou vedená mlýnskou strouhou protékala pod rybniční hrází a roztáčela dřevěné kolo valchy.¹⁴ Pod ní byla malá nádržka a dále

již voda odtékala náhonem souběžně s hrází Nového rybníka dále. Je otázka kam, možná že zde již ve vzdálenější minulosti náhon končil, další využití vody z náhonu nemělo opodstatnění, neboť na něm nestál již žádná další objekt, a přitom je jeho ústí do Odry vzdálené ještě téměř 1,5 km. K čemu takové dílo, jistě náročné i na údržbu, sloužilo? Na mapě 1. vojenského mapování ústí náhon do Odry poměrně blízko u valchy, je však otázkou, zda lze tuto mapu považovat v podobném detailu za dostatečně důvěryhodný zdroj. Trochu odlišně je okolí valchy zachyceno na mapě v knize M. Anderky (1997) o Hladkých Živicích. V ní se totiž koryto náhonu pod valchou rozděluje – jedno pokračuje tak, jak jej známe a druhé ústí těsně pod objektem do Odry.

Voda náhonu proudila potrubím pod hrází a dále dřevěnými žlaby (vanatroky) na vodní kolo na spodní vodu. Nad kolem bylo stavidlo, voda mohla proudit i mimo vodní kolo. Mohutná, nejspíš dubová hřídel pak převáděla jeho pohyb do objektu valchy. Ta se dle půdorysu v plánu skládala z pěti různých velkých místností, z nichž jedna byla zděná, ostatní měly zdi ze dřeva. K čemu jednotlivé prostory sloužily, se můžeme jen domnívat; je zřejmé, že v první, největší docházelo k valchování, další sloužily i jako obytné,

Detail soukenické valchy na mapě z roku 1844 – dva dřevěné objekty (137) pod hrází Nového rybníka. Náhon přivádí vodu zleva, ta protéká pod tenkrát pravděpodobně ještě dřevěným mostkem, pohání kolo, následuje drobná vodní plocha u valchovny a strouha dále pokračuje podél Nového rybníka severovýchodním směrem. Zcela dole je tok Odry. Zdroj: Zemský archiv Opava.

¹³ Maxmilián Wielsch (17. 1. 1780–1848), stavitel. Byl činný v Opavě, Krnově a dalších místech, zejména ve službách řádu německých rytířů. Jeho manželkou byla Theresie Czeiková, dcera majitele soukenické továrny Johanna Czeiky; synem opavský stavitel Anton Wielsch (1818–1884).

¹⁴ Valchy nebyly dříve žádnou vzácností. Například dodnes je používáno pomístní jméno Valcha na levém břehu Odry nad Klokočůvkem (viz ŠUSTEK, F.). Soukenická valcha je rovněž zachycena na mapě 2. vojenského mapování u dnešního Velkého Bědného rybníka u Studénky. V 17. století je doložena existence dvou valch v Bernartících nad Odrou. V pramenech jsou často označovány jako valchovní mlýny a v mapách je najdeme pod stejnou značkou jako mlýny. Více o valchování sukna a valchářích – JANOTKA, M.; LINHART, K. nebo Internetová encyklopedie Malá voda a další (viz literatura).

skladovací a podobně. Stavení mělo poměrně vysokou, nejspíš sedlovou střechu s komínem.

Součástí plánu je krátký, obsahově ne zcela jasný text s technickými údaji. Uvádí se v něm, že: „Vodní kolo dostane vodu při stávajícím spádu 14 střeveců výšky, 28ks lopat má šířku $2\frac{1}{3}$ střeveců a 1 střevec na výšku. Hrdlo (vtok) na vodní kolo bude upraveno podle vodního kola, aby voda tlačila kolmo na lopatky. Přítok se děje od stávajícího jezu (prahu, regulačního stavidla?), jehož výška musí být dodržena, včetně přívodu až k vantročkům, a má 4 palce spádu a od středu vodního kola až ke konci vantroků 6 palců takového spádu.“

Valchovní mlýn je zaznamenán na mapě 1. vojenského mapování z poslední třetiny 18. století.

Na císařském otisku z roku 1833 a mapě Hladkých Životic (panství Fulnek) z roku 1844 jsou zachyceny dva dřevěné objekty – větší valcha a menší, pravděpodobně další provozní stavení. Rozdělení koryt náhonu pod valchou na mapách není.

Valcha měla čp. 105 a byla majetkem fulneckého panství. Kdy byla postavena nevíme. Pokud jde o majitele, pak v roce 1869 na ní hospodařil nájemce Josef Schubert (*1813 Ratkov, syn valcháře Thomase Schuberta v Dolním Vikštejně) s manželkou Klementinou (*1817 Bílovec) a s nimi tam bydleli synové Eduard (*1838), Wilhelm (*1840), Ferdinand

Soukenická valcha na katastrální mapě z roku 1875.

(*1844), Karl (*1844), Heinrich (*1848), Edmund (*1854) a dcery Maria, Karolina a Magdalena.¹⁵

V roce 1890 je v dokumentech uvedeno, že objekt zanikl – byl zbourán.

Opouštíme místo bývalé valchovny a pokračujeme po břehu mlýnské strouhy (Mühlbach či Mühlgraben). Náhon se vlíná v loukách obklopených vrbami a k ústí, kde spojí své vody s Odrou, zbývá 1 400m. Vlevo se obloukem odklání mohutná hráz Nového rybníka, u níž se dříve nacházela

¹⁵ Možná, že jedním z předchozích majitelů byl Johann Mück, který na základě smlouvy z 29. ledna 1823 koupil koželužnu a soukenickou valchu (viz výše).

Náhon v k. ú. Hladké Životice se zákresem míst a objektů:

1 – křížení náhonu s Křivým potokem, 2 – Rybník u Křivého potoka, 3 – koželužská valcha, 4 – rybník Steger, 5 – mlýnský rybníček, 6 – rybník Zipfel, 7 – rybník Grasteich, 8 – Nový mlýn, 9 – soukenická valcha, 10 – Nový rybník, 11 – ústí náhonu do Odry.

Podkladová mapa: Český úřad zeměměřičský a katastrální.

myslivna a stávaly stodoly. Prostor mezi náhonem a rybníkem se nazýval Walkstück, tedy místo patřící valše, a můžeme spekulovat o tom, zda se zde nesusilo valchované zboží. Zbývají nám poslední metry k vrbám na strmém břehu Odry, přicházíme k nenápadnému ústí strouhy. Naše procházka zaniklými časy je u konce.

Od jezu u Suchdolu nad Odrou jsme ušli 7 km a spatřili – ve skutečnosti nebo jen v mysli – dva vodní mlýny, dvě valchy, vodárnu, rybníky a další stavby. Svůj účel dnes plní už jen, v této části Poodří poslední, dva klenuté mostky, ostatní si musíme spojovat se slovem bývalý. Jako památka krajinářské povahy zůstává strouha a hráze rybníků, vzpomínka na doby zdejší rybníkářské slávy¹⁶ a zaniklá řemesla „lidí od vody“.

Budeme-li pokračovat po proudu Odry, došli bychom po několika desítkách metrů k bývalému mostu ke Karlově dvoru (Karlshof). Ten však s mlýnskou strouhou nesouvisí. O něm třeba někdy přistě.

Doplnění informace o jezu na Odře z minulého čísla

Ve Státním okresním archivu Nový Jičín se dochovala Technická zpráva, která obsahuje text, který popisuje konstrukci jezu, a výkresovou dokumentaci v měřítku 1 : 100 (viz barevná příloha).

Ze zprávy z roku 1937 (Johann Plachke) vybíráme údaje, které se váží přímo k jezu:

Společný jez vodních zájemníků je zřízen na pozemku p. č. 773 v Suchdolu v řece Odře. Jez zůstává z 5 řad pilot zpevněných kleštinami a spojených modly (moduly?). Jezní těleso má kamennou výplň a je pokryto fošnami. Sedlový jez tento má korunovou délku 13,32 m a šířku 3,65 m. Podjezí je 2,50 m široké a pokryto fošnami. Zajištěno je pilotami a kamenným záhozem. Břehy jsou na obou stranách jezu zajištěny šalováním za pilotami, a sice vpravo na délku 25,50 m a vlevo na 31,60 m.

Vtok do mlýnky nachází se na levém břehu 22,6 m nad jezem a má tři spouštěcí otvory s ručně poháněnými stavidly. Též u vtoku jsou břehy mlýnky oboustranně, a sice vlevo na 7,0 m délky a vpravo na 9,40 m podobně zajištěny šalováním s pilotami.

Jako zvláštní zajištění proti vysokým vodám stává na pravém břehu řeky Odry ve vzdálenosti 94,8 m nad jezem betonový přepadní jez o délce 12,27 m a v mlýnce ve vzdálenosti 265,5 m pod vtokem regulační stavidlo s dvěma otvory.

¹⁶ Pokusy o obnovu rybníků: V roce 1952 probíhala jednání o obnově suchdolských a životických rybníků pro vodohospodářské a rybochovné účely. V Suchdolu se jednalo o dvou bývalých rybnících o výměrách 40 ha (horní) a 35 ha (dolní). V Hladkých Životicích o třech – u Křivého potoka (10 ha), prostředním zvaném Skřivánčí pole (Steger, 32 ha) a Novém (85 ha). Obnova rybníků by vyžadovala stavbu jezu na Odře a další poměrně rozsáhlé úpravy. Počátkem 60. let byl pak zpracováván Státním rybářstvím v Jistebníku záměr na obnovu rybníka na Skřivánčím poli o výměře cca 36 až 40 ha. A konečně úvahy o obnově rybníků se objevují i v roce 2004, kdy byla zpracována studie „Obnova rybníčních soustav v Regionu Poodří“.

Mlýnka zásobí napřed mlýn kunvaldského velkostatek dr. Viktora Bauera v Suchdolu, pak bývalou valchárnu Jana Klemische v Hlad. Životicích č. 102 a konečně tak zvaný Nový mlýn manželů Jana a Matildy Plachkých v Hl. Životicích č. 103.

Poděkování za pomoc při zpracování příspěvku patří Květě Míčkové, Karlu Goldovi, Pavlu Kašparovi st., Petru Billovi, Ivanu Houdkovi, Miroslavu Riesovi a Josefu Kopeckému.

Zdroje a literatura

Zemský archiv Opava

Pozemková kniha velkostatek Fulnek – Hladké Životice (čp. 95), inv. č. 2375, sign. E7 – 46.

Hlavní kniha velkostatek Fulnek – Hladké Životice (čp. 102), r. 1806–1882, sign. E7 – 52.

Fond Velkostatek Opava, Gruntovní kniha pro panství Fulnek, inv. č. 2353, sig. E – 7 – 24, fol.: 24, 186–197, 422 (454/504).

Fond Velkostatek Fulnek, Pozemková kniha pro panství Fulnek, 1813–1848, inv. č. 2354, sig. E – 7 – 25, fol. 121.

Fond Velkostatek Fulnek, inv. č. 2381, sig. E 7 – 52, Hlavní kniha pro Fulnek, Hladké Životice a Kujavy, 1805–1882, fol. 7.

Fond Velkostatek Fulnek, inv. č. 2354, sig. E – 7, fol. 162 (160/504).

Wielsch, Maxmilián (1809): Nárys soukenické valchy v obci Hladké Životice. Fond Velkostatek Fulnek. Inv. č. 2306.

Situační mapa fulneckého panství, obec Hladké Životice (r. 1844). Fond: Velkostatek Fulnek. Inv. č. 2145.

Státní okresní archiv Nový Jičín

Zpráva o jezu na Odře... Archiv obce Suchdol nad Odrou 1768–1945. Inv. č. 61.

ANDERKA, Manfred (ed.) (1997): *Seitendorf bei Fulnek im Kuhländchen. Heimatbuch. Land Mähren. Ostsudetenland*. Pfullingen. 383 s. (Redakce Karl Barwig).

AUGUSTINKOVÁ, Lucie a kolektiv (2011): *Moravská brána do Evropy. Soupis technických a zemědělských památek regionu Poodří*. MAS Regionu Poodří, o. s.

FLORIÁNOVÁ, Olga (2005): *Kůže – zpracování a výrobky*. Grada Publishing, Praha. 180 s.

HURT, Rudolf (1960): *Dějiny rybníkářství na Moravě a ve Slezsku*.

JANOTKA, Miroslav; LINHART, Karel (1984): *Zapomenutá řemesla: vyprávění o lidech a věcech*. Praha: Svoboda. 192 s.

KADLČÍK, Květoslav (1948): Rybníkářství a rybářství na Novojicku, *Kravašsko X*, č. 4–5, s. 53–56.

KÁNSKÁ, Lenka (1997): *Předpoklady pro obnovu rybníční sítě v CHKO Poodří*. Diplomová práce. Univerzita Palackého, Olomouc.

LANGER, Jiří (1974): Dvě tradice valchářství na východní Moravě. In: *Moravsko-slovenské vztahy v lidové kultuře*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, s. 91–130.

MYDLARČÍK, Svatopluk (1966): Kapitoly ze zašlé slávy moravsko-slezského ovčáctví. *Novojicko. Okresní vlastivědný sborník* č. 8, s. 7–10.

OPPL, Stanislav Václav (1931): Jak se pěstovalo kdysi rybníkářství na Fulnecku, *Český lid*, XXXI, č. 6/7, s. 224–227.

ŠOPÁK, Pavel (2012): Vincenc Michalka a stavební kultura v polovině 19. století. *Časopis Slezského zemského muzea, série B*, r. 61, č. 2, s. 131–140.

ŠTASTNÝ, Václav; ŠUMPELA, František (1998): Koželůžství na Moravě (příspěvek k poznání tradičního řemesla). In: *Vlastivědný věstník moravský*, roč. L, sešit 3, s. 266–284. Muzejní a vlastivědná společnost v Brně.

ŠUSTEK, František (1959): Valcha, samota na Odře u Klokočova. *Vítkovsko*, č. 8, s. 14–15.

TUREK, Adolf (1940): *Fulnecko*. Publikace Vlastivědy Moravské. Brno.

Revitalizace starého náhonu v k. ú. Suchdol nad Odrou a v k. ú. Hladké Životice (studie), zpracovatel Q-PARS, v.o.s., 1995.

Internetová encyklopedie Malá voda: <http://mve.energetika.cz/uvod/valcha.htm>

Současný stav náhonu

Zbytky hradičího objektu na Křivém potoce pod křížením s náhonem.

V popředí hráz bývalého Rybníka u Křivého potoka, která se stáčí vlevo. Vpravo na ni navazuje hráz dřívějšího rybníka Steger, po které je vedena turistická značka.

Místo, kde u náhonu (v popředí) stávala koželužská valcha, odpovídá přibližně mohutnému jírovci (uprostřed foto).

Koryto strouhy je v celé délce poměrně dobře zachované. Fotografie byla pořízena v roce 2019 poblíž koželužny.

Současný pohled z náspu silnice Fulnek – Nový Jičín na náhon. V popředí dřívější silnice s úroňovým křížením s železniční tratí (vpravo). Vlevo od náhonu se nacházel rybník Steger.

Nezarostlý světlý pruh mezi stromy je pozůstatek bývalé akumulční nádrže nad rybníkem.

Z Nového mlýna se dochoval jen nepatrný nepatrný zbytek zdiva.

Pravouhý ohyb strouhy poblíž Odry asi 300 m pod mlýnem poblíž bývalého hostince Na Skřivánčím. Název turistického rozcestníku „Křivý potok“, který je umístěn poblíž hlavní silnice, je poněkud matoucí.

Kamenný klenutý mostek na hrázi nahradila po jeho zborcení ocelová roura... raději bez dalšího komentáře.

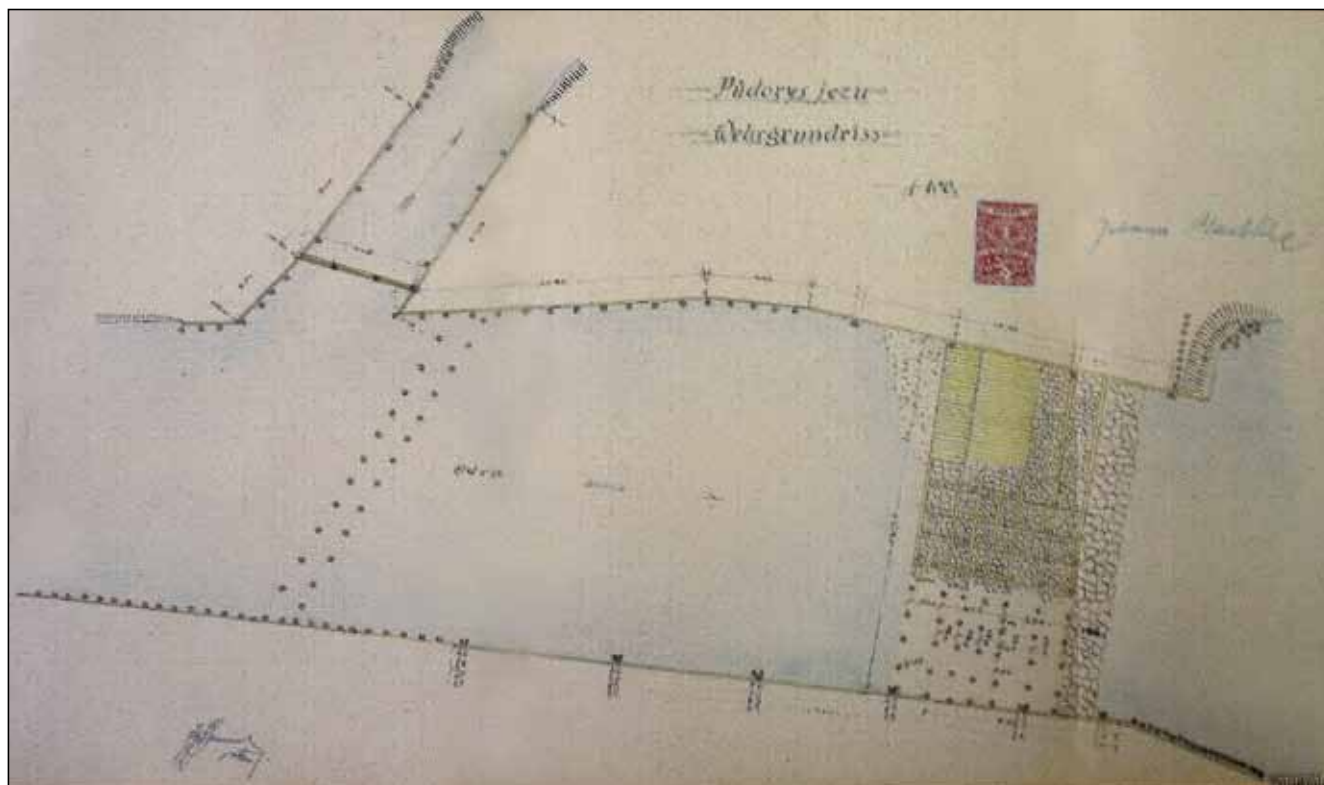
Hráz bývalého Nového rybníka skýtá možnost příjemných vycházek pod klenbou korun stromů.

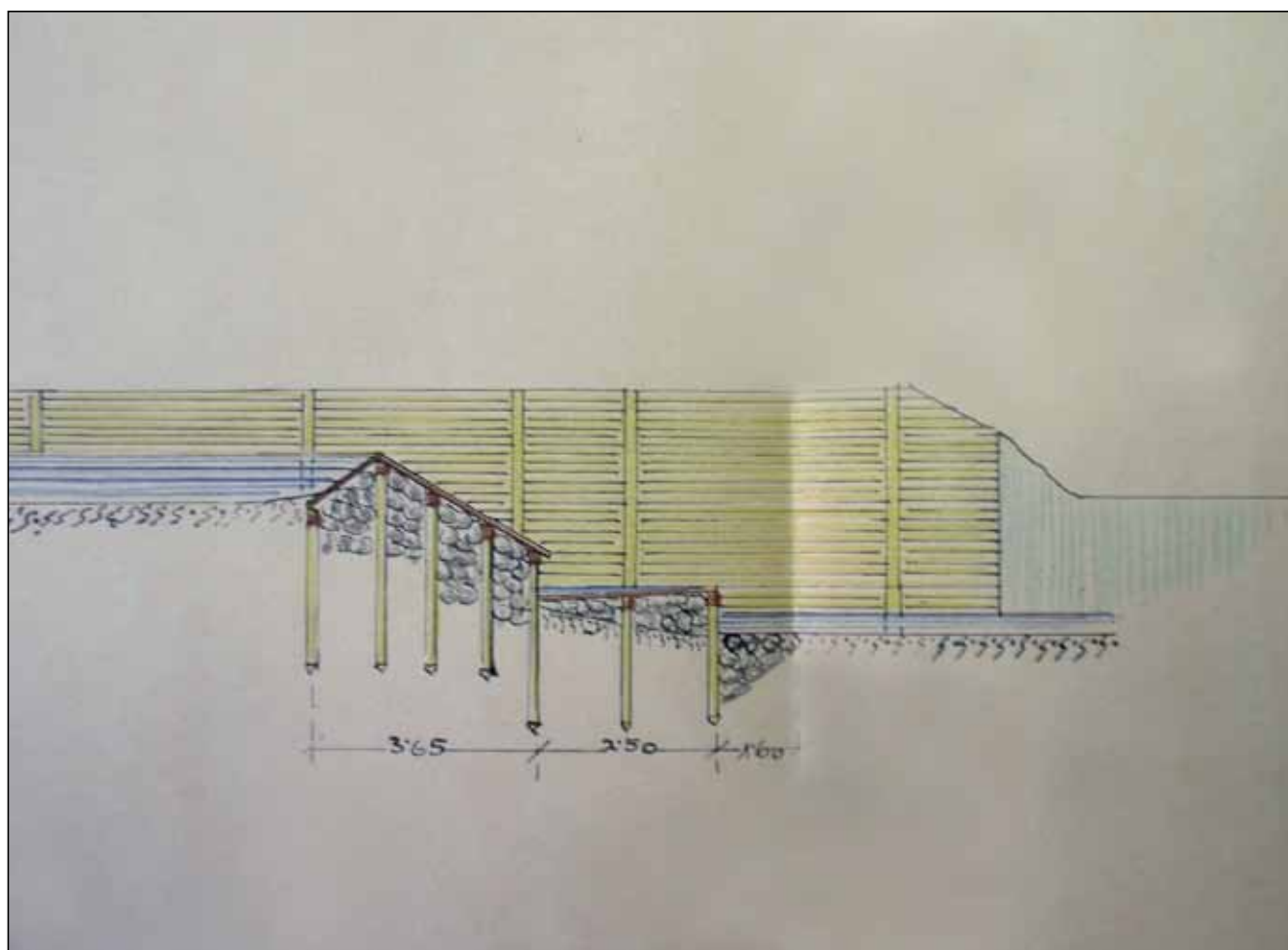
Mlýnská strouha v loukách pár set metrů před soutokem s Odrou.

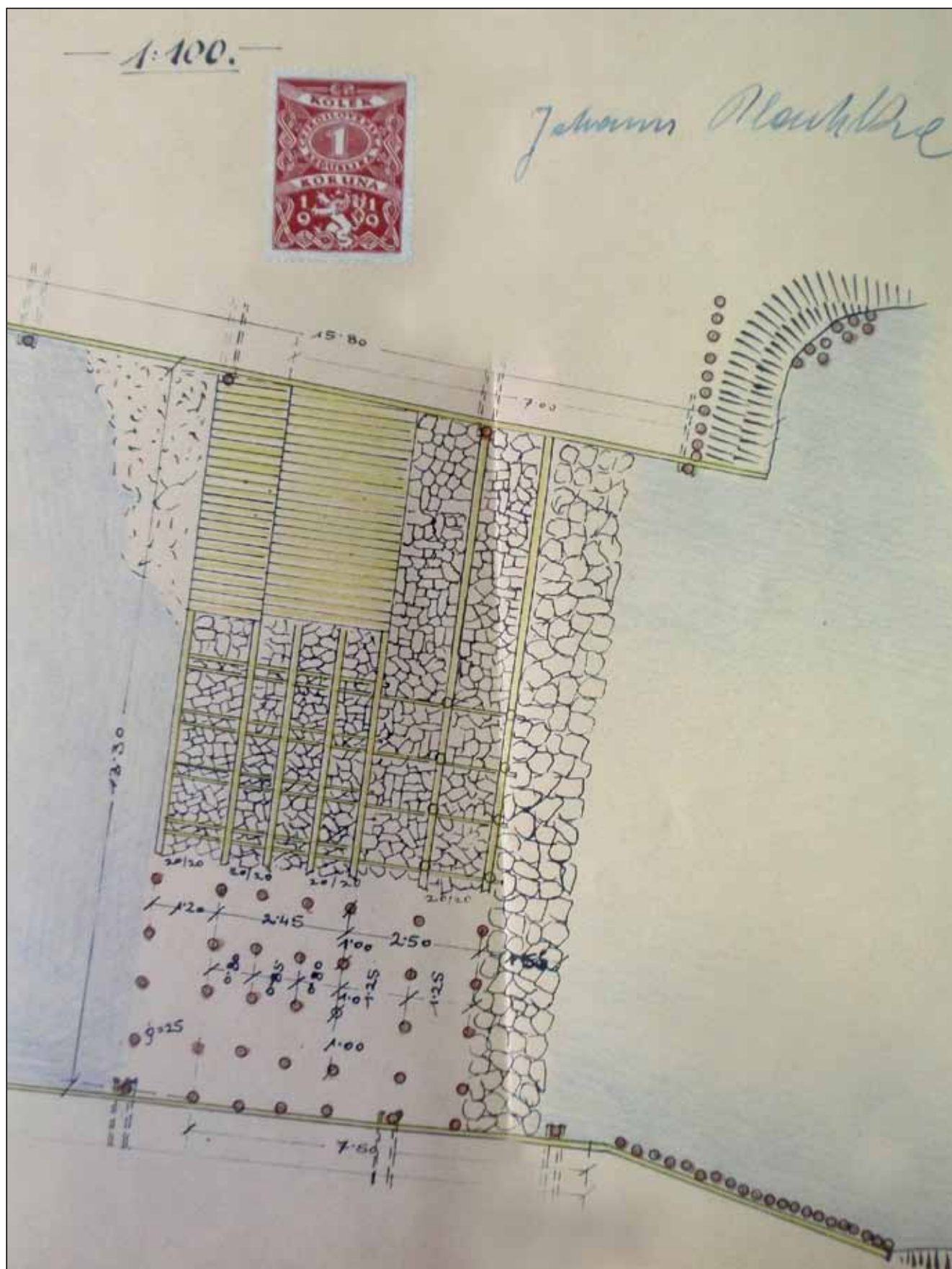
Ústí náhonu do Odry se nachází v dosti obtížně přístupném místě. Je zarostlé náletem dřevin a bohužel nechybí ani odpadky...

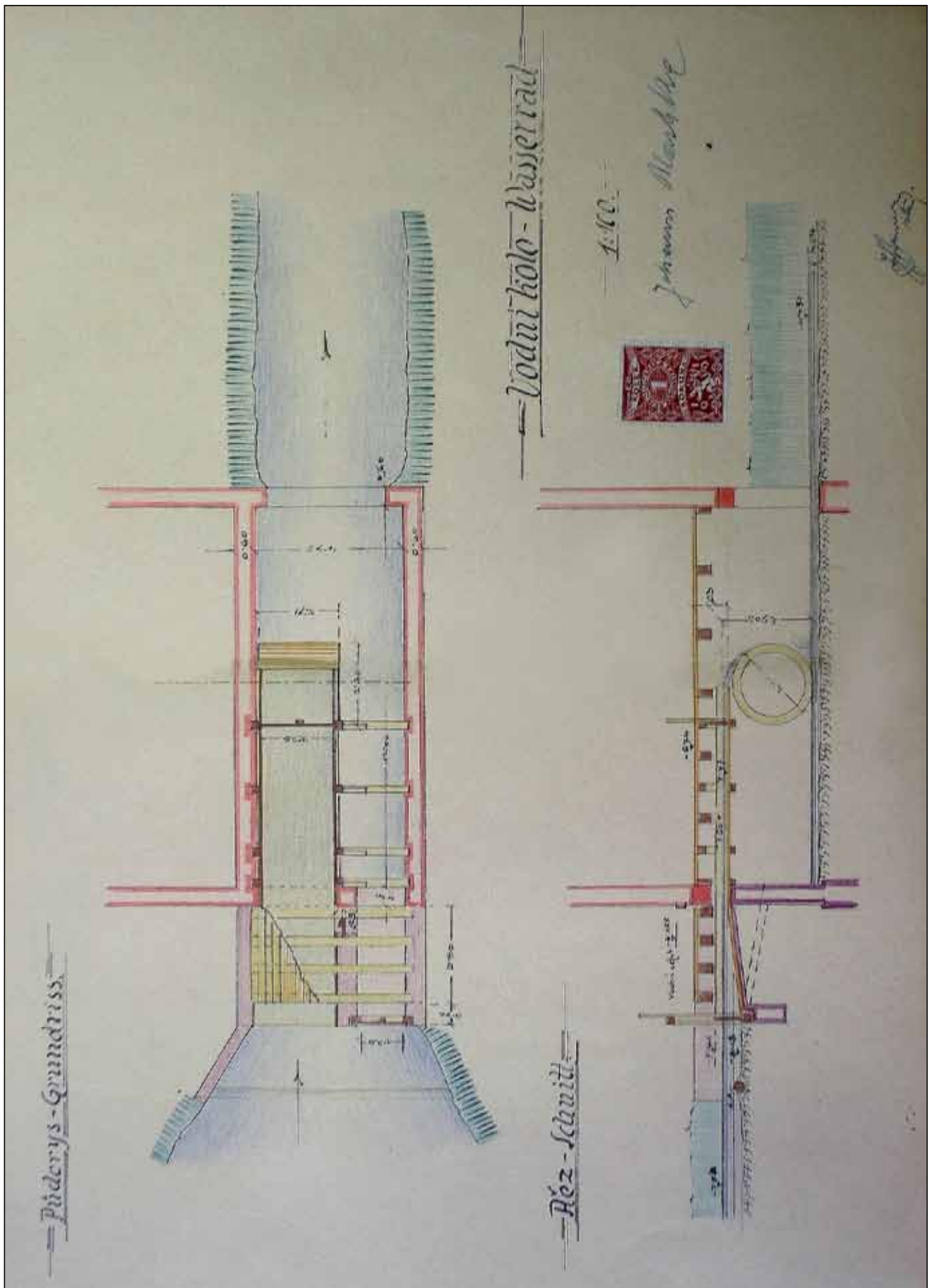
Jez na Odře – půdorys, celkový pohled. Vlevo nahoře odbočení náhonu. Zdroj: SOkA Nový Jičín.

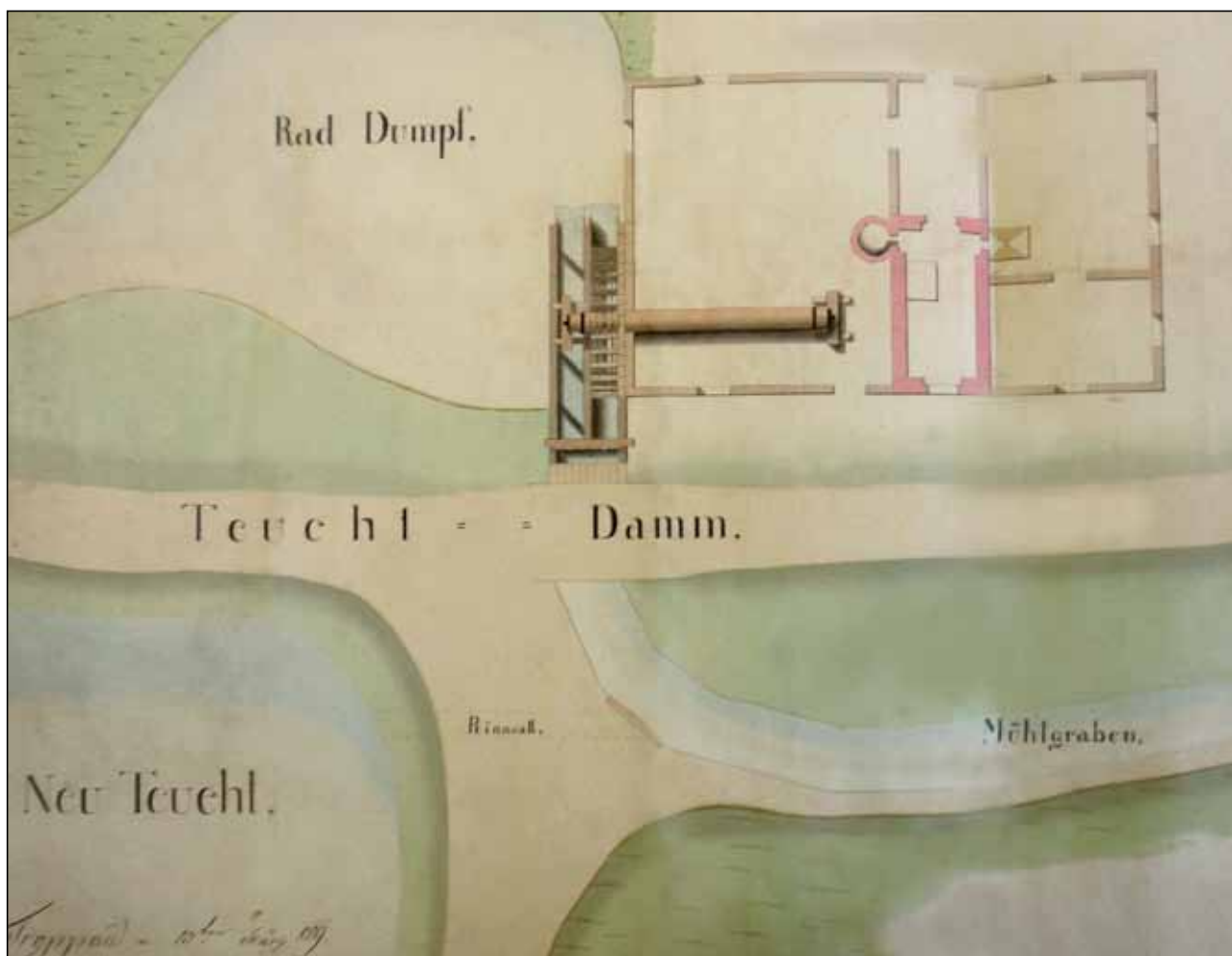
Podélný profil jezu.

Půdorys jezu – detail konstrukce.

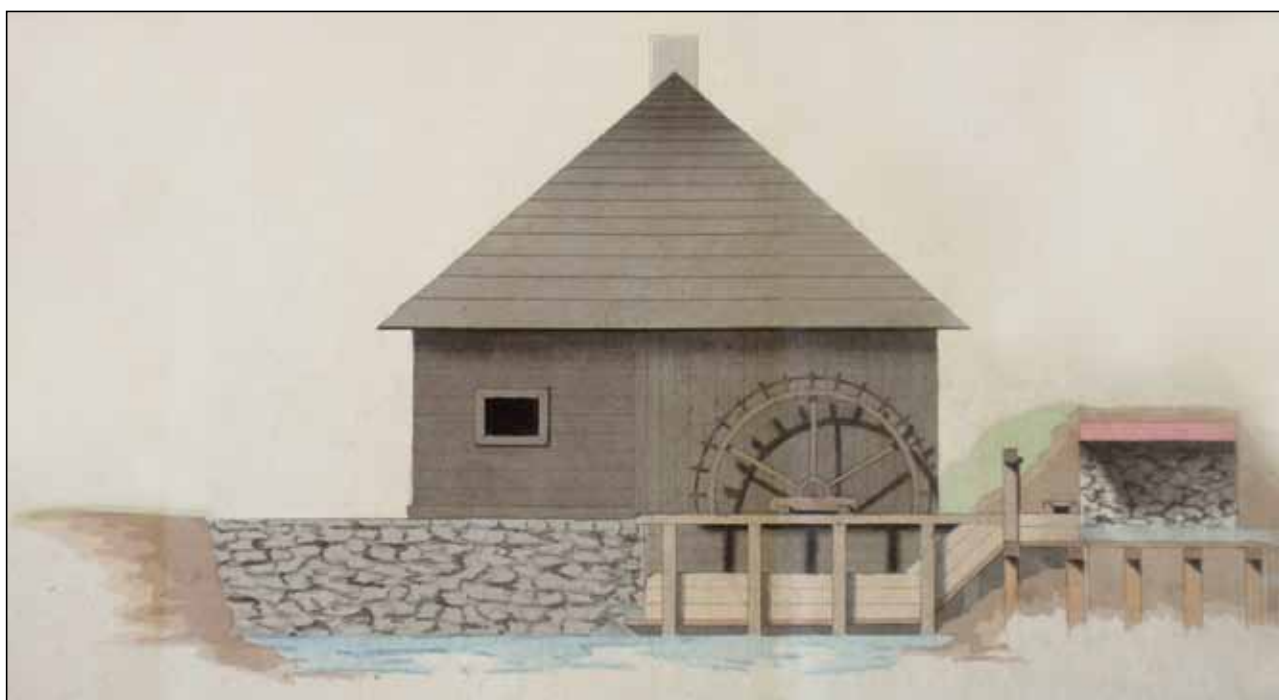
Nový mlýn – půdorys a řez prostoru vodního kola.

Plán soukenické valchy (Tuchwalke) u Nového rybníka z roku 1809. Voda přitékala mlýnským náhonem zprava, podtékala pod hrází Nového rybníka a po odevzdání své energie kolu valchy pokračovala do malé nádrže pod objektem a pak náhonem dále.

Rinnsall – odtok – mezi Novým rybníkem a strouhou. Rad Dumpf – hlubší místo, malá nádrž.

Plán má orientaci přibližně k jihu. Zdroj: ZA Opava.

Boční pohled na valchu s kolem.

Blíž přírodě

Pojďte s námi do přírody!

- Navštivte přírodně cenné lokality po celé České republice.
- Vydejte se s námi pěšky, na kole či s kočárky na naučné stezky.
- Sledujte rostliny a živočichy z vyhlídek a pozorovaten.
- Objevte s námi orchidejové louky, pralesy a památné stromy.
- Podívejte se do nitra obnovených rašelinišť a mokřadních luk.
- Vyberte si lokalitu na www.blizprirode.cz a vyrazte s NET4GAS a ČSOP do přírody!

Rozvíjíme společensky odpovědnou politiku ochrany přírody s ohledem na současné a budoucí generace a jsme jedním z největších firemních dárců v oblasti ochrany přírody v České republice.

www.blizprirode.cz

*Je to pravda, nebo se mýlím, vidím labuť se stínem bílým?
Foto Alena Pončová.*